

AGH

**AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
IM. STANISŁAWA STASZICA W KRAKOWIE**

**AGH UNIVERSITY OF SCIENCE
AND TECHNOLOGY**

METODYKA BADAŃ MECHANIZMU PROCESÓW KOROZJI

<http://home.agh.edu.pl/~grzesik>

Metody badań udziału poszczególnych reagentów w procesie transportu materii przez zgorzelinę

- Metoda markerów
- Metoda dwustopniowego utleniania
- Określanie współczynników dyfuzji własnej
- Metoda rysy
- Metoda pastylkowa

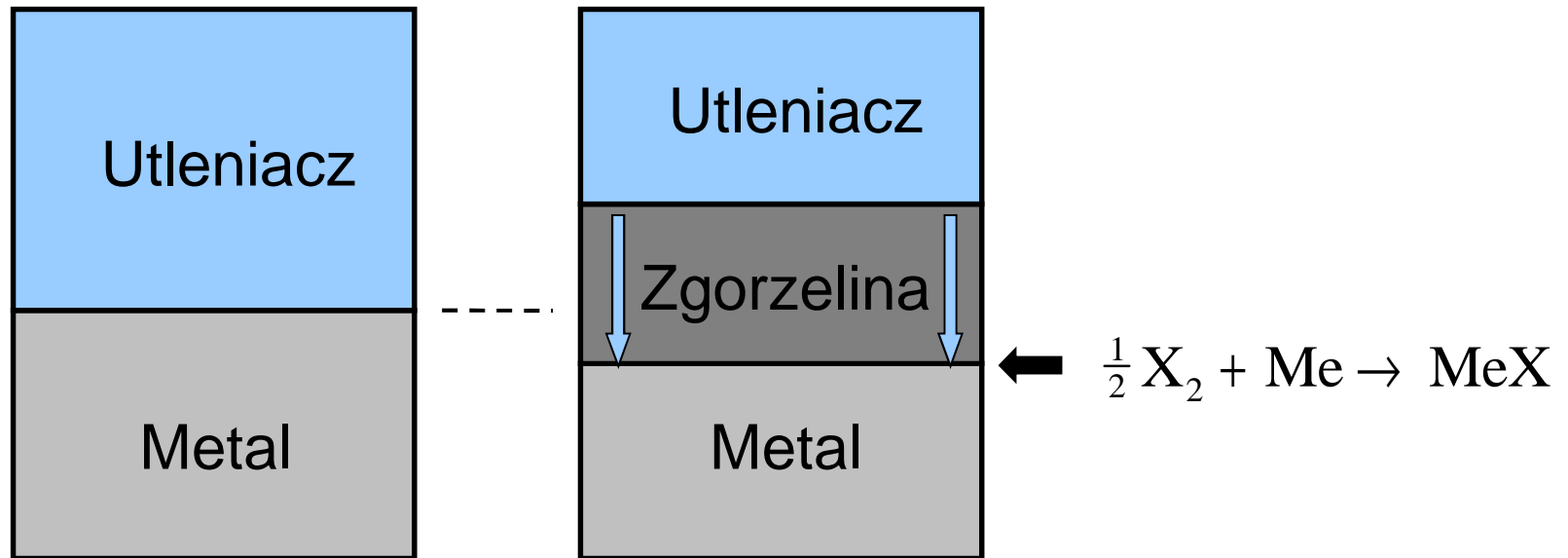
Metoda markerów

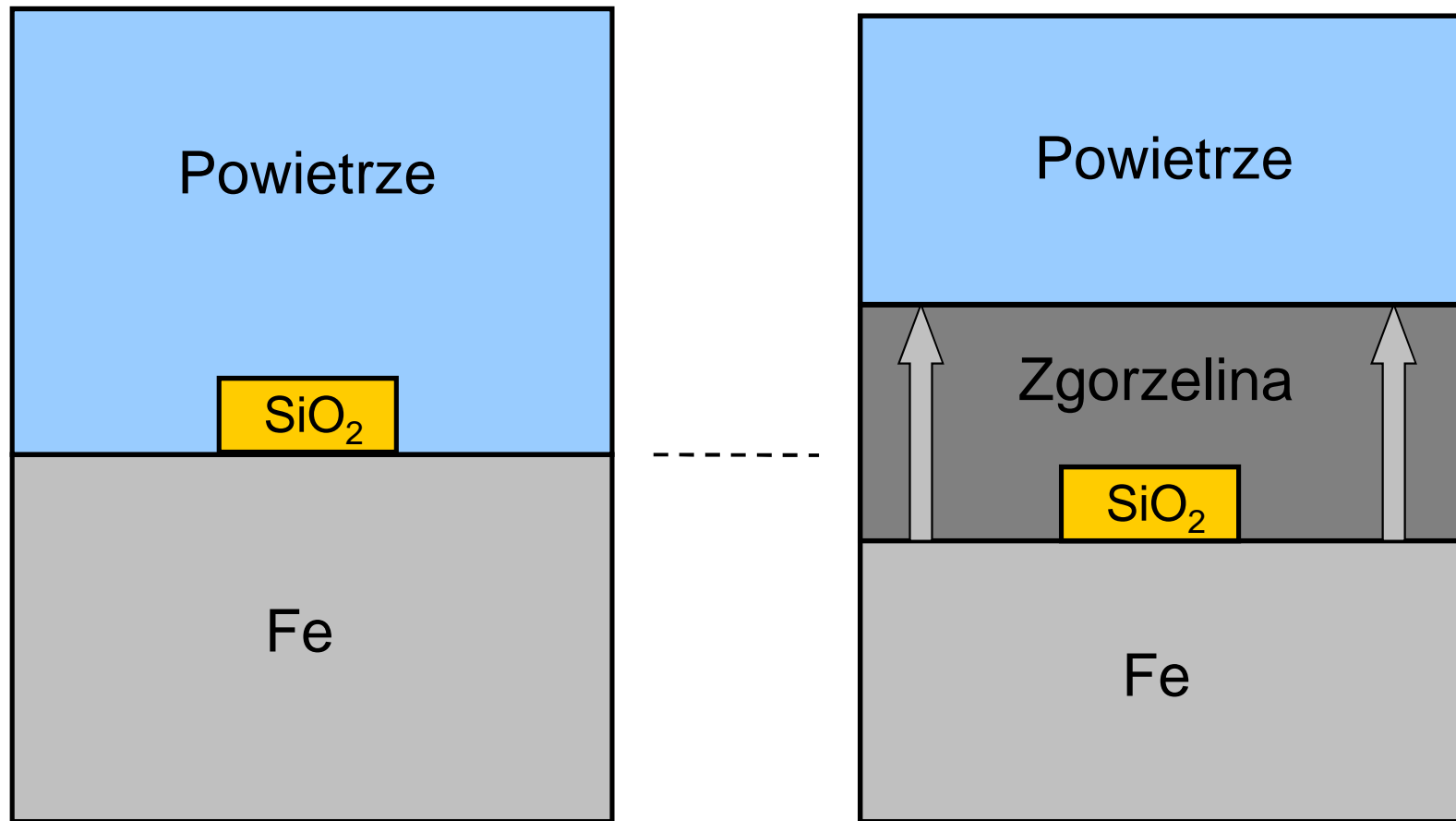
→ Fizykochemia ciała stałego
Metodyka badań struktury defektów punktowych (I)
Metoda markerów

<http://home.agh.edu.pl/~grzesik>

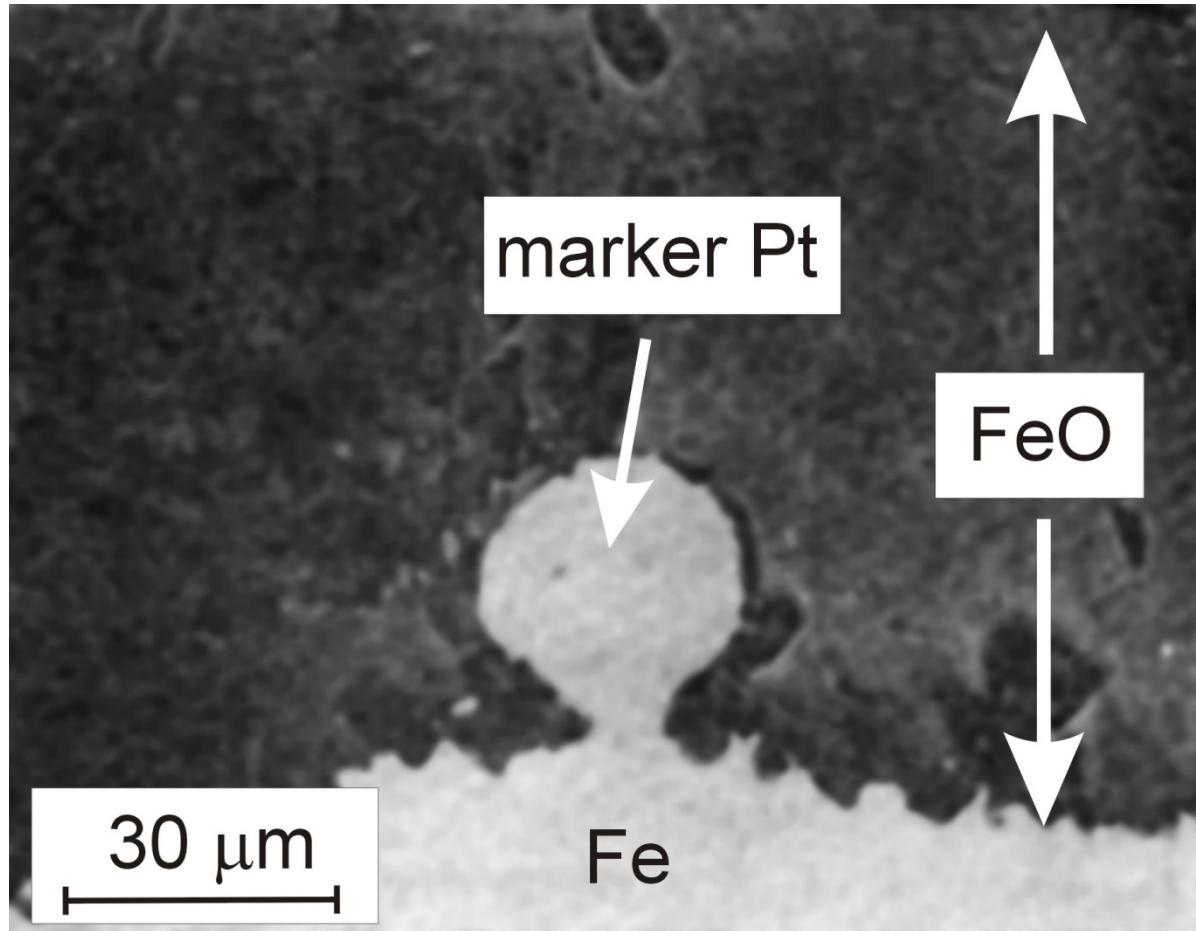
Schemat proces powstawania zgorzeliny w/g Tamann'a (1920)

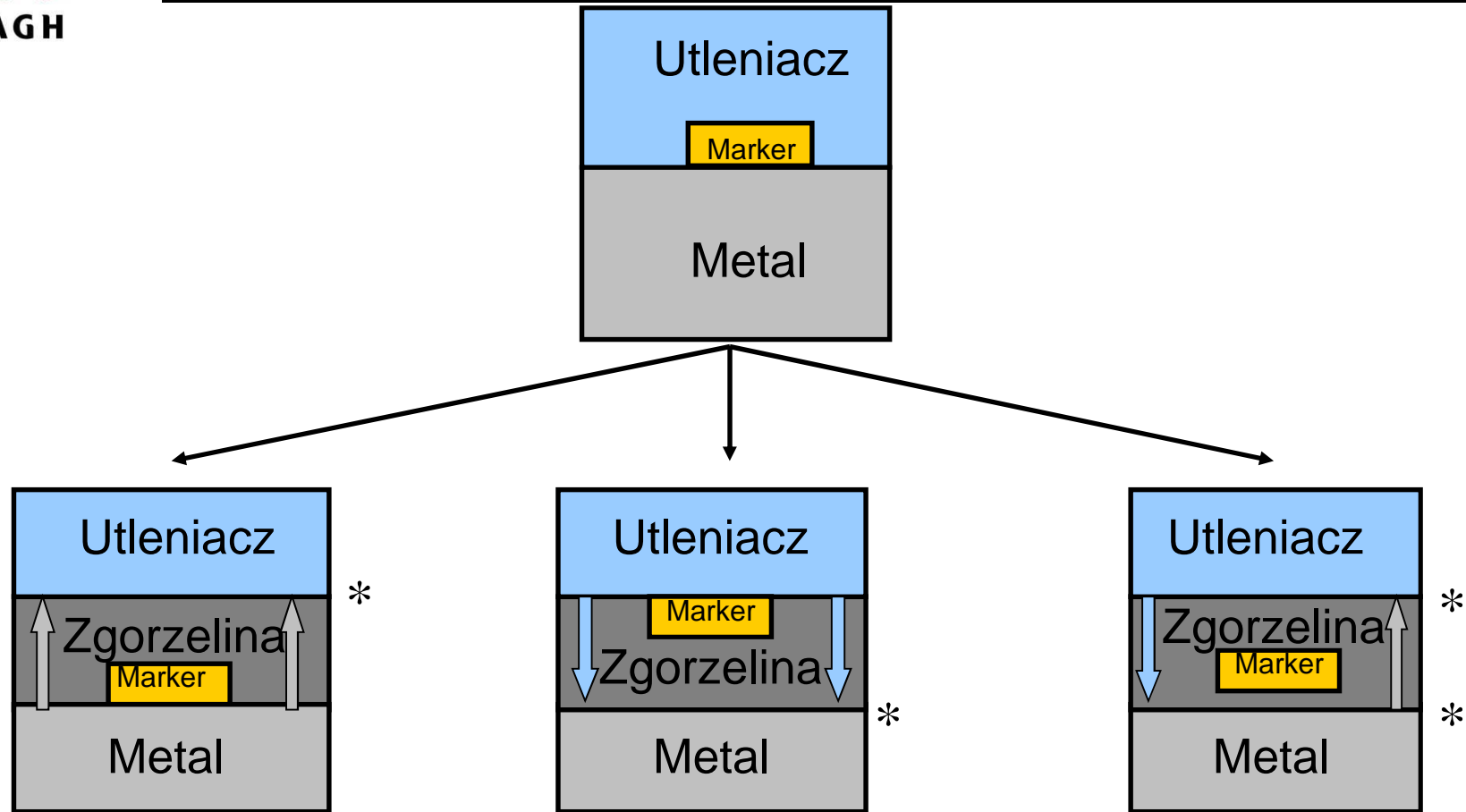
Metoda markerów - schemat klasycznego doświadczenia Pfeila (1929)

Eksperyment markerowy w układzie Fe-O

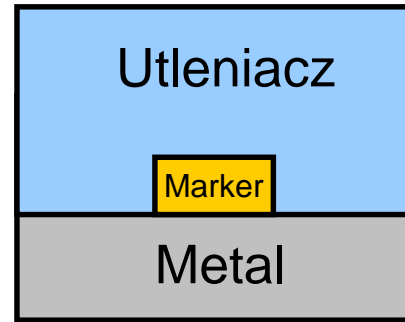

Metoda markerów – interpretacja wyników

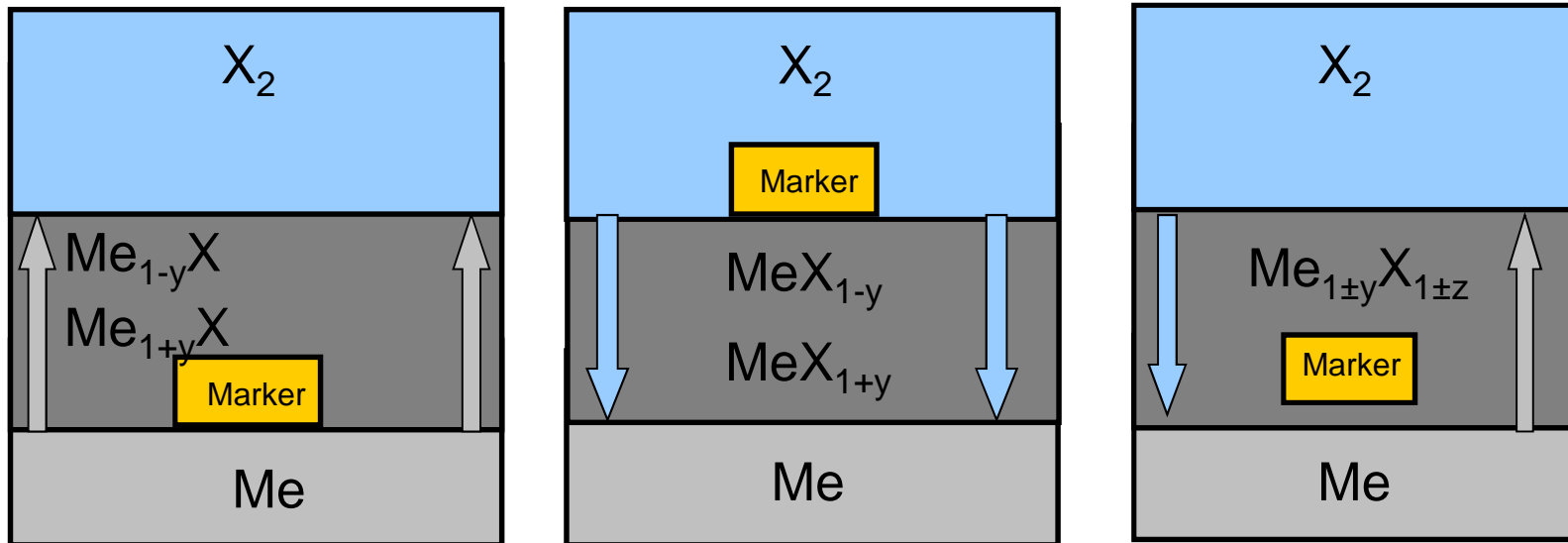

* Miejsce zachodzenia reakcji: $\frac{1}{2} X_2 + Me \rightarrow MeX$

Metoda markerów – interpretacja wyników w przypadku dominowania dyfuzji sieciowej

dla temperatury większej od temperatury Tamann'a

Warunki poprawnego przebiegu eksperymentu markerowego

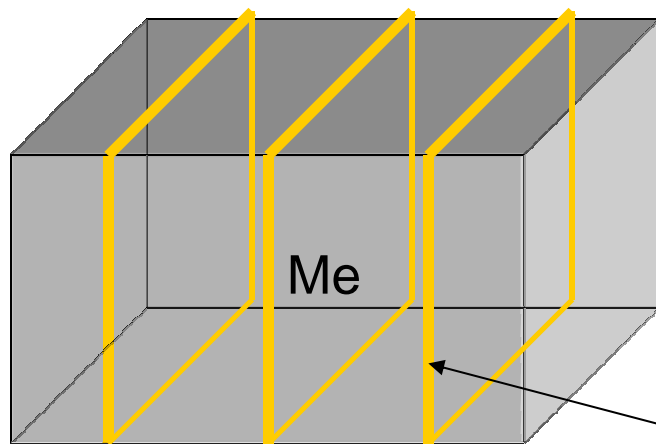
- powierzchnia badanego metalu lub stopu jest gładka
- marker nie reaguje z podłożem metalicznym, utleniaczem oraz z substancjami wchodzącymi w skład zgorzeliny
- przed rozpoczęciem procesu utleniania zachowany jest kontakt pomiędzy markerem, a powierzchnią badanego materiału
- powstająca zgorzelina jest zwarta, jednofazowa i ściśle przylegająca do rdzenia metalicznego
- czas utleniania jest tak dobrany, iż grubość zgorzeliny jest o przynajmniej rząd wielkości większa od rozmiaru markera

Metody nanoszenia markerów na powierzchni substratów metalicznych

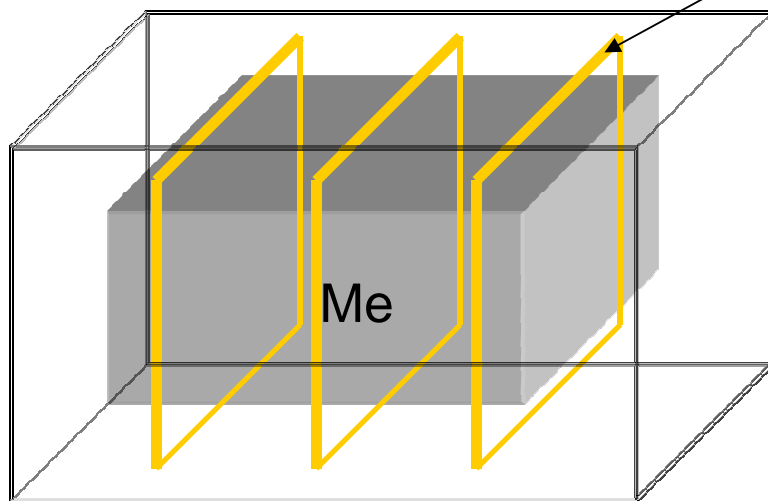

- równomierne rozsypanie ziarn markera (Al_2O_3 , SiO_2 , itp.)
- równomierne rozsypanie cienkiego ($10\ \mu\text{m}$) drutu (Pt, Au) o długości ok. 1 mm
- przyspawanie cienkiego drutu stanowiącego marker
- naparowanie markera (Pt, Au) poprzez odpowiednie siatki (Cu – SEM; Al)
- elektrolityczne nanoszenie warstwy markera
- rozkład soli metalu szlachetnego, umieszczonej na powierzchni próbki
- metoda fotolityczna
- pokrycie powierzchni próbki rozcieńczoną pastą platynową

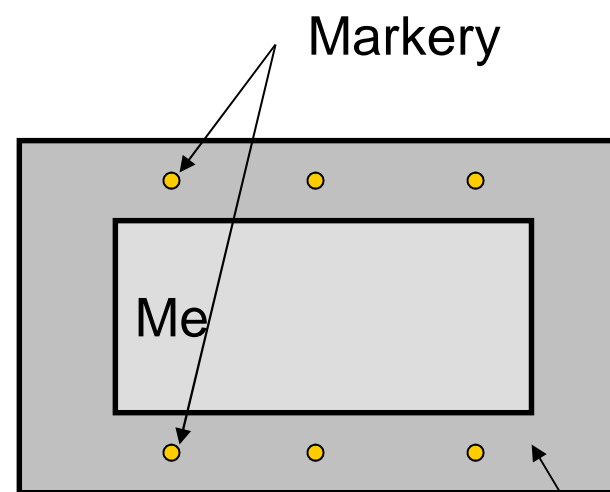
Przykłady błędnego zastosowania metody markerów zastosowanie nieelastycznego drutu obwiazanego wokół metalu

Markery

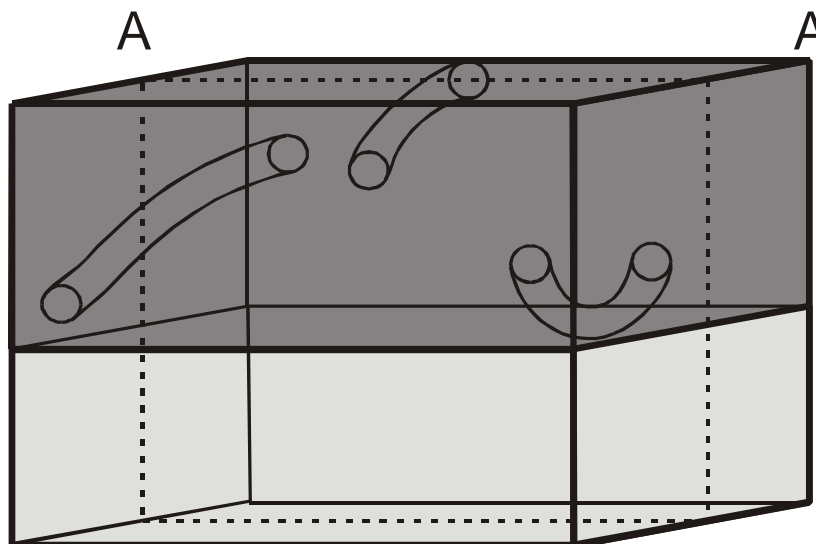
MeX

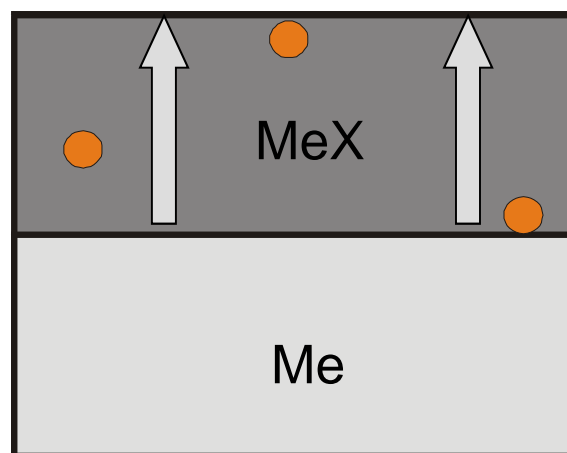
Markery

MeX

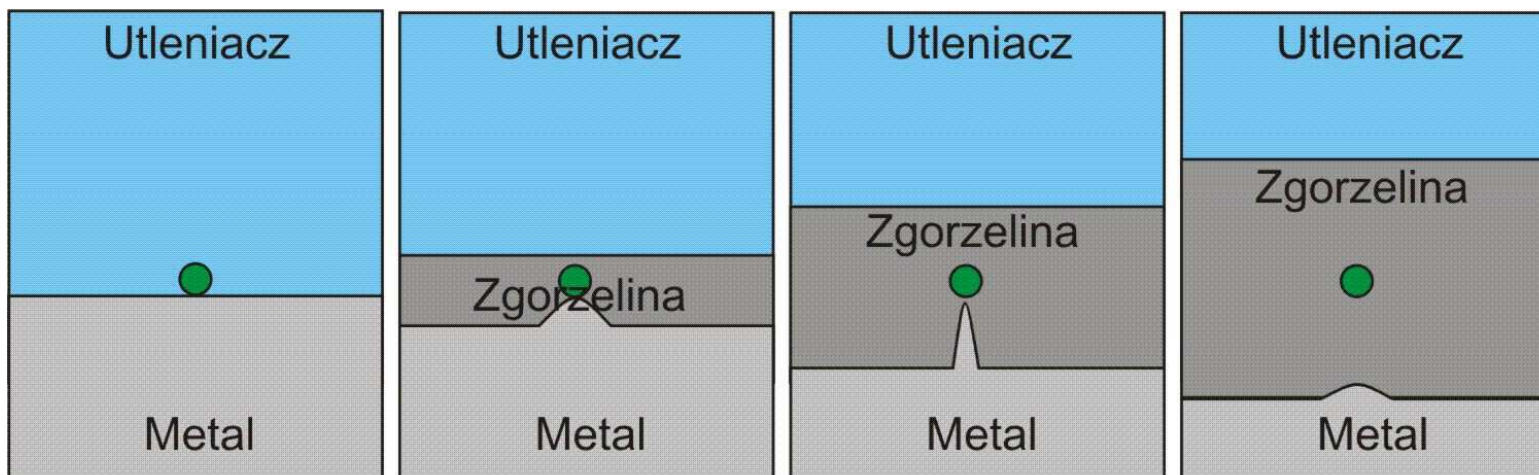
Przykłady błędnego zastosowania metody markerów marker po nałożeniu nie przylega do metalu

Przekrój A-A

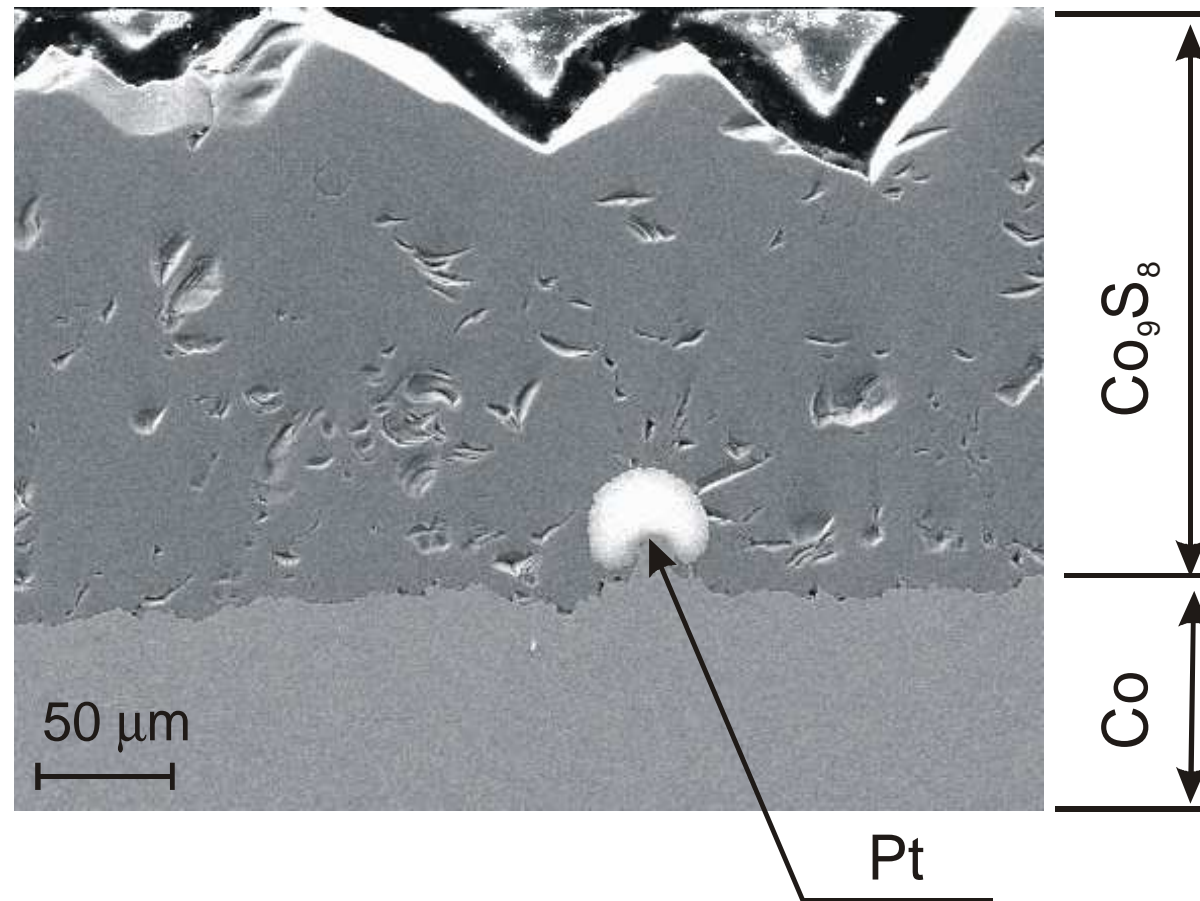

Przykład możliwości błędnej interpretacji eksperymentu markerowego wynikającego z mechanizmu podcinania

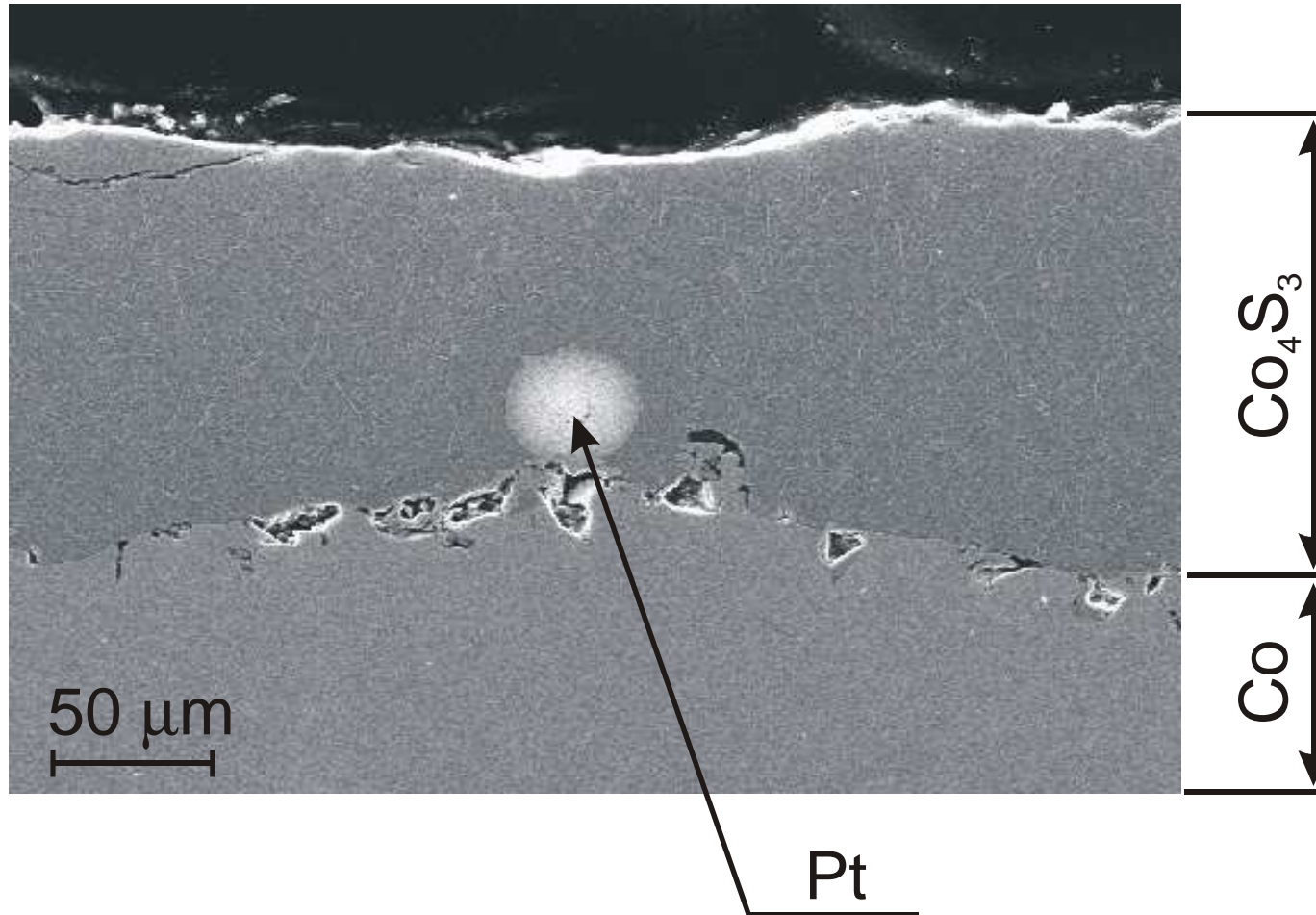
● Marker

Przekrój zgorzeliny siarczkowej powstałej na kobalcie z zaznaczonym położeniem markera

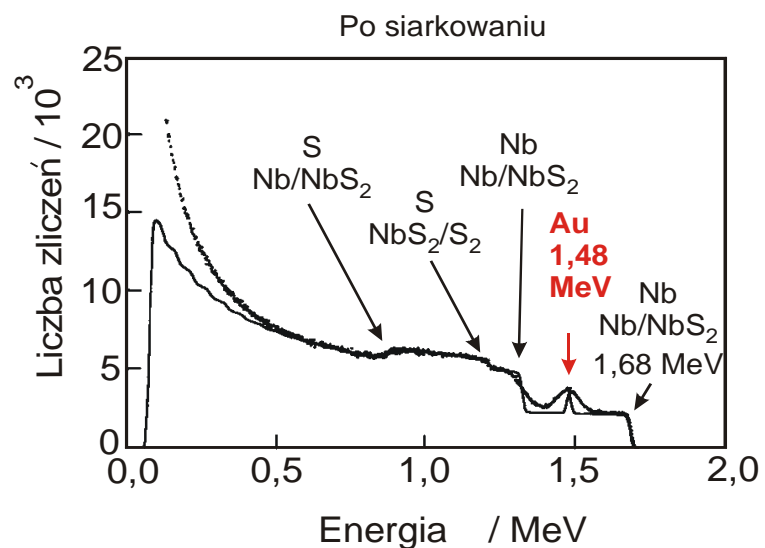
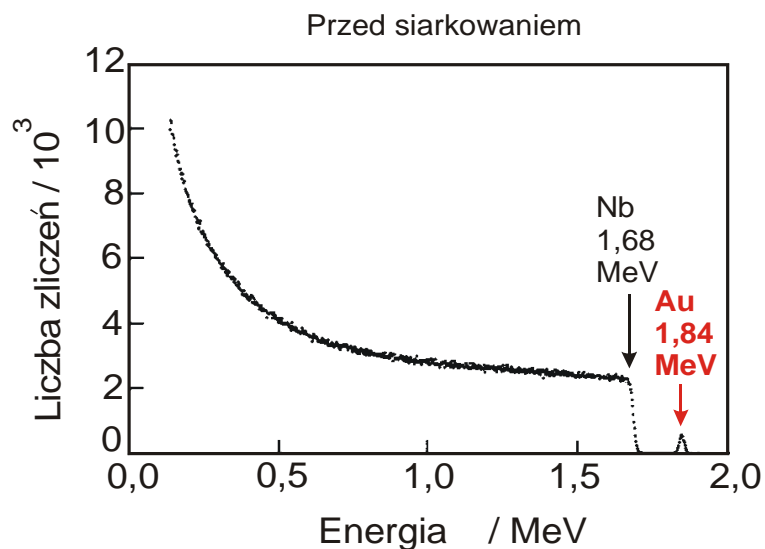
$T = 700 \text{ }^\circ\text{C}$, $p(\text{S}_2) = 10^{-2} \text{ Pa}$

Przekrój zgorzeliny siarczkowej powstałej na kobalcie z zaznaczonym położeniem markera

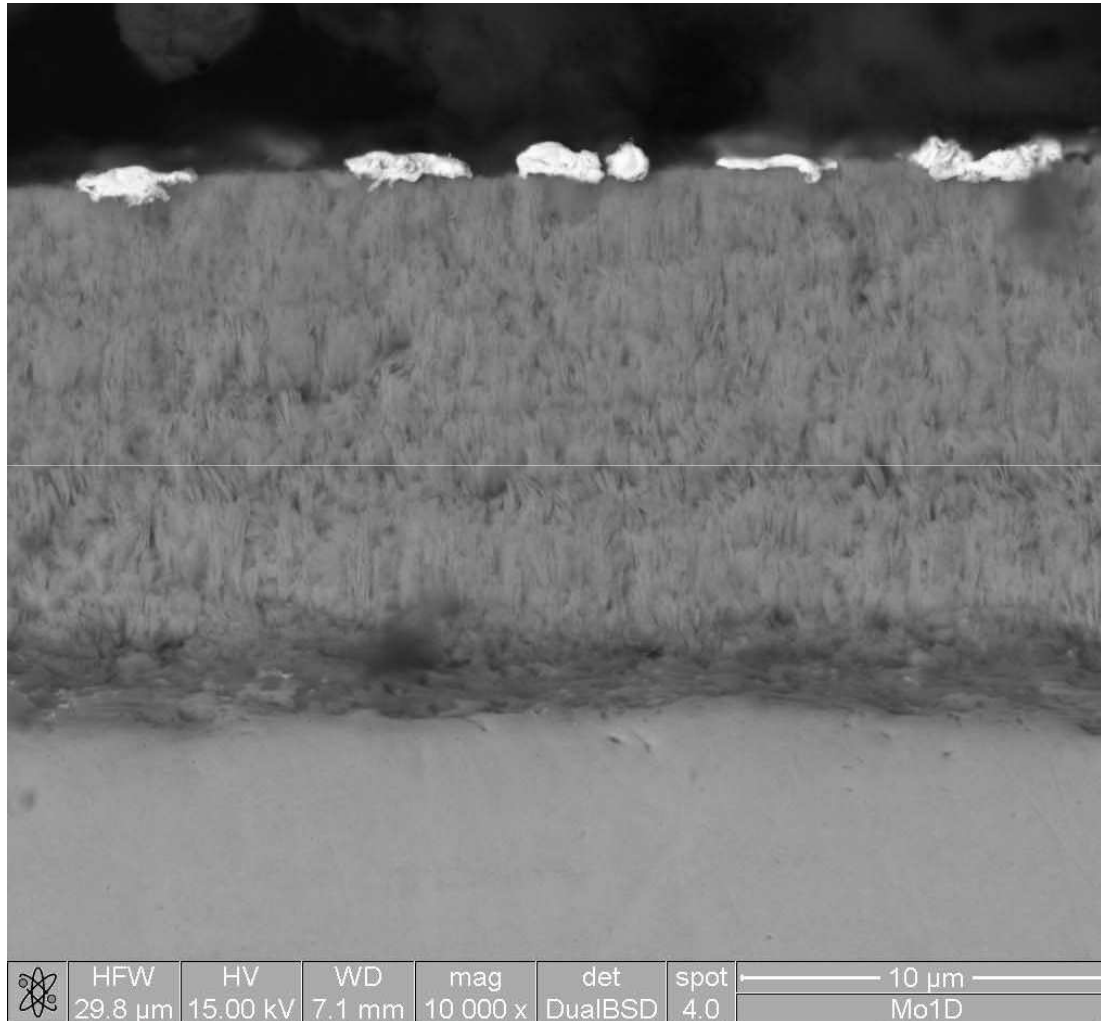
$T = 860\ \text{°C}$, $p(\text{S}_2) = 10^{-1}\ \text{Pa}$

Spektrum RBS (^4He - 2 MeV) próbki Nb zamarkowanej Au, przed i po procesie siarkowania

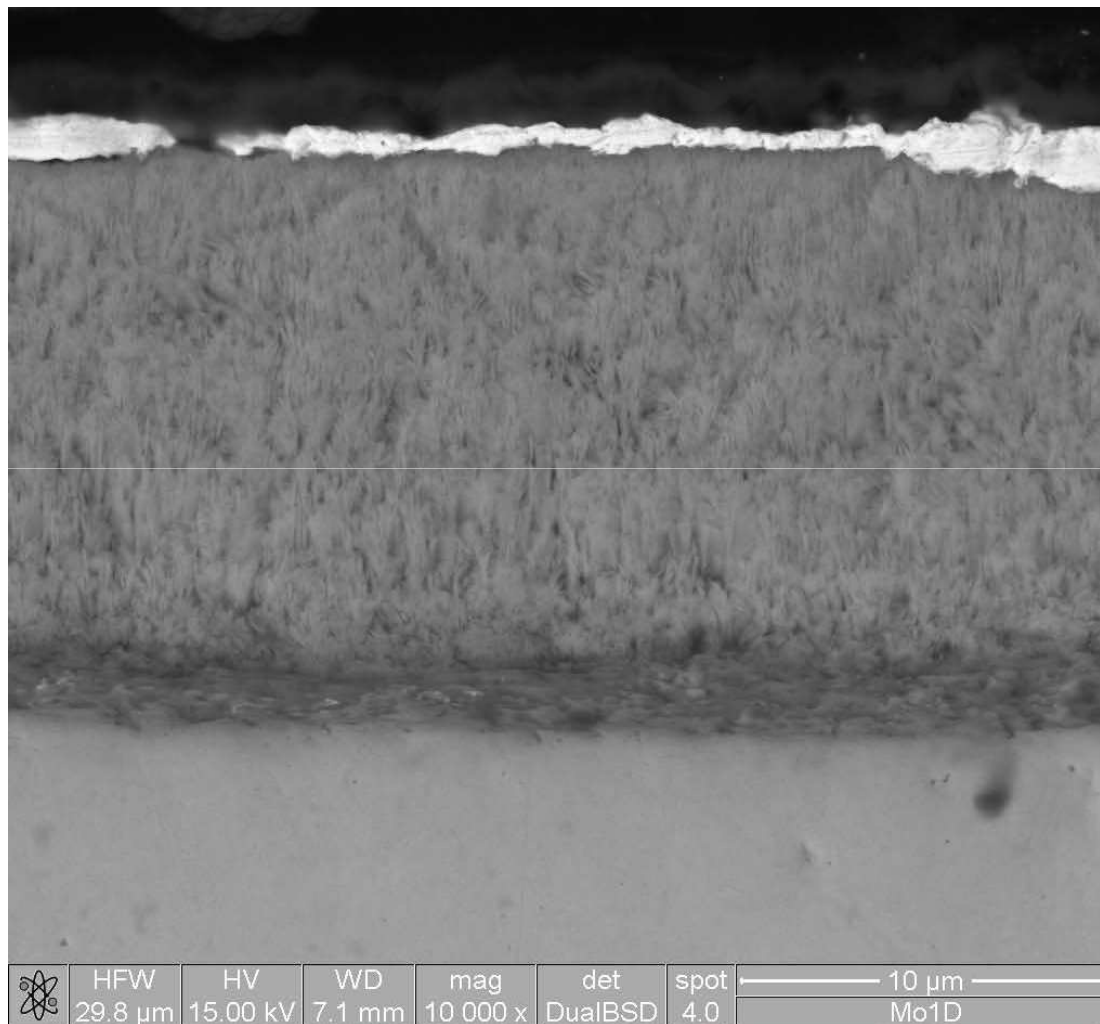

Przekrój zgorzeliny MoS_2 powstałej na Mo z zaznaczonym położeniem markerów

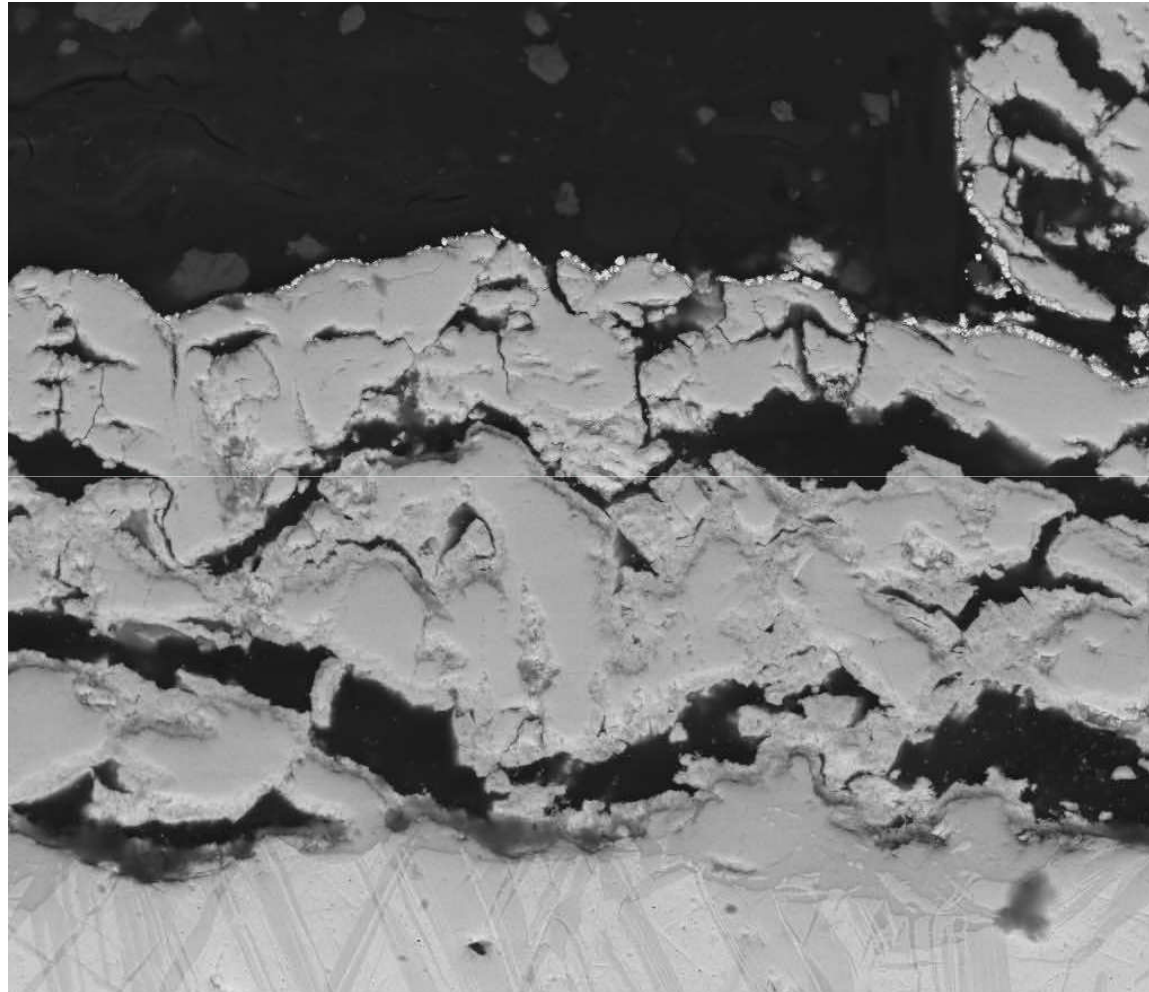
eksperyment
poprawny

Przekrój zgorzeliny MoS_2 powstałej na Mo z zaznaczonym położeniem markerów

eksperyment
źle wykonany

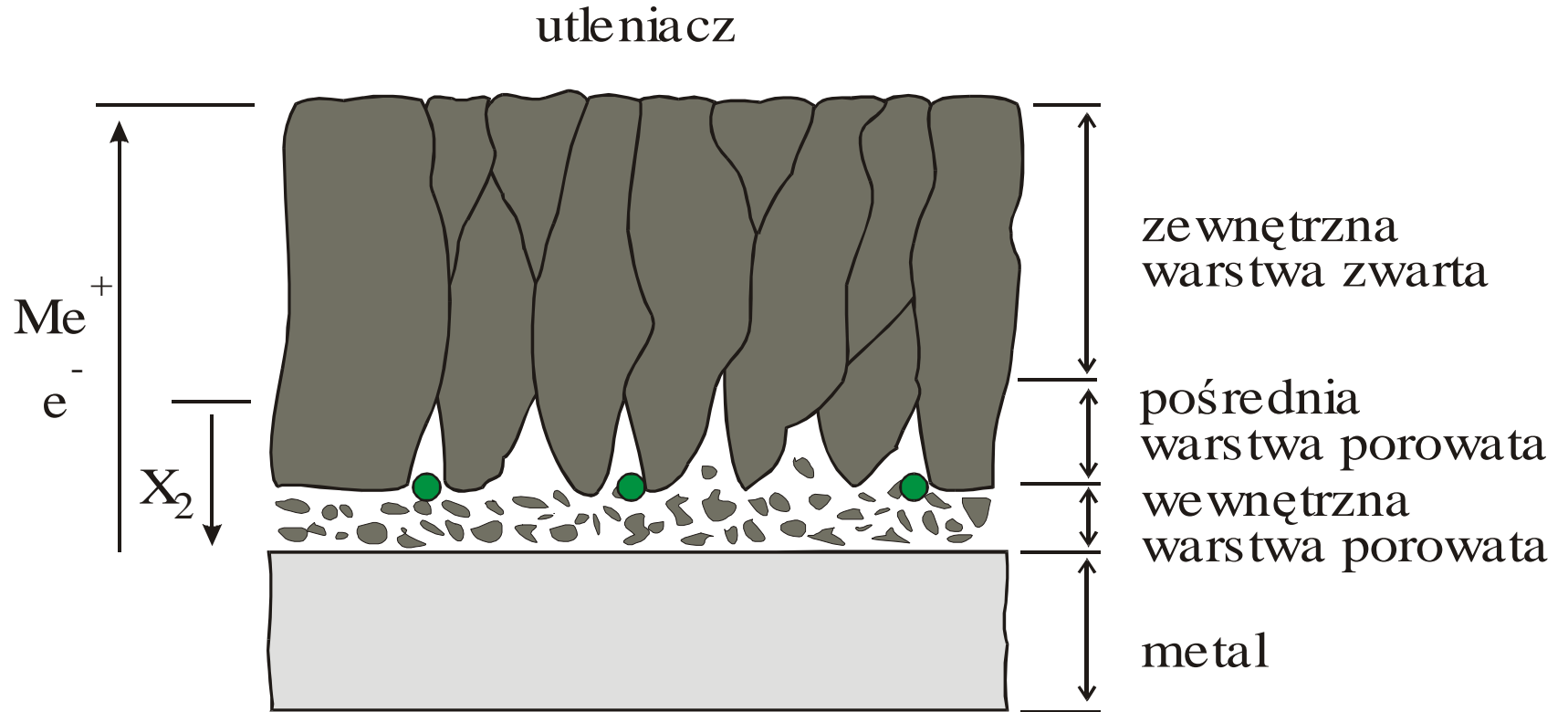
Przekrój zgorzeliny TaS_2 powstałej na Ta z zaznaczonym położeniem markerów

eksperyment
poprawny

	HFW 99.5 μ m	HV 15.00 kV	WD 6.4 mm	mag 3 000 x	det DualBSD	spot 4.0	← 30 μ m → pr3Pt
---	---------------------	----------------	--------------	----------------	----------------	-------------	-------------------------

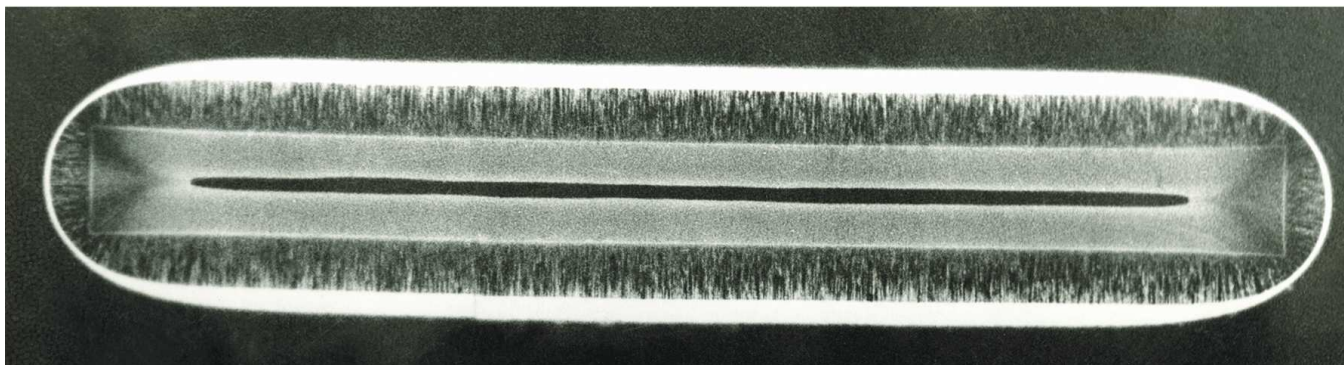
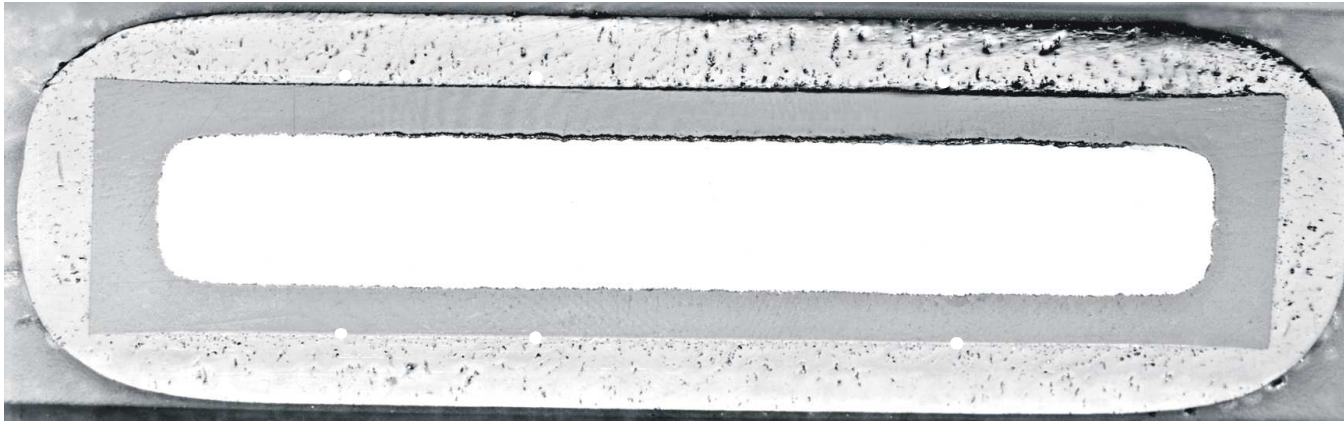
Przekrój trójwarstwowej zgorzeliny na powierzchni płaskiej z zaznaczonym położeniem markerów

● Marker

Obraz szczelin dysocjacyjnych w zgorzelinie siarczkowej na stopie Cu-9%Zn, uzyskanej w procesie dwuetapowego siarkowania

---

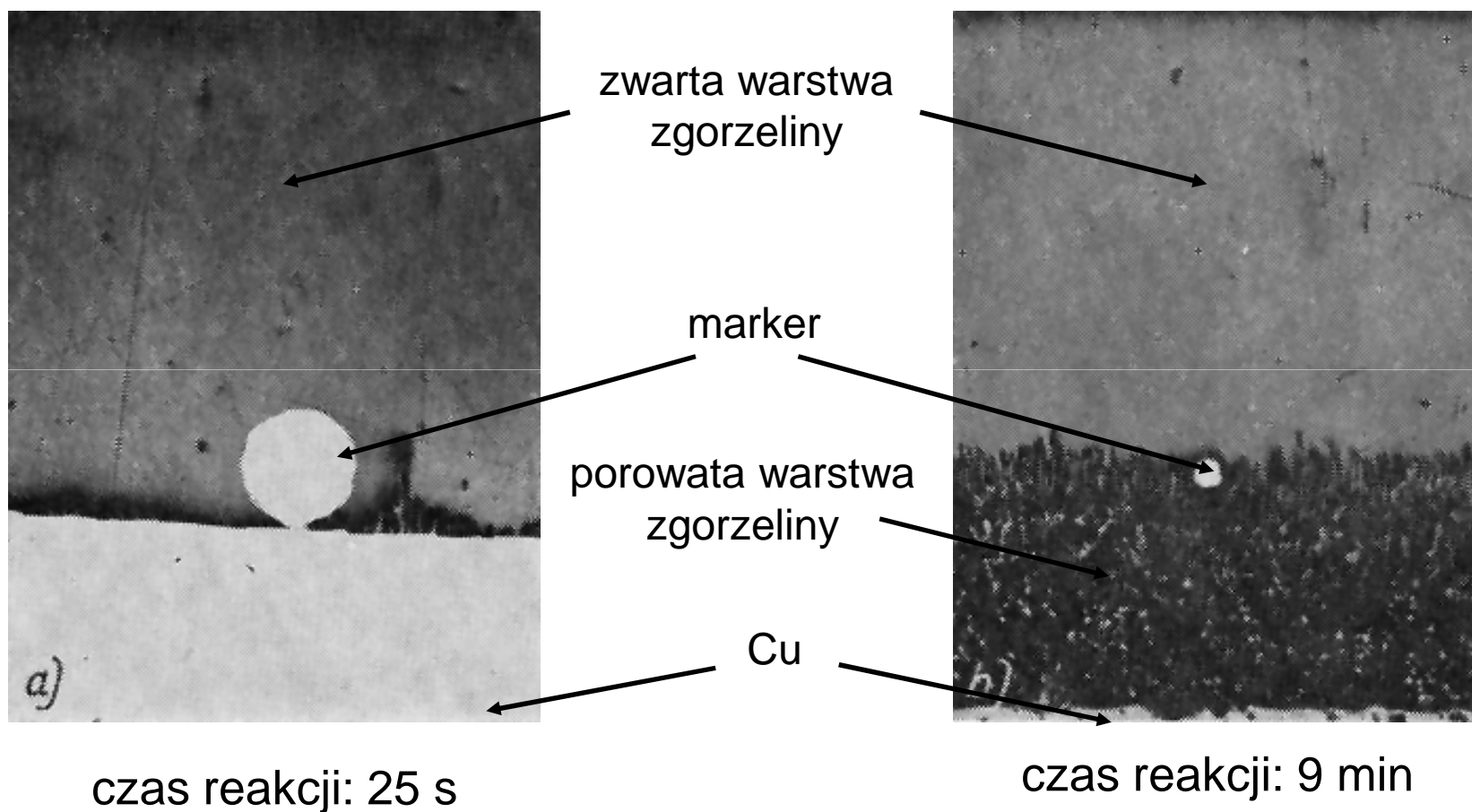

Autoradiogram

S. Mrowec, *An Introduction to the Theory of Metal Oxidation*, National Bureau of Standards and National Science Foundation, Washington D.C., 1982.

Przekrój zgorzeliny siarczkowej na miedzi, otrzymanej w 444 °C

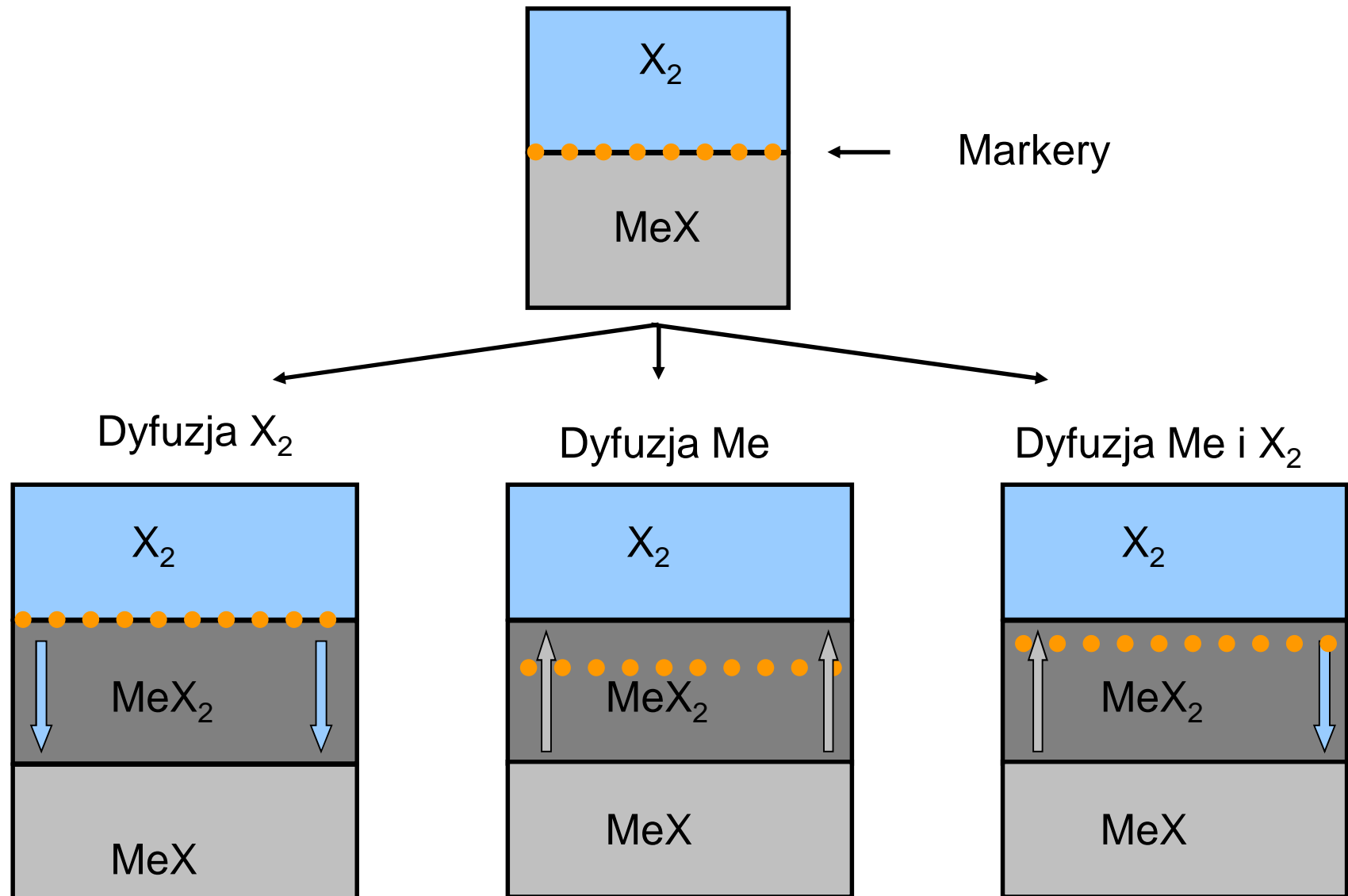

Metoda markerów w układzie z ceramicznym substratem

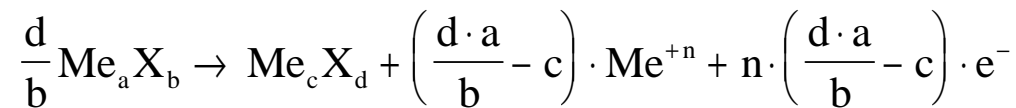
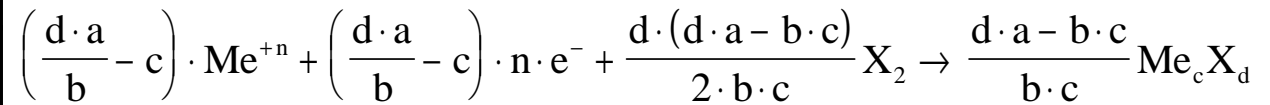
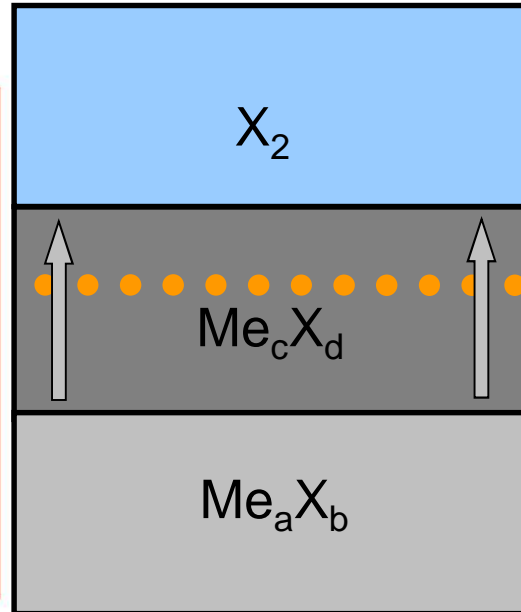
- a) „klasyczna” interpretacja wyników
- b) stężenie defektów punktowych w badanych materiałach, a wynik eksperymentu markerowego
- c) zarodki produktu reakcji wewnątrz substratu, a wynik eksperymentu markerowego
- d) mikrodefekty fizyczne substratu, a wynik eksperymentu markerowego

Schemat zastosowania metody markerów w układzie tlenek – utleniacz

Interpretacja eksperymentu markerowego w układzie tlenek – utleniacz

Stosunek grubości zewnętrznej do wewnętrznej części warstwy tlenku $\text{Me}_c X_d$

$$\frac{d \cdot a - b \cdot c}{b \cdot c}$$

Metody nanoszenia markerów na powierzchni substratów ceramicznych

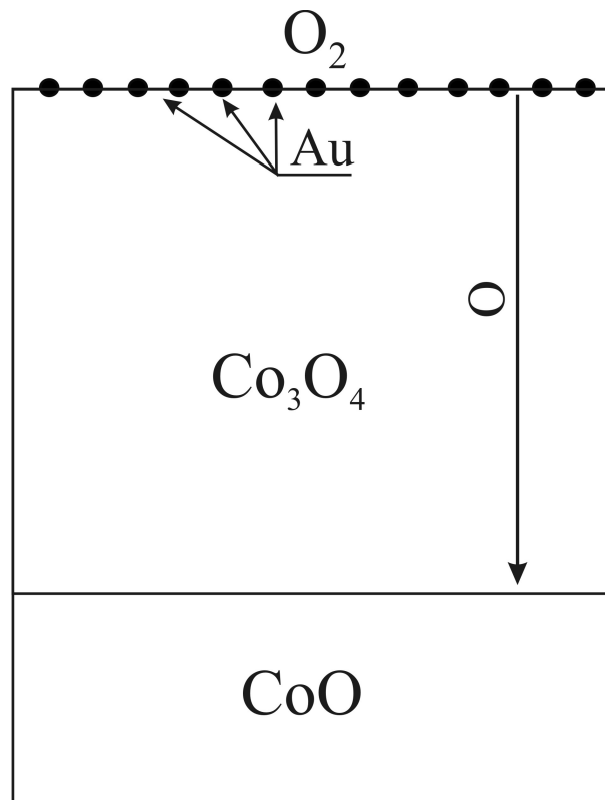

- naparowanie markera (Pt, Au) poprzez odpowiednie siatki (Cu – SEM; Al)
- metoda fotolityczna
- pokrycie powierzchni próbki rozcieńczoną pastą platynową

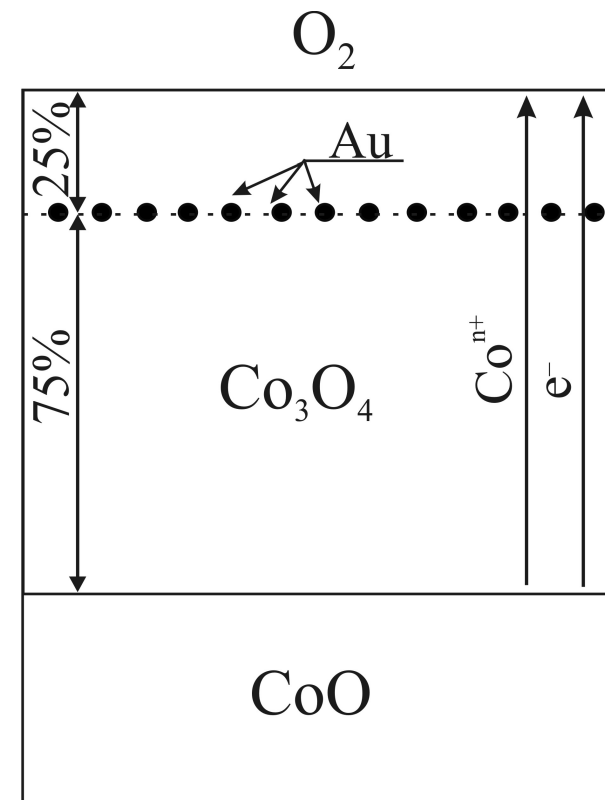
Schemat położenia markerów w Co_3O_4 powstałym podczas utleniania CoO

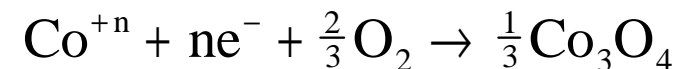
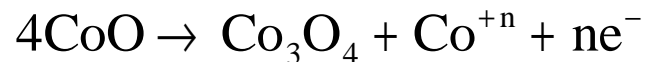
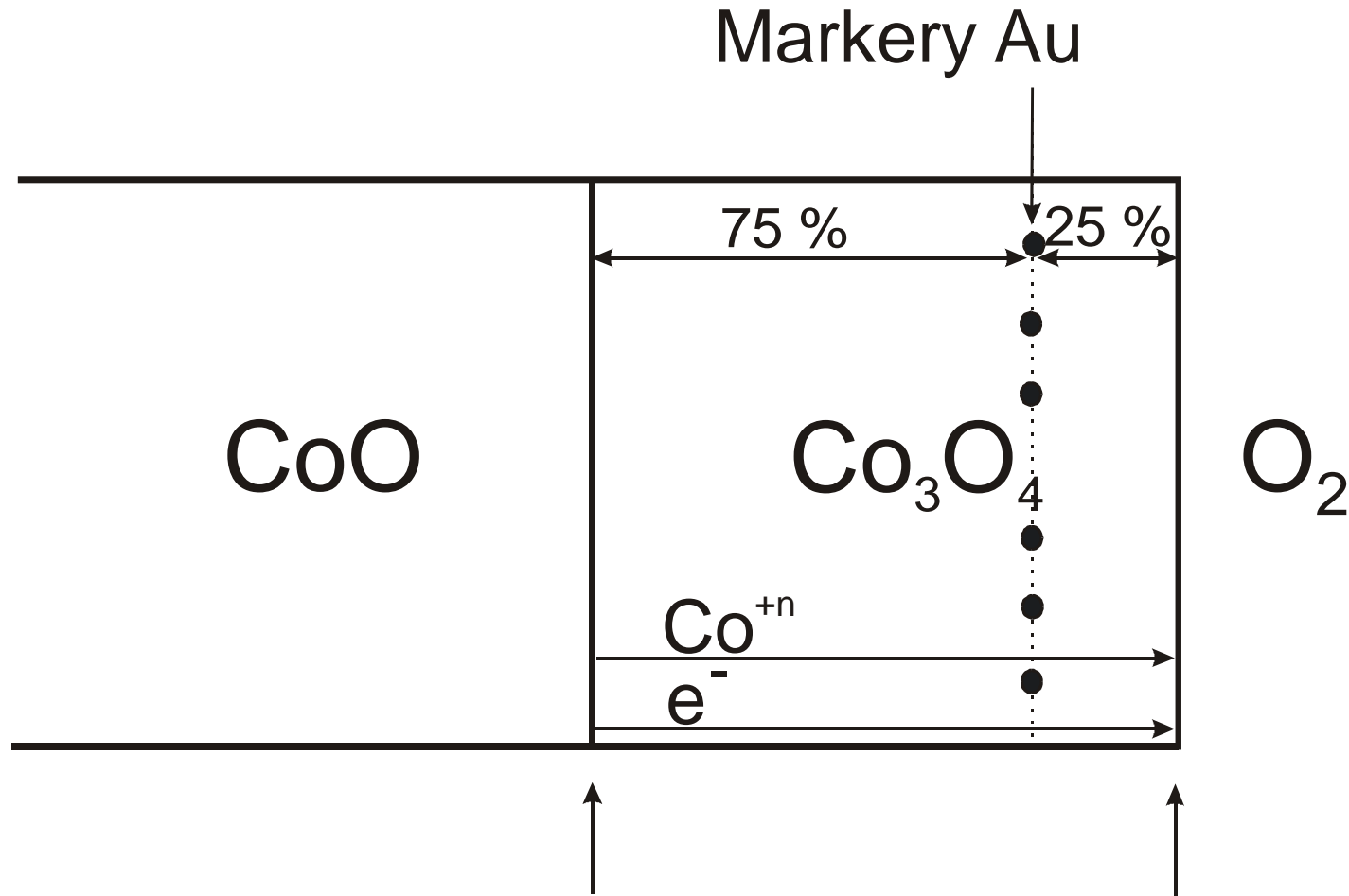
zdefektowana
podsić anionowa
 Co_3O_4

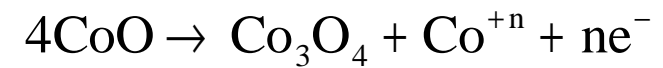
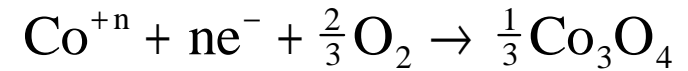
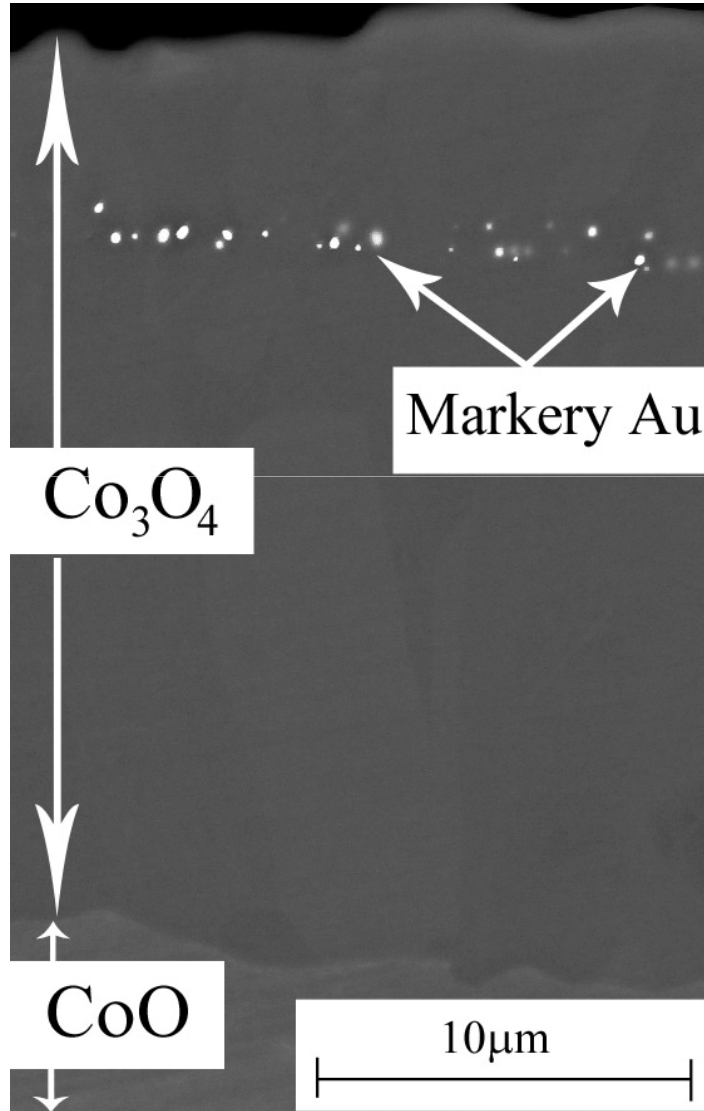
zdefektowana
podsić kationowa
 Co_3O_4

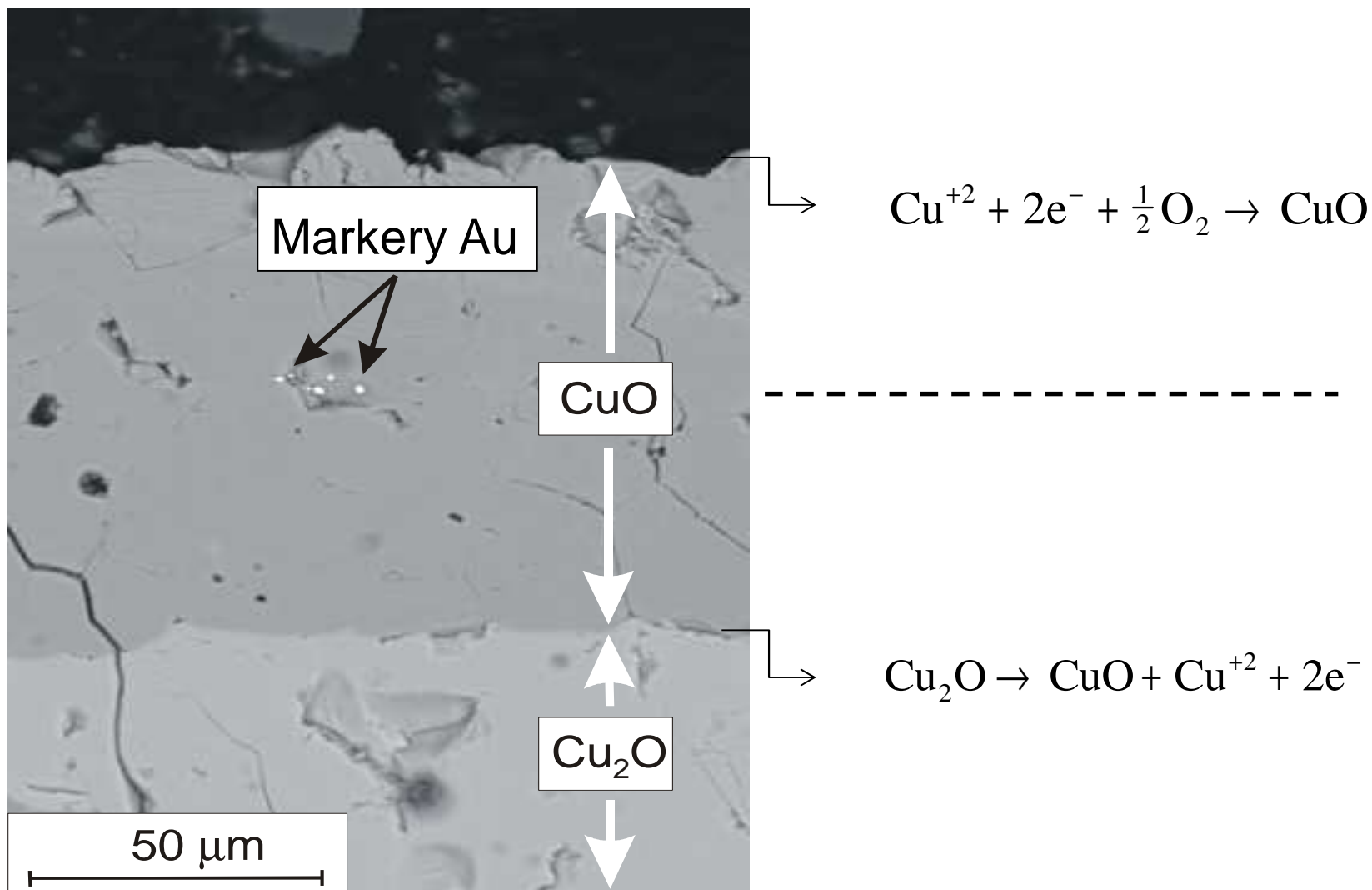
Schemat położenia markerów w Co_3O_4 , powstałym podczas utleniania CoO , przy dominującym zdefektowaniu podsiatki kationowej w Co_3O_4

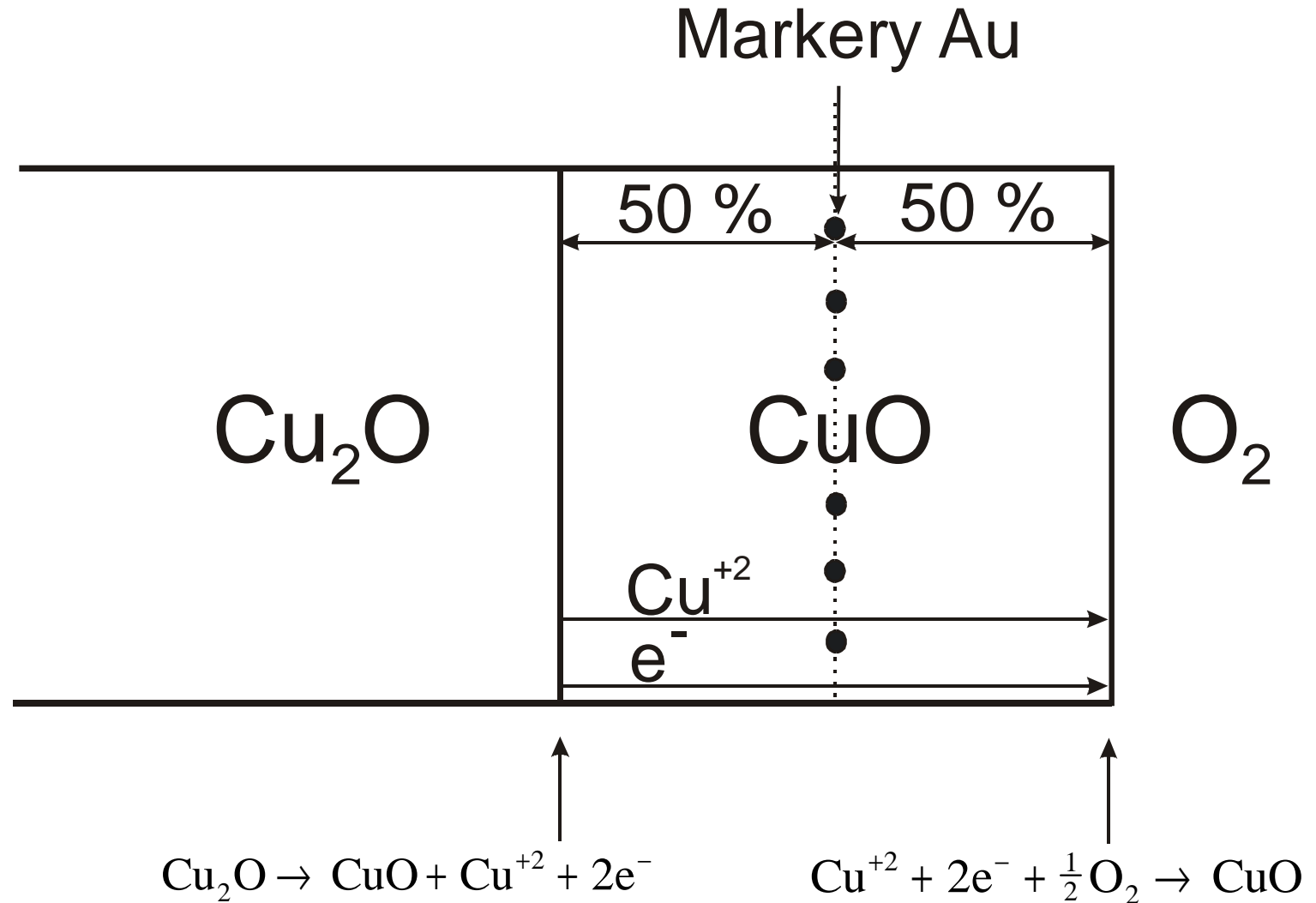
Przekrój zgorzeliny Co_3O_4 powstałej na CoO z zaznaczonym położeniem markerów

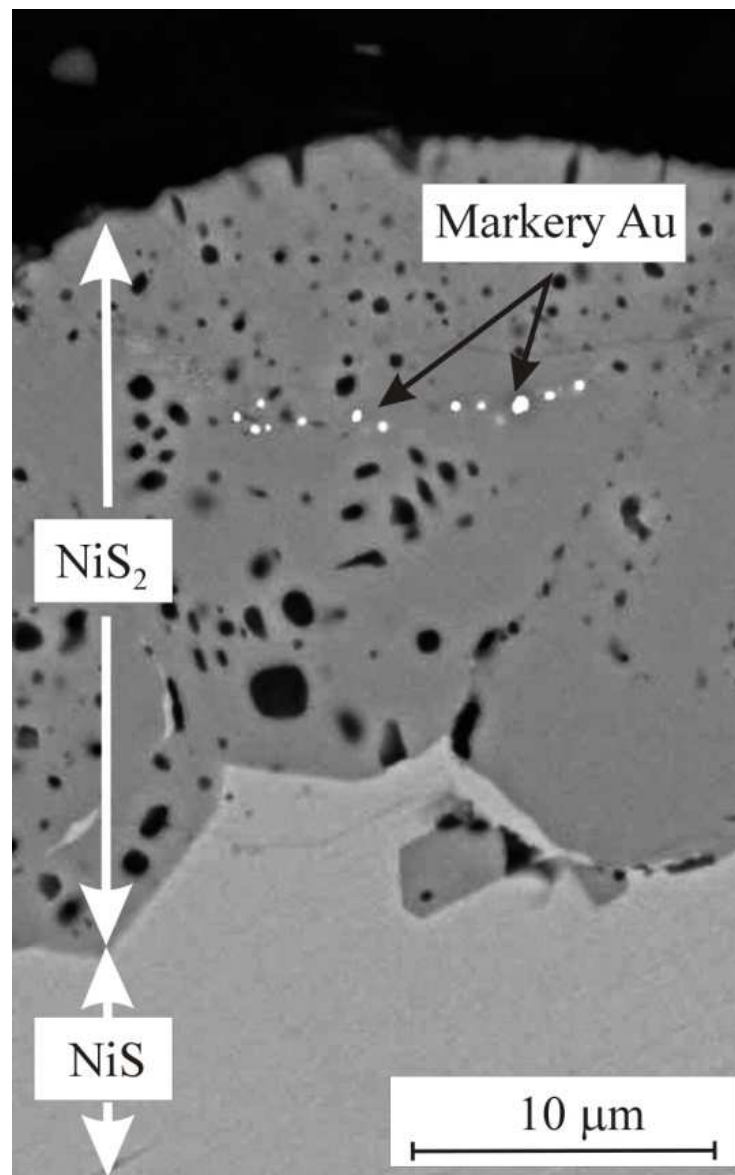
Przekrój zgorzeliny CuO powstałej na Cu₂O z zaznaczonym położeniem markerów

Schemat położenia markerów w CuO powstałym podczas utleniania Cu₂O, przy dominującym zdefektowaniu podsiatki kationowej w CuO

Przekrój zgorzeliny NiS_2 powstałej podczas siarkowania NiS z zaznaczonym położeniem markerów

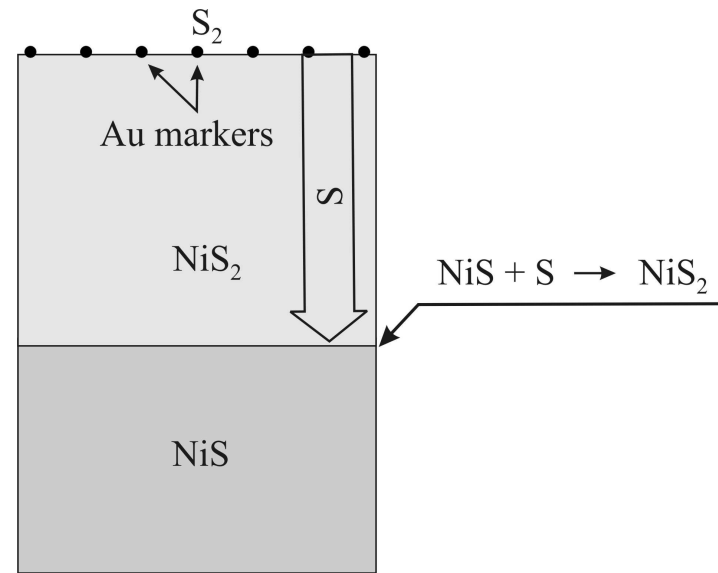

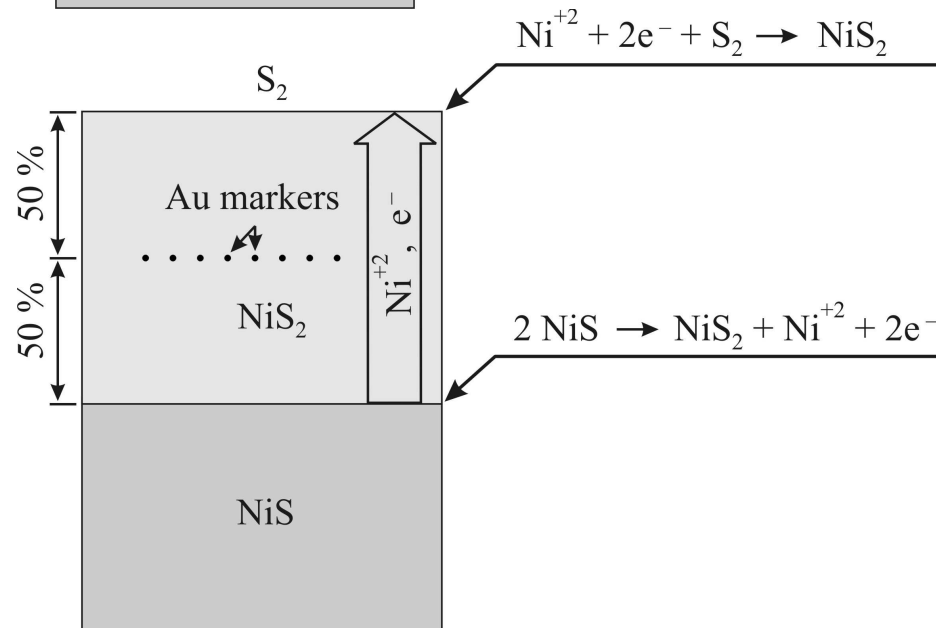
Schemat położenia markerów w NiS₂ powstałym podczas siarkowania NiS

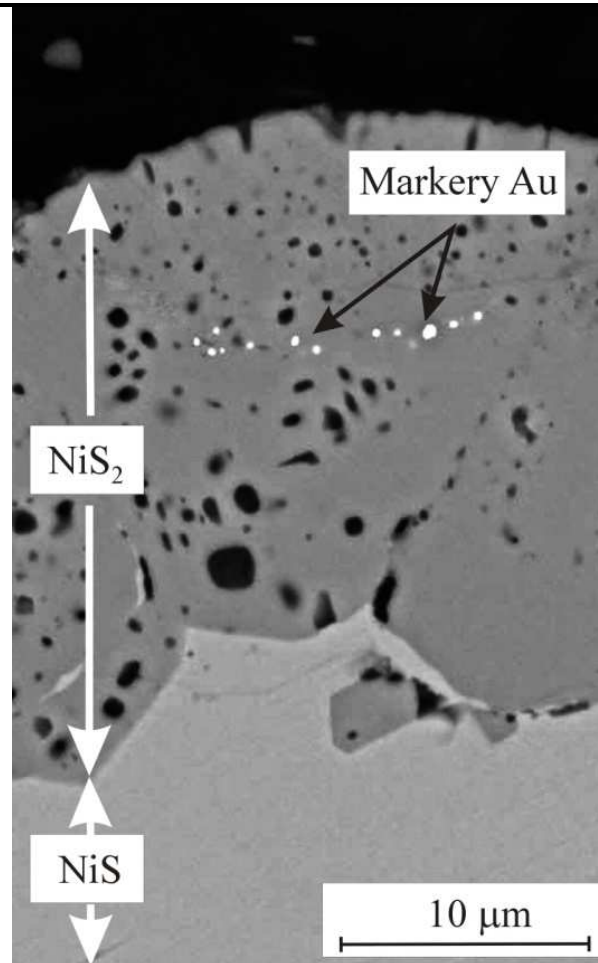
zdefektowana
podsieć anionowa
NiS₂

zdefektowana
podsieć kationowa
NiS₂

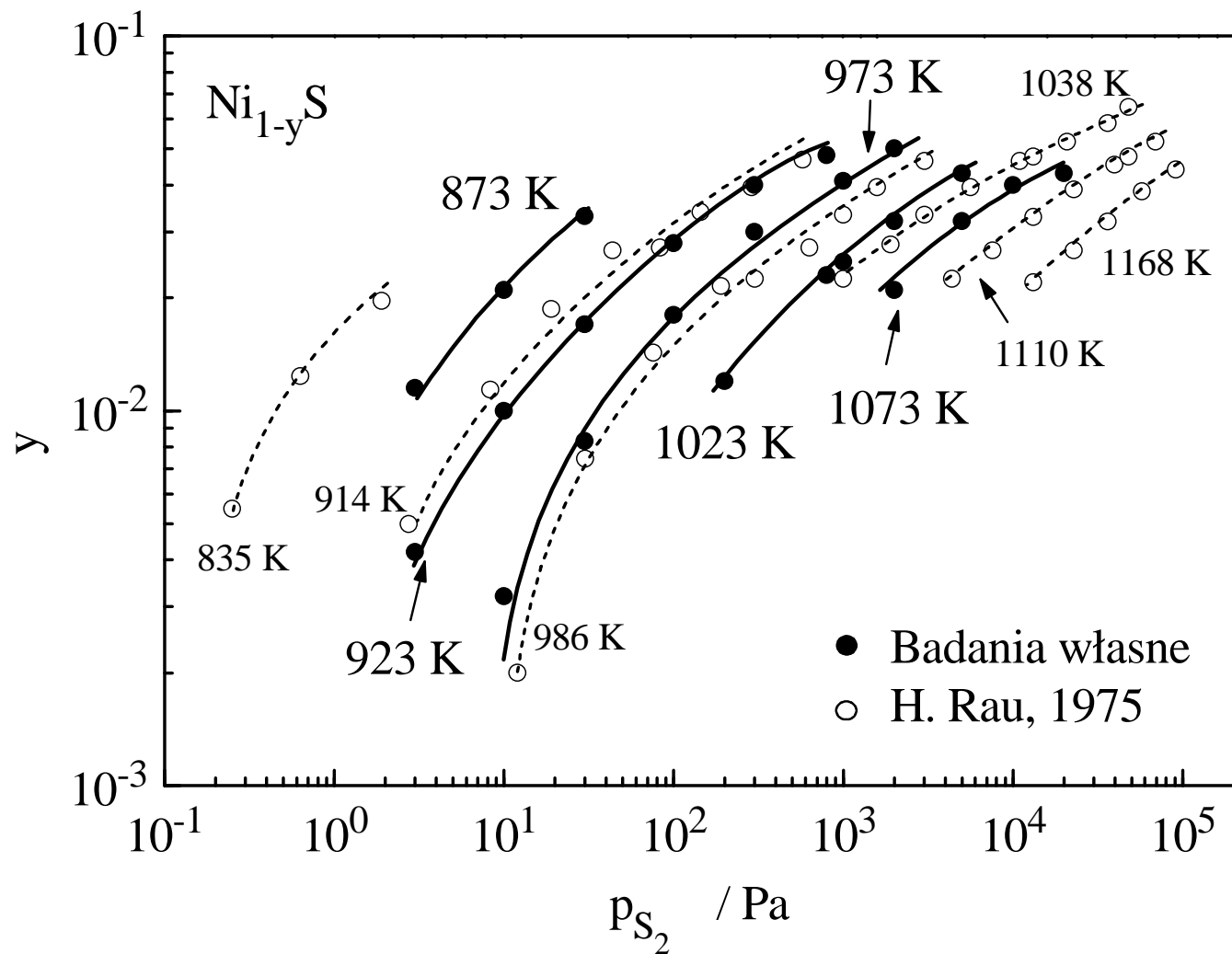

Przekrój zgorzeliny NiS_2 powstałej podczas siarkowania NiS z zaznaczonym położeniem markerów

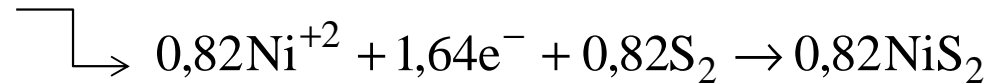
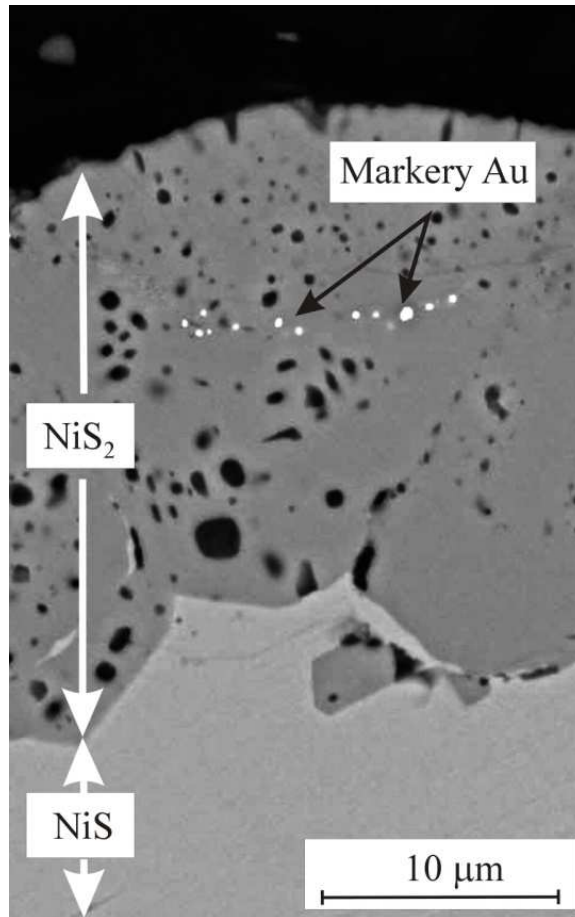
Stosunek grubości zewnętrznej do wewnętrznej części warstwy siarczku NiS_2 wynosi około 0,82

Zależność odstępstwa od stechiometrii w Ni_{1-y}S od ciśnienia par siarki

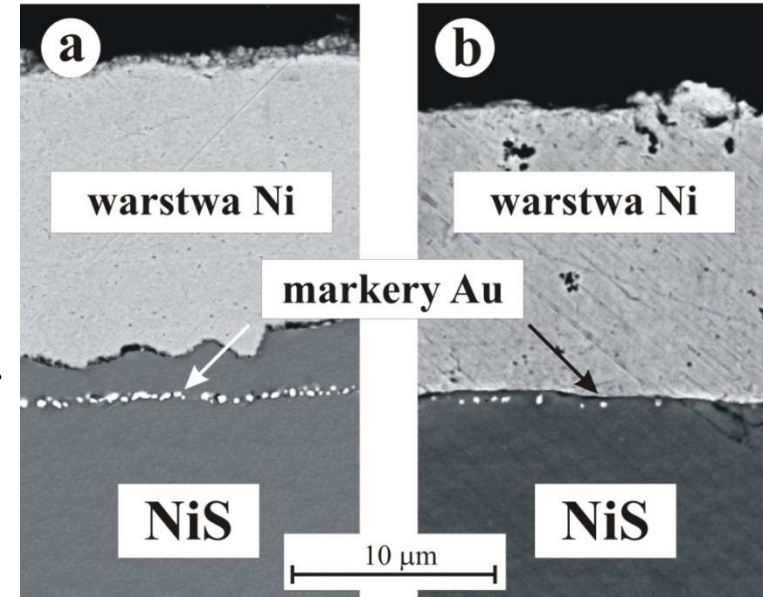
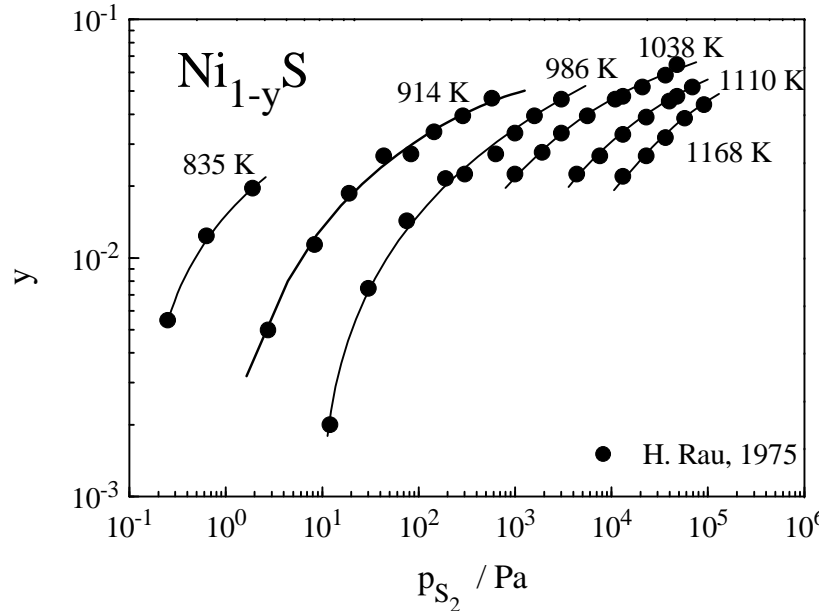
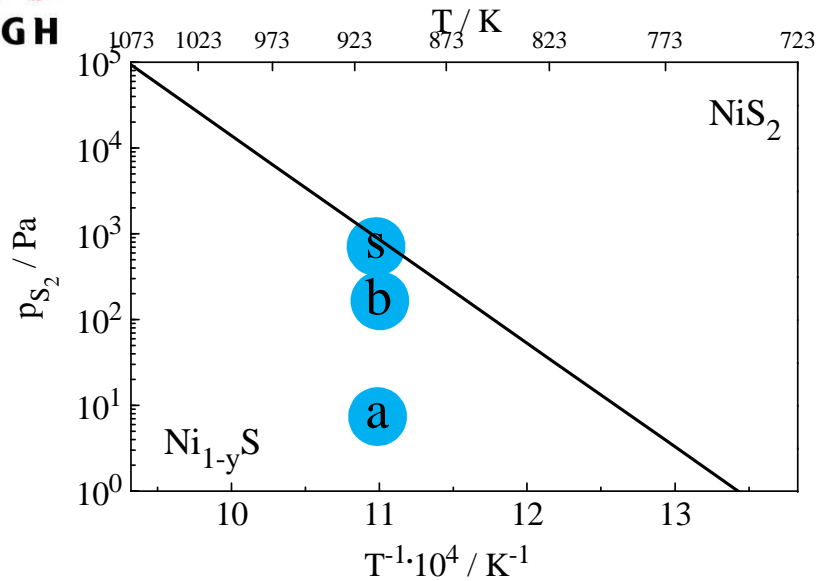
y_{max} w $\text{Ni}_{1-y}\text{S} \approx 0,09$

Przekrój zgorzeliny NiS_2 powstałej podczas siarkowania NiS z zaznaczonym położeniem markerów

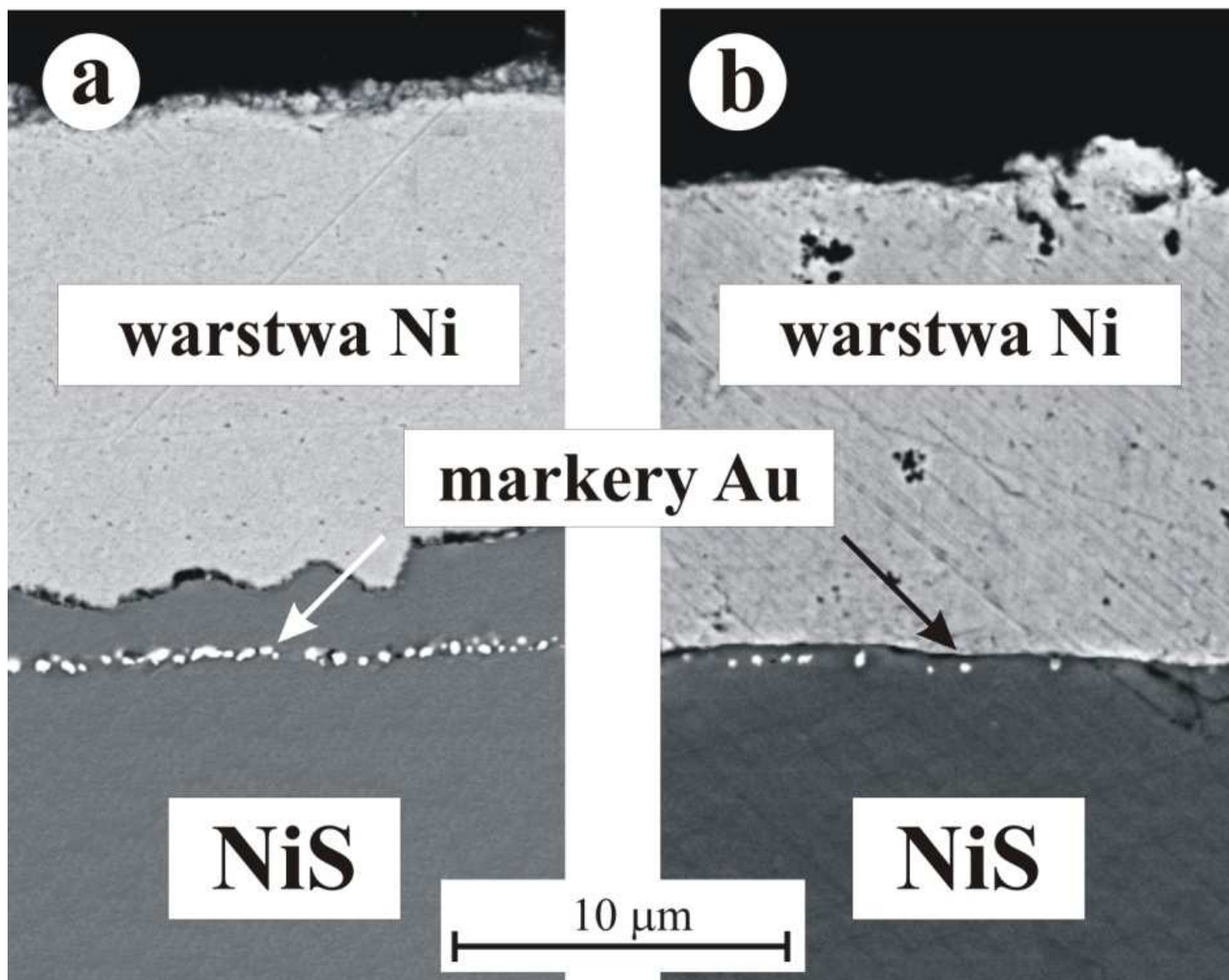
Eksperymentalnie wyznaczony stosunek grubości zewnętrznej do wewnętrznej części warstwy siarczku NiS_2 wynoszący 0,82, pozostaje w zgodności z wartością teoretyczną, uzyskaną przy założeniu występowania odstępstwa od stechiometrii w Ni_{1-y}S na poziomie 0,91

Wpływ parametrów homogenizacji NiS na położenie markerów w początkowym etapie powstawania NiS₂

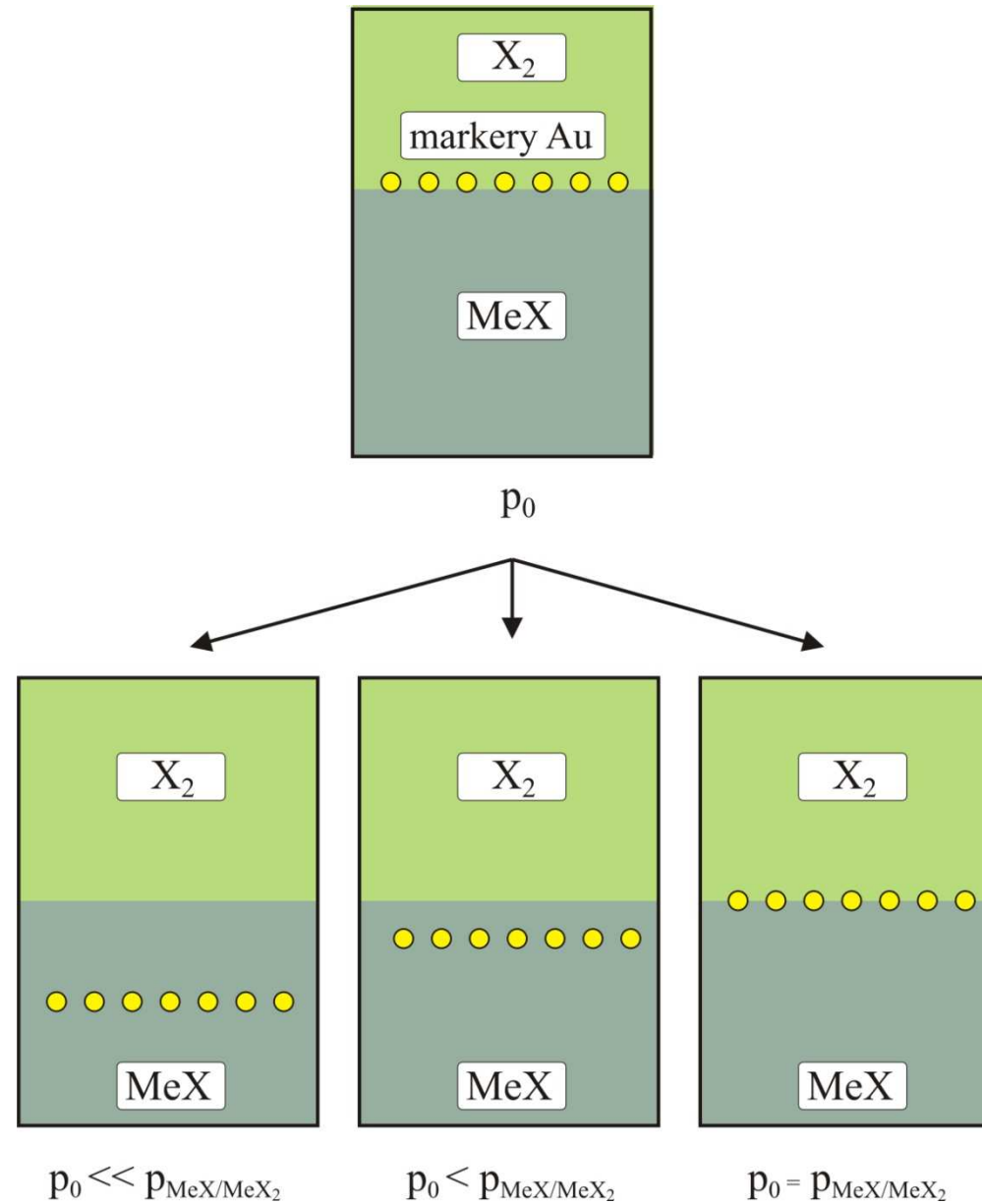

- a** homogenizacja: 873 K, 10 Pa, 24 h
- b** homogenizacja: 873 K, 200 Pa, 24 h
- s** siarkowanie: 873 K, 1000 Pa, 5 min

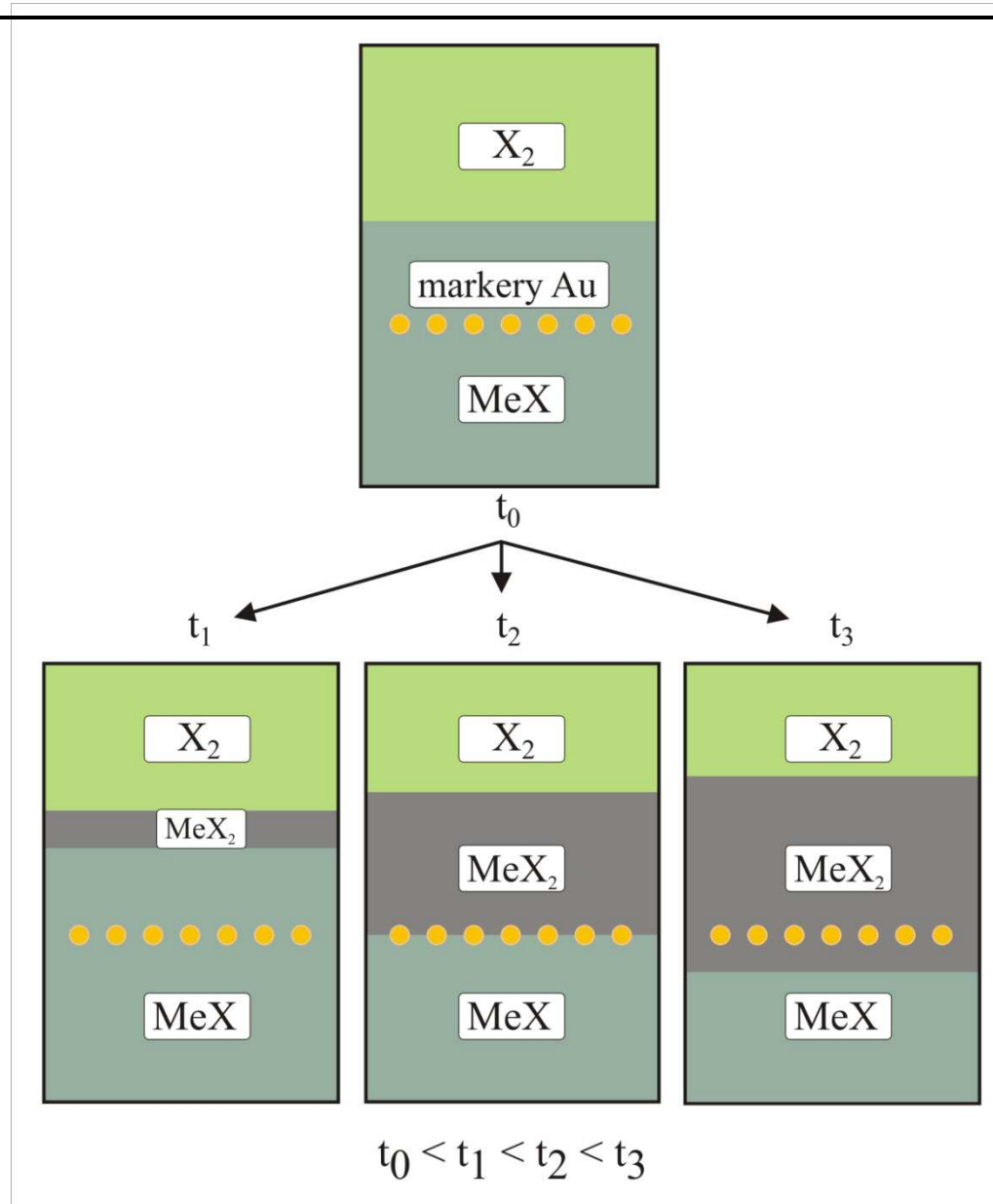
Położenie markerów po procesie homogenizacji NiS

Wpływ parametrów homogenizacji MeX na położenie markerów w początkowym etapie powstawania MeX₂

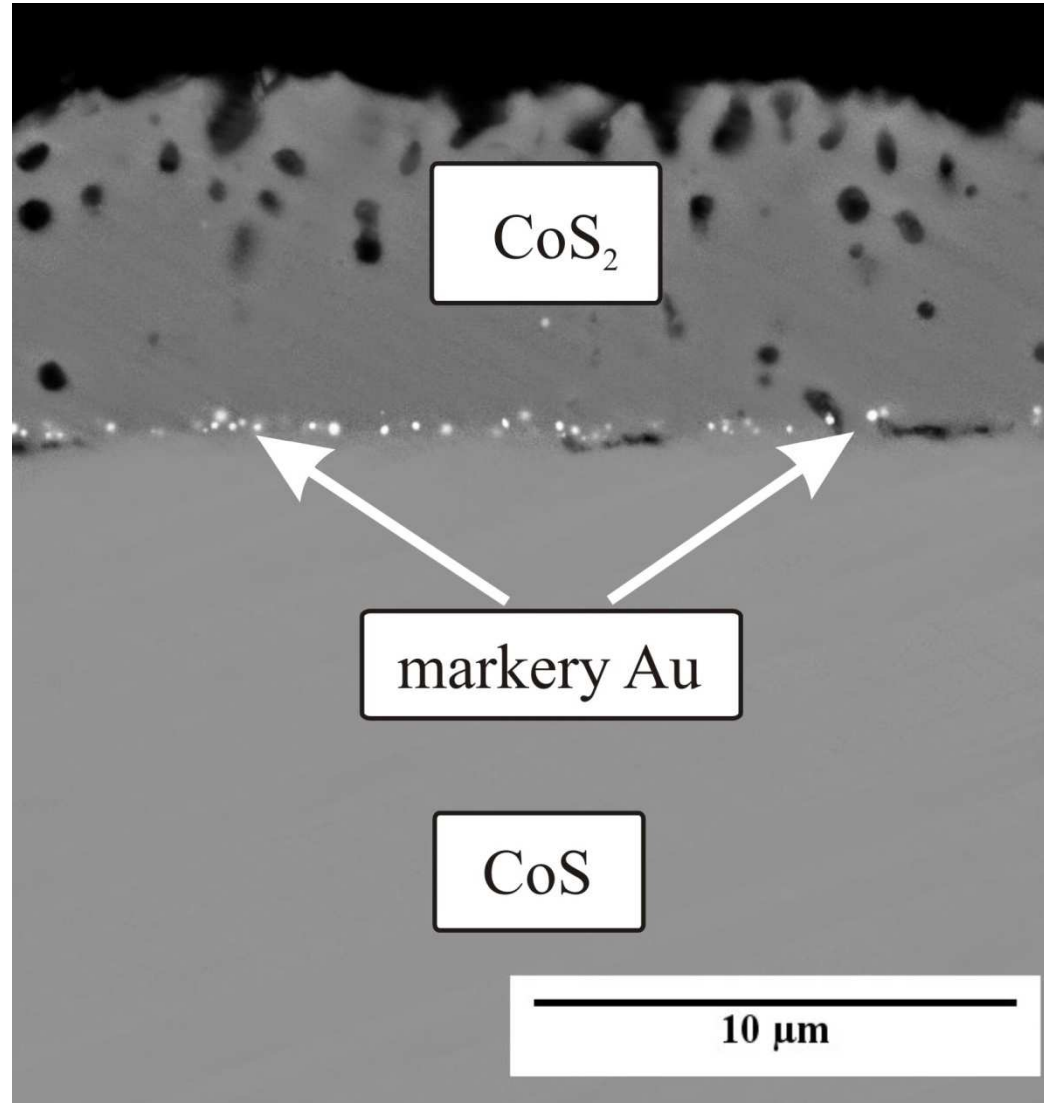

Położenia markerów po procesie homogenizacji MeX przy ciśnieniu utleniacza niższym od prężności dysocjacyjnej MeX₂

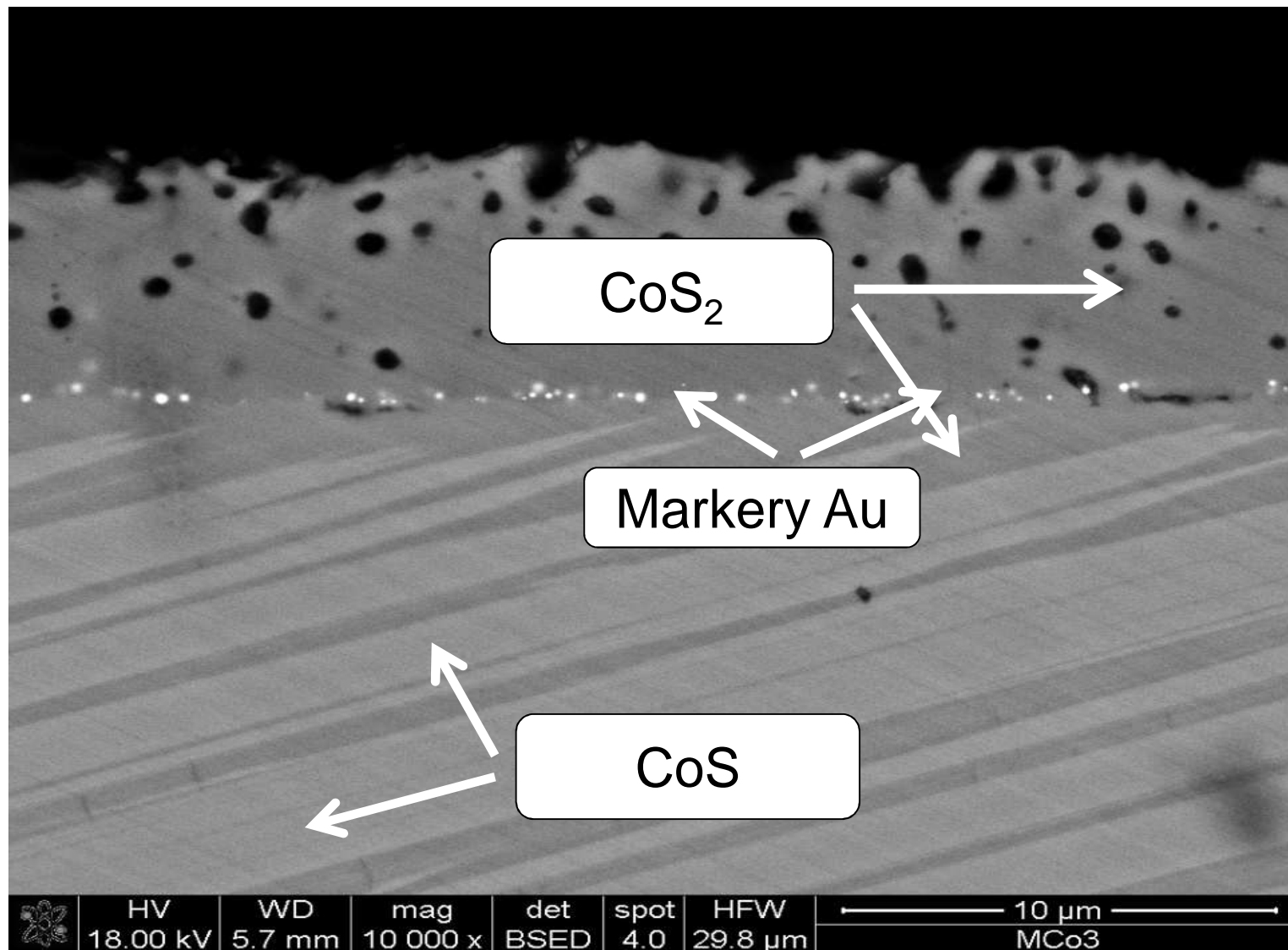

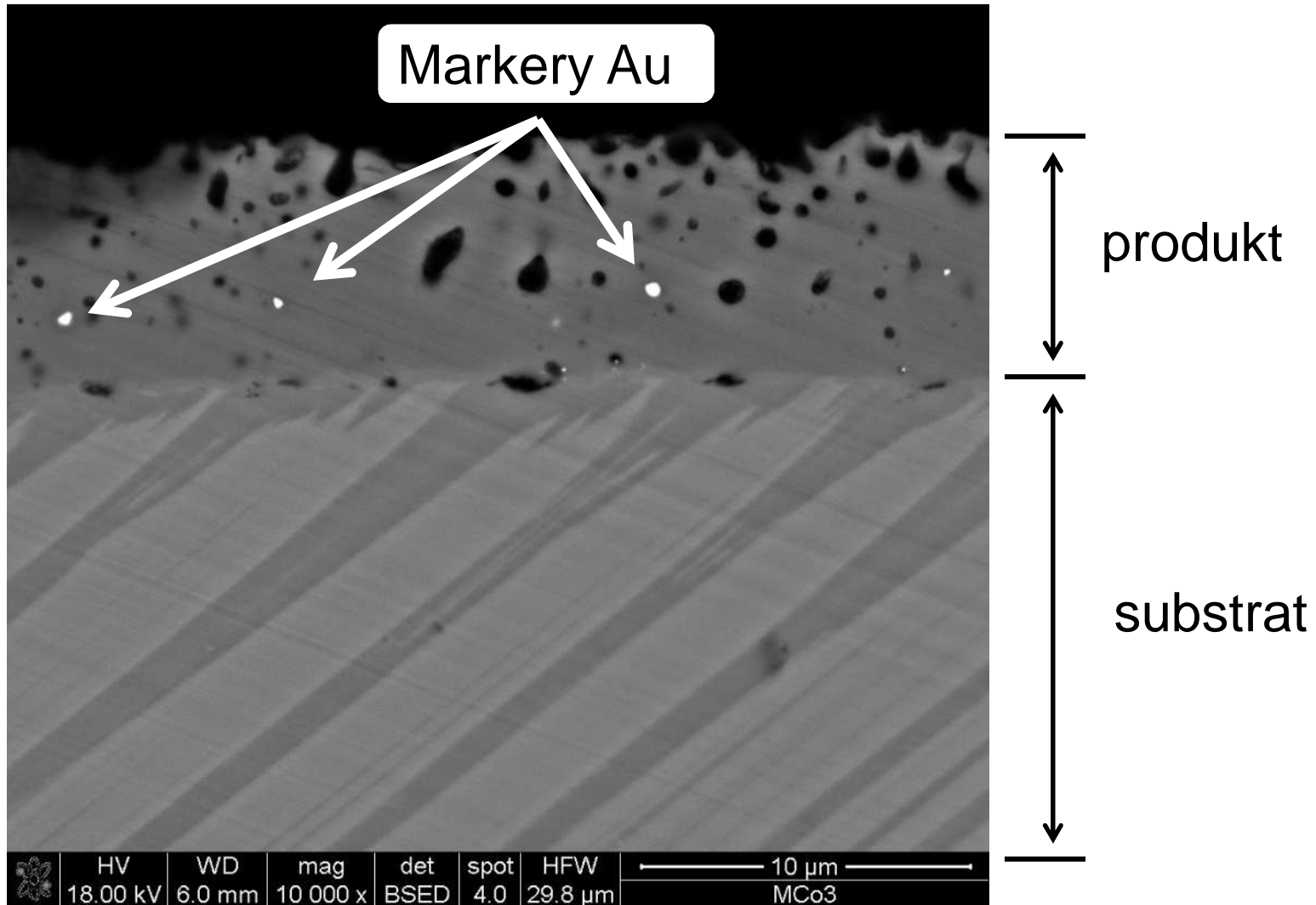
Położenie markerów po procesie siarkowania CoS do CoS₂ (SEI)

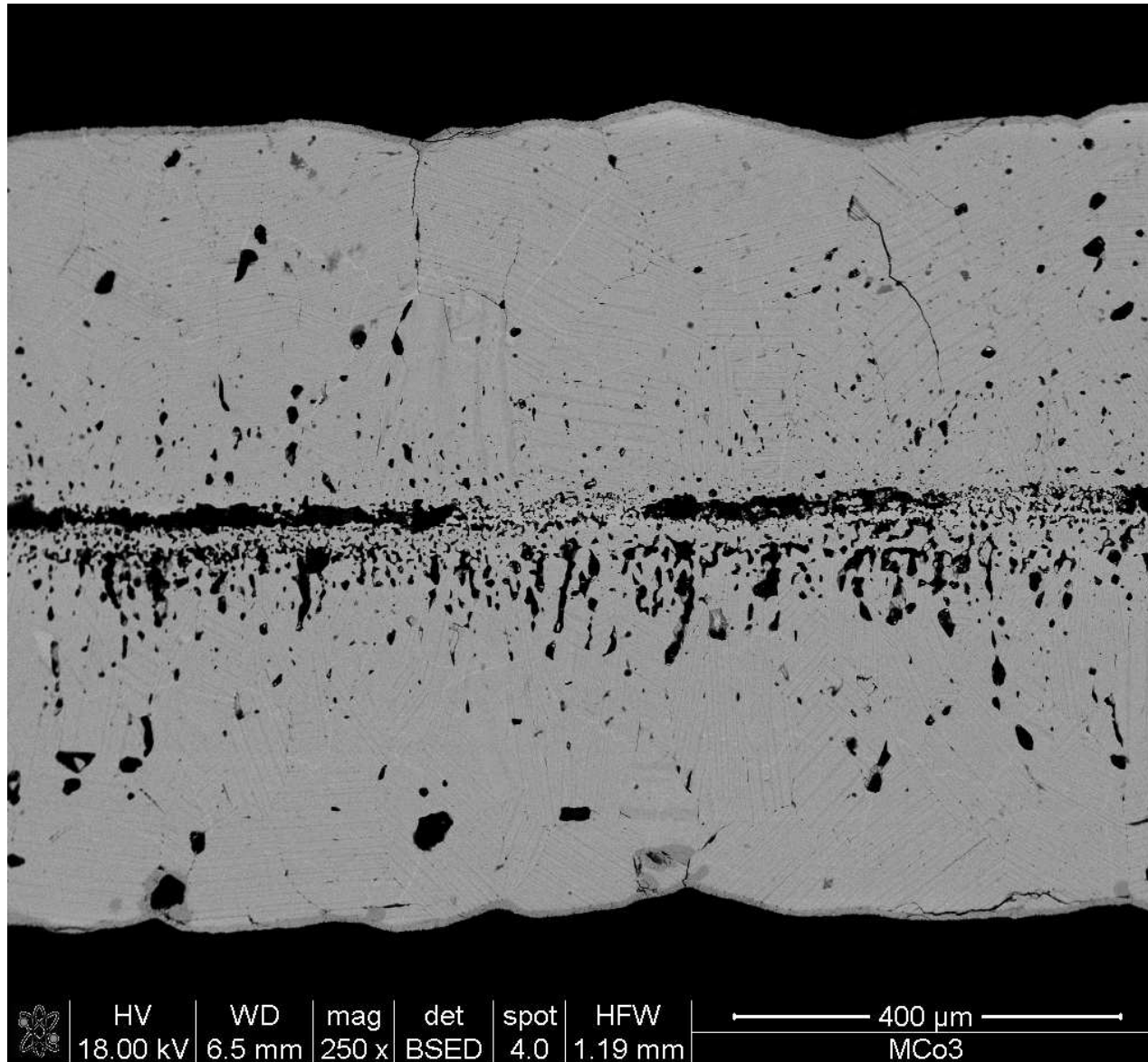
Położenie markerów w próbce CoS siarkowanej do CoS₂ (BSE)

Położenie markerów w początkowym etapie powstawania CoS_2 na powierzchni siarczku CoS homogenizowanym przy ciśnieniu dysocjacyjnym CoS_2

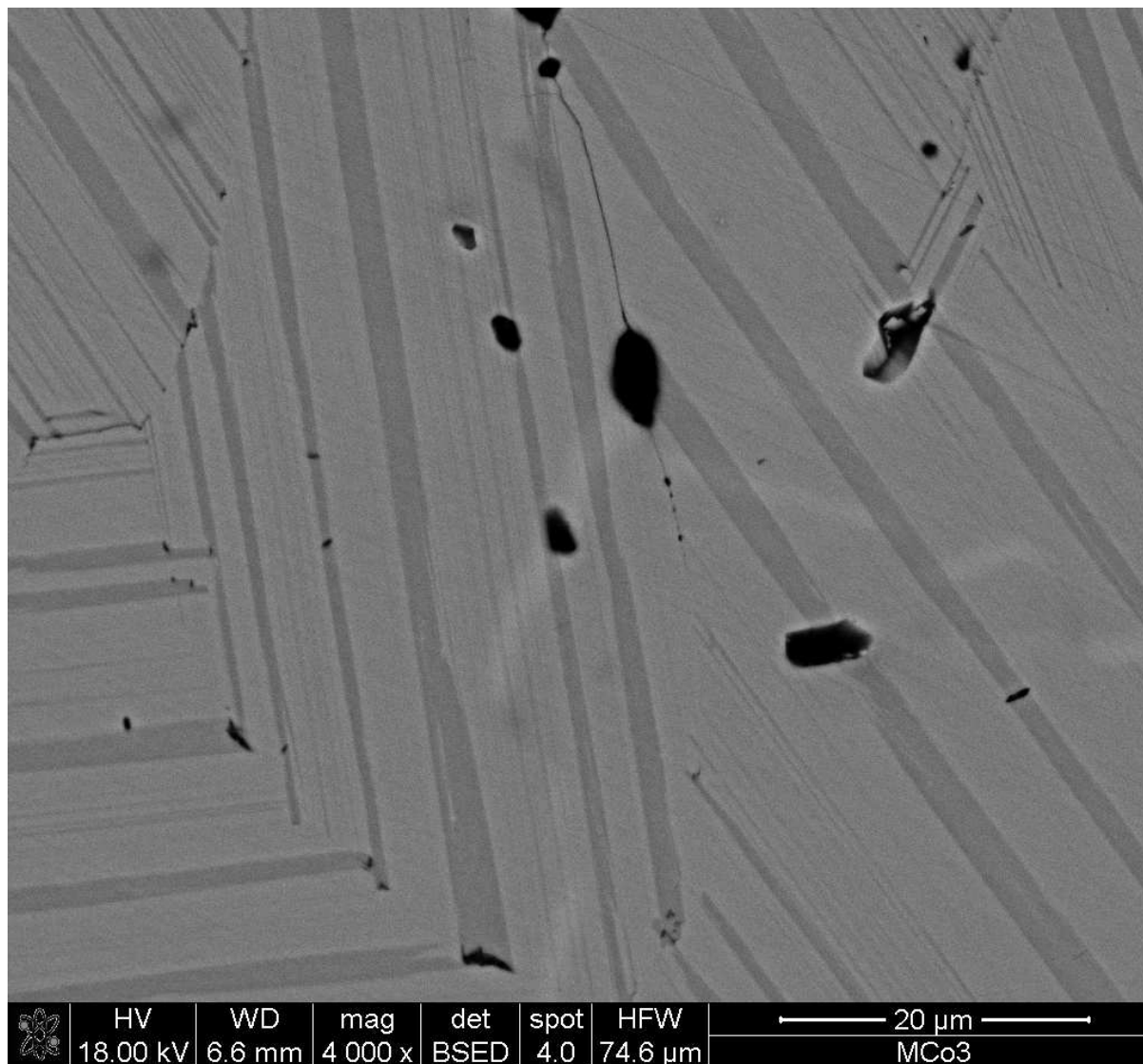

Przekrój próbki CoS siarkowanej przy ciśnieniu par siarki umożliwiającym tworzenie się CoS_2

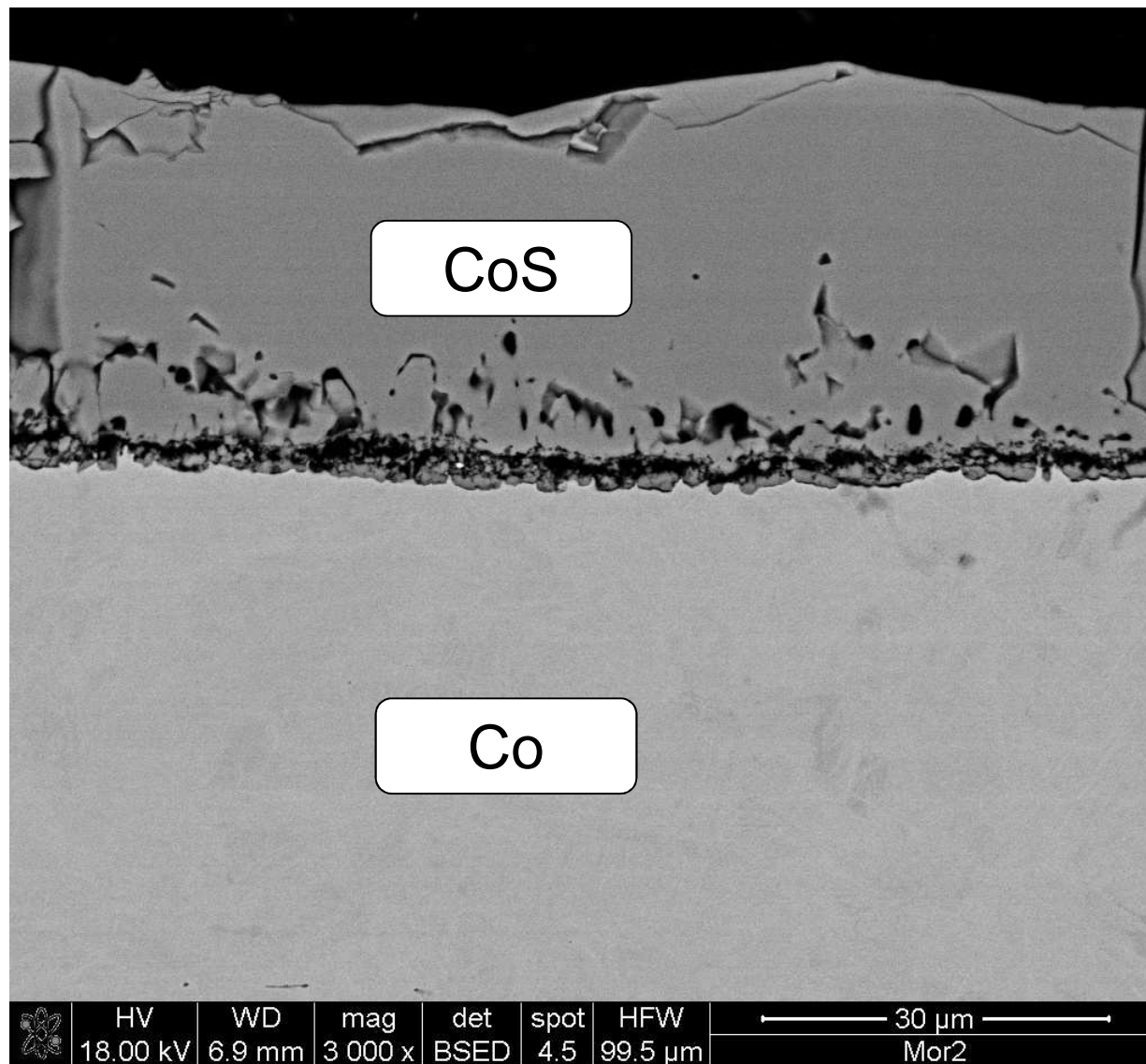

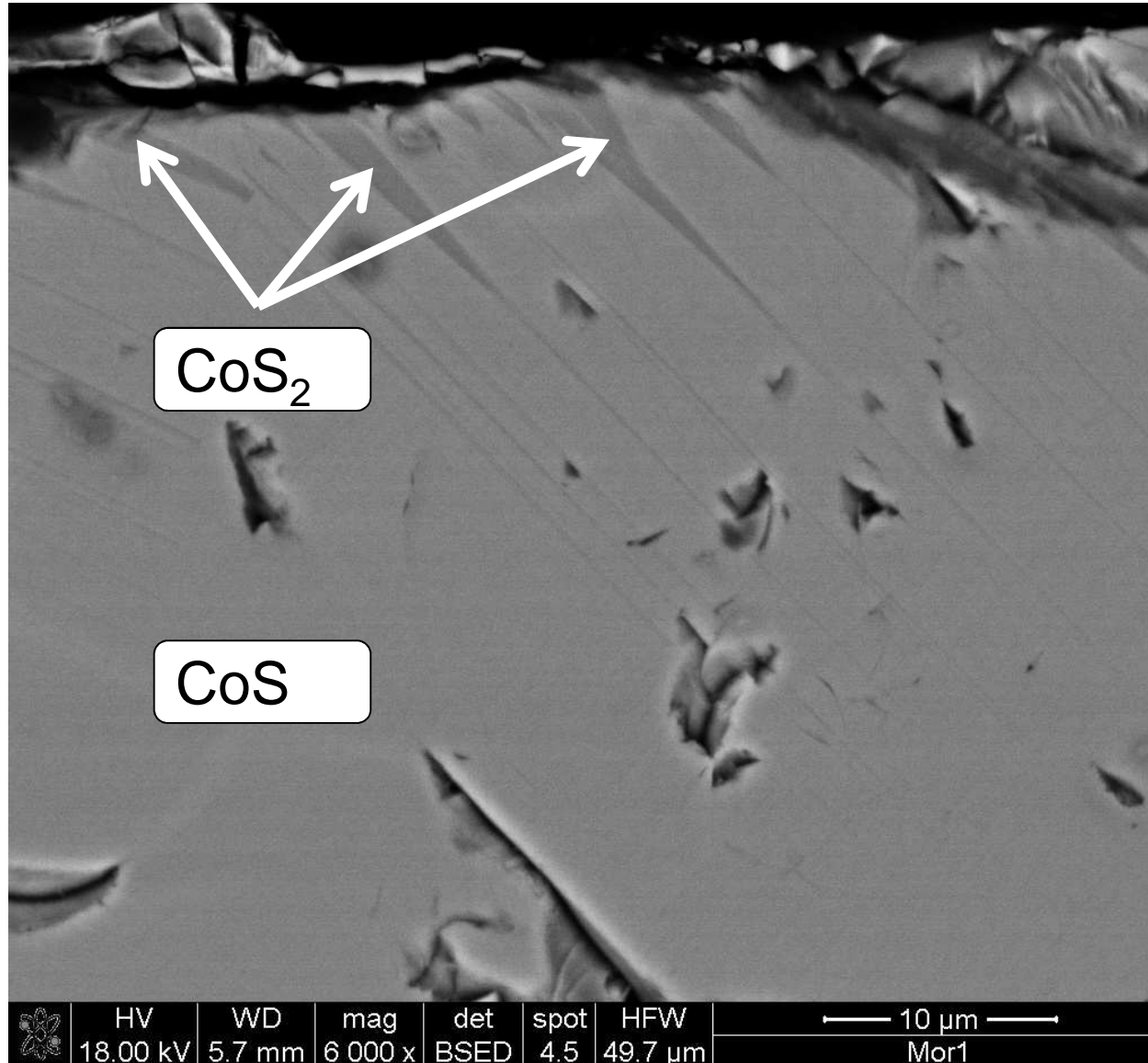
Wnętrze próbki CoS siarkowanej przy ciśnieniu par siarki umożliwiającym tworzenie się CoS_2

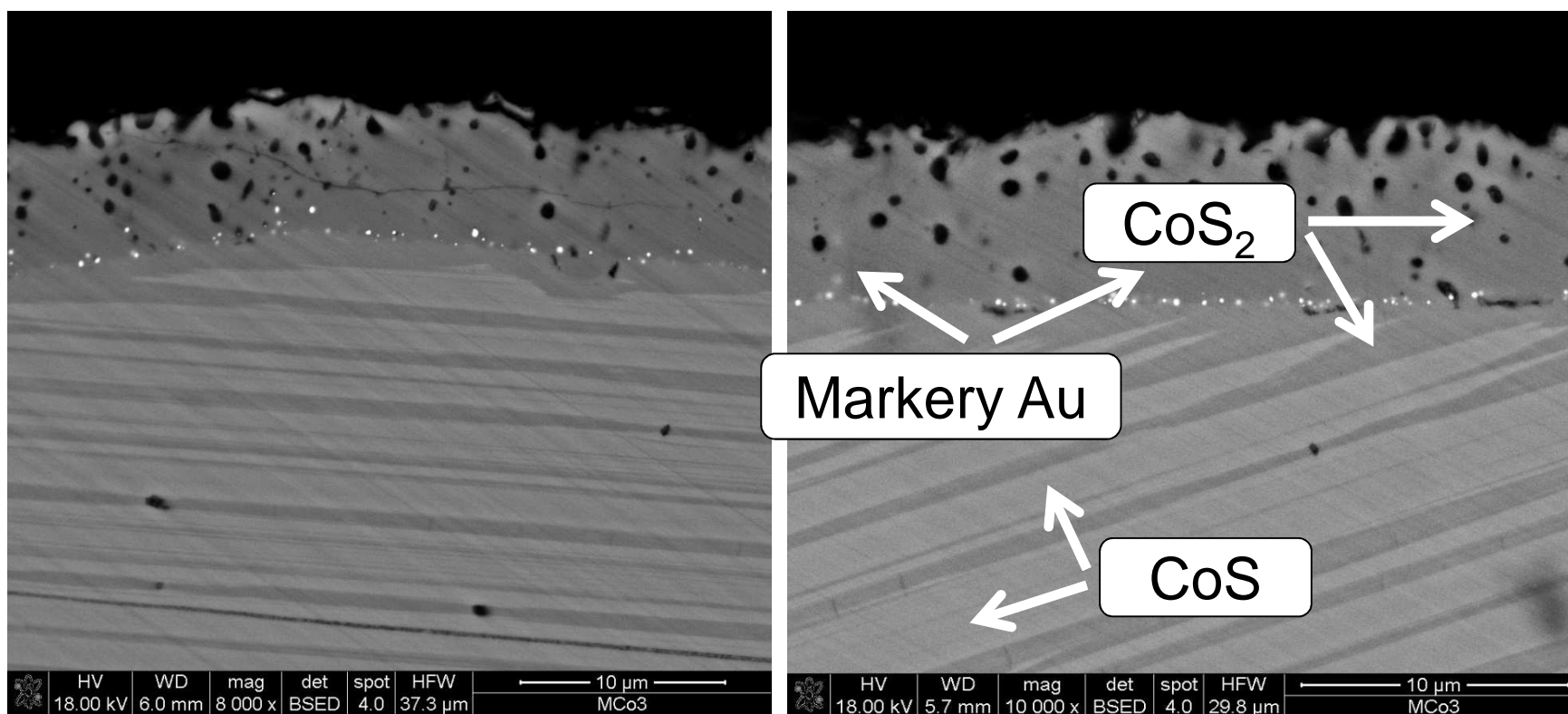
Przekrój próbki Co pokrytej siarczkiem CoS

Początkowy etap powstawania CoS_2 w obrębie siarczku CoS

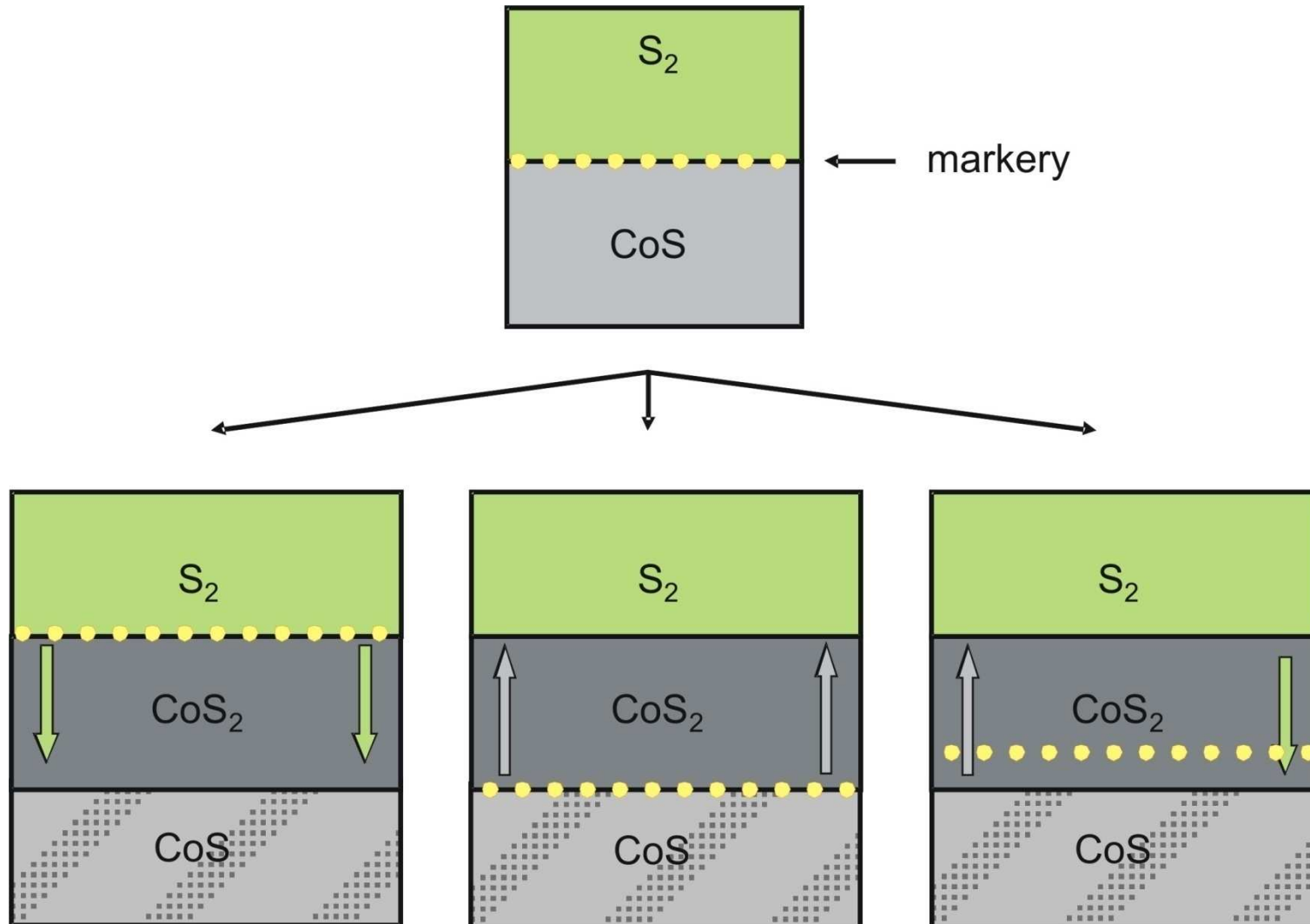

Położenie markerów w próbce CoS siarkowanej do CoS₂

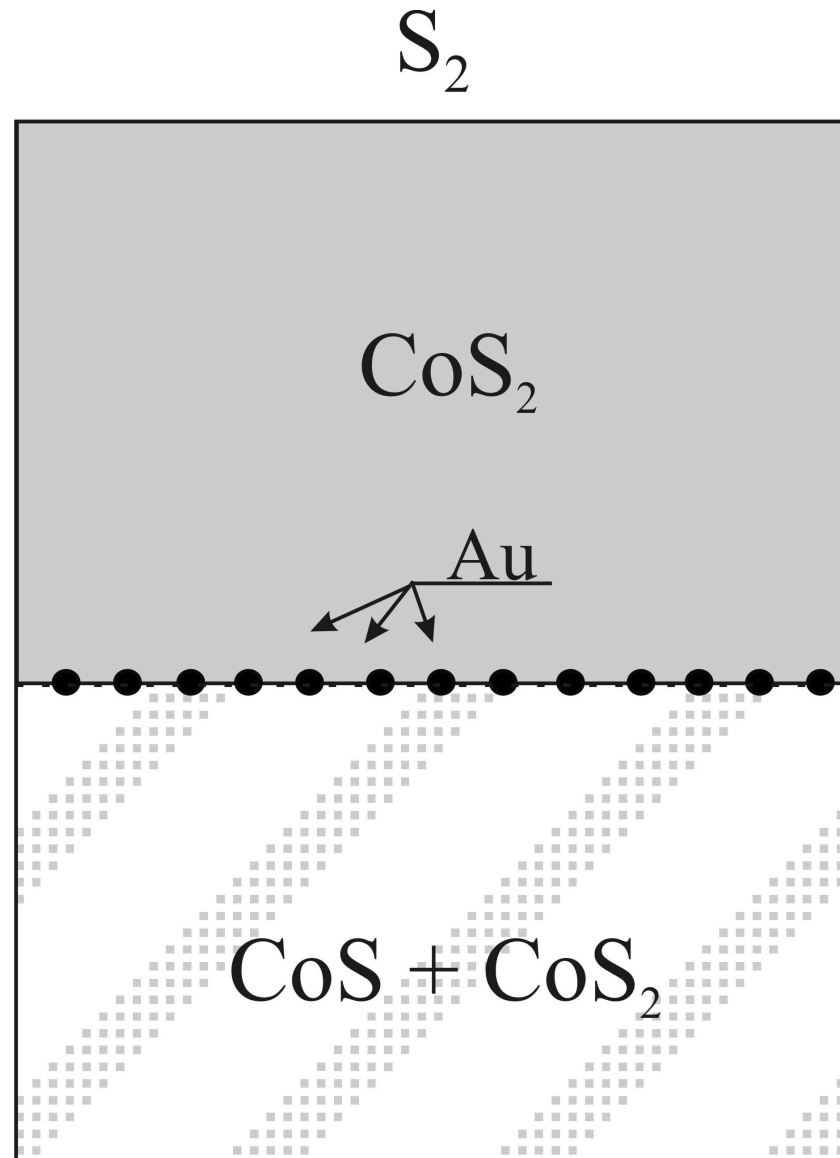

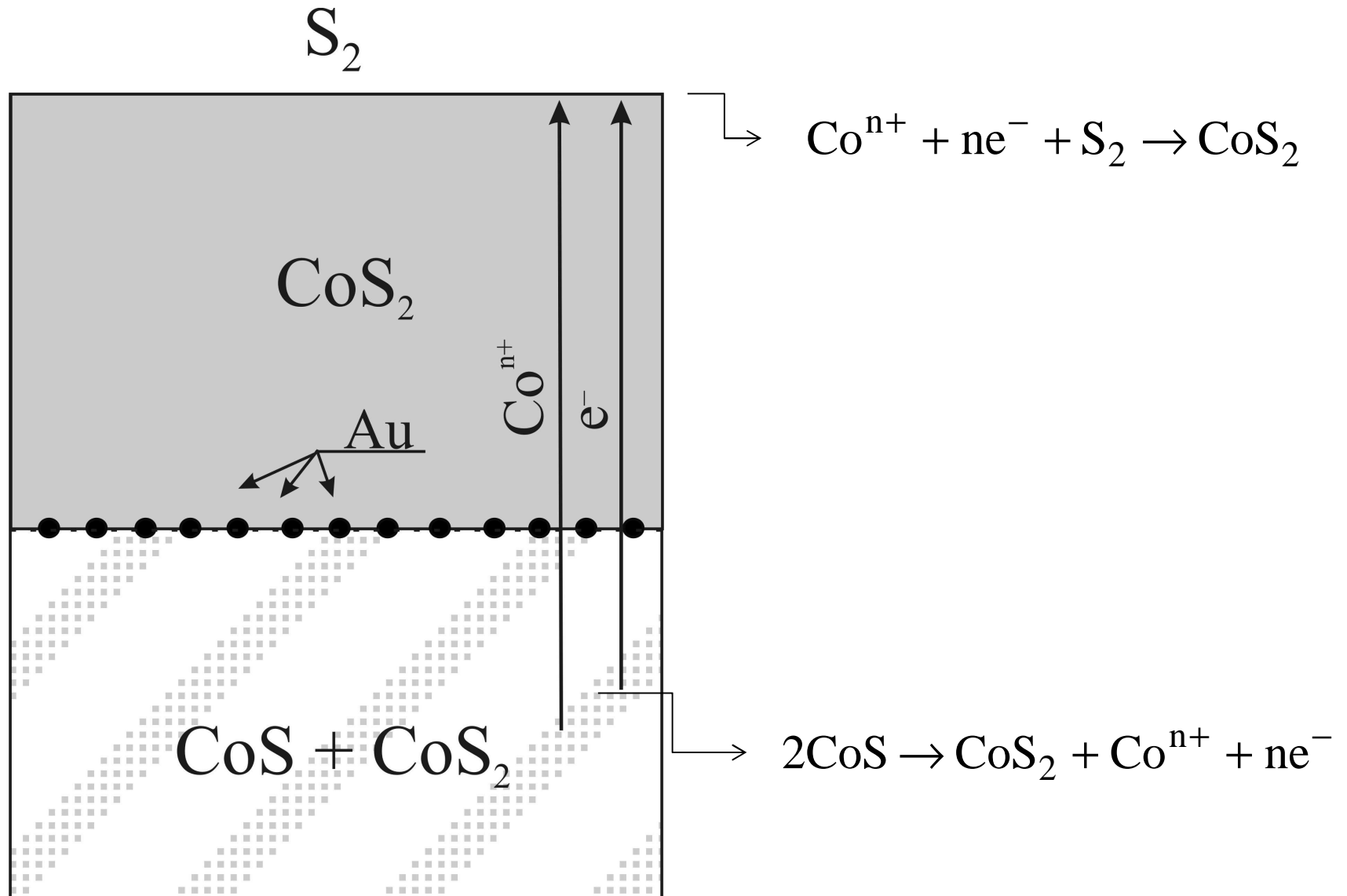
Możliwe położenia markerów w układzie CoS-CoS_2 w zależności od dominującego kierunku dyfuzji reagentów

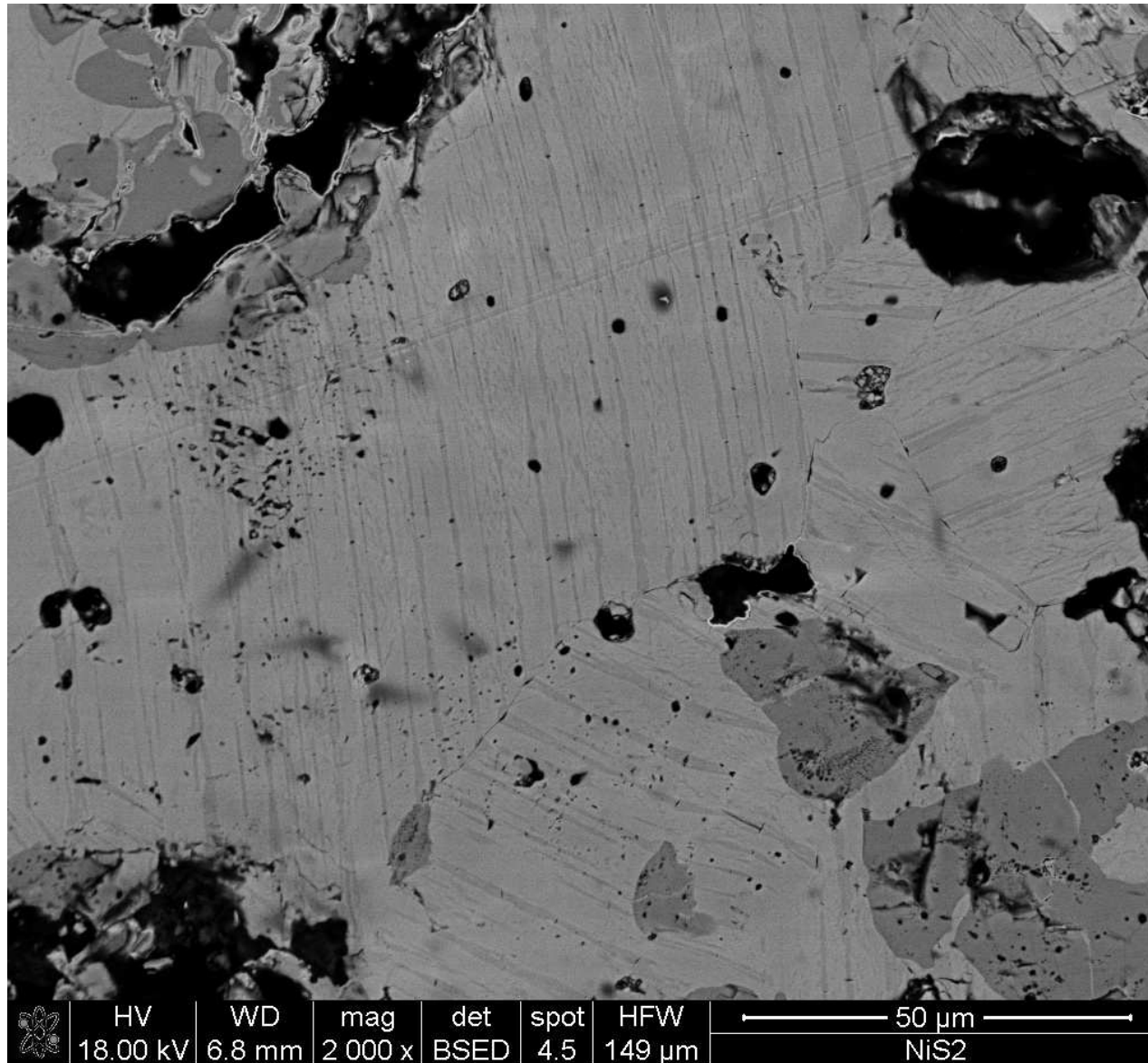
Schemat położenia markerów w próbce CoS siarkowanej do CoS₂

Schemat położenia markerów w próbce CoS siarkowanej do CoS₂

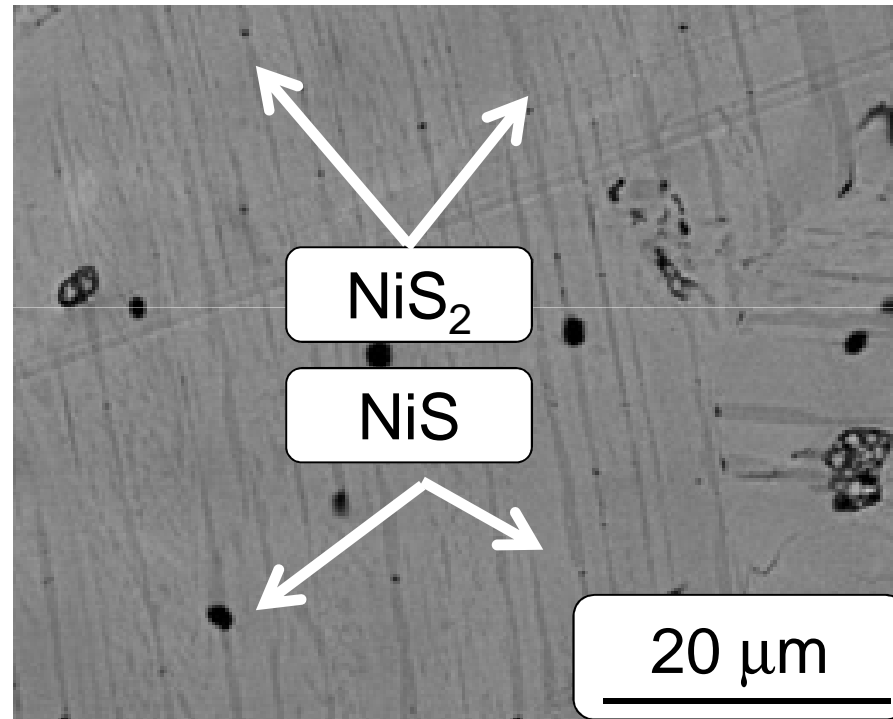

Wnętrze próbki NiS siarkowanej przy ciśnieniu par siarki umożliwiającym tworzenie się NiS₂

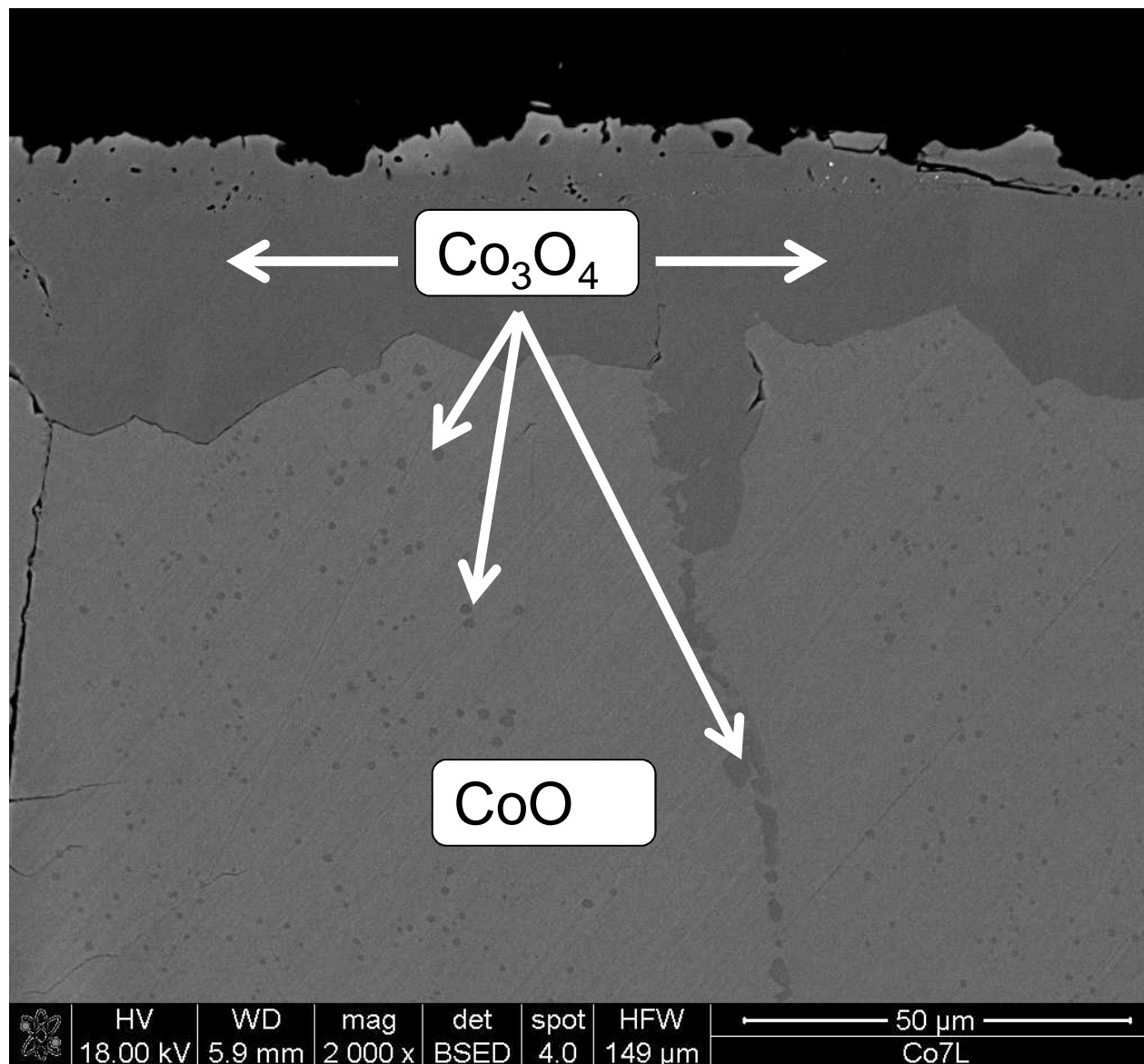

Wnętrze próbki NiS siarkowanej przy ciśnieniu par siarki umożliwiającym tworzenie się NiS₂

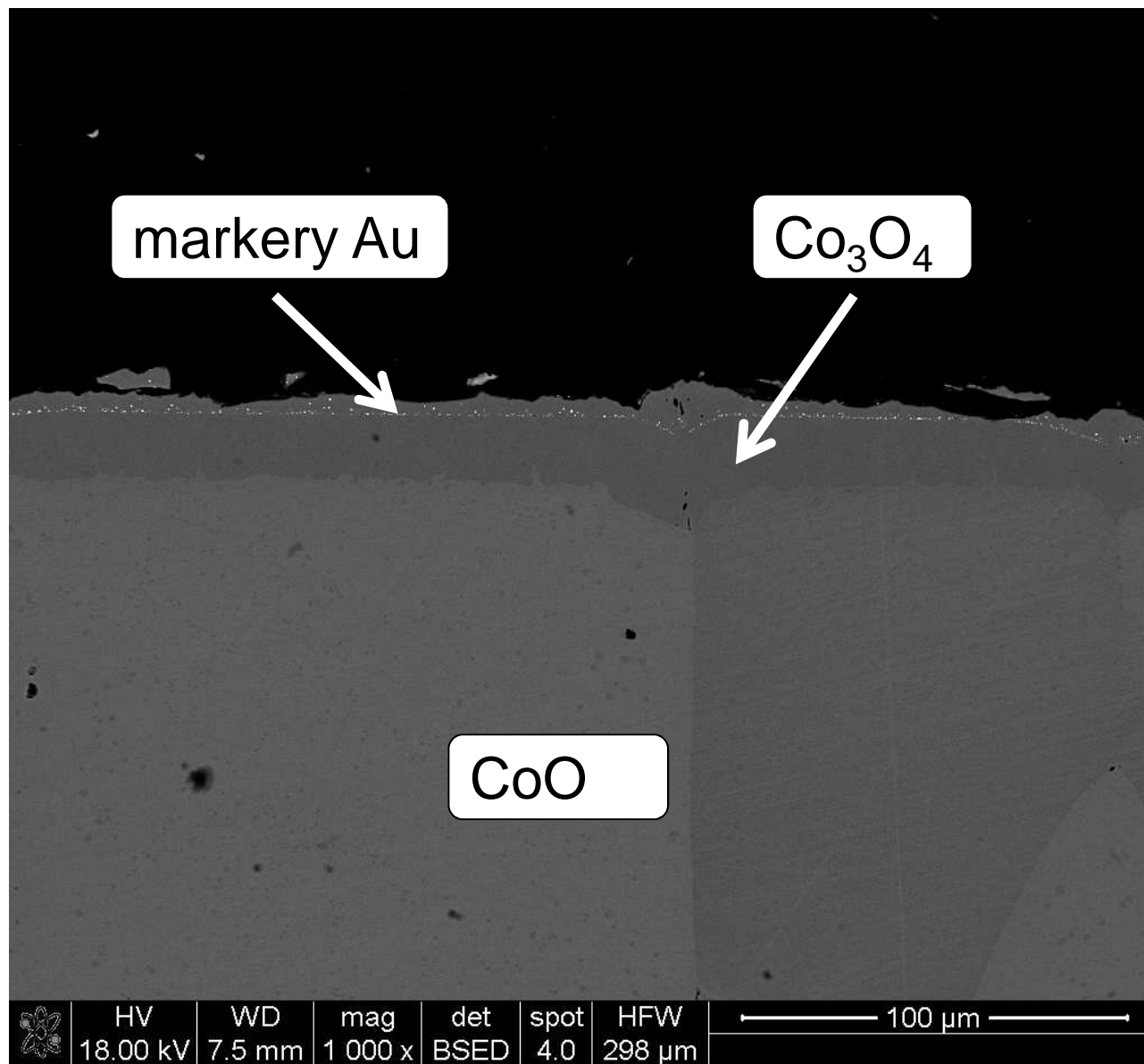
Przekrój próbki CoO pokrytej tlenkiem Co_3O_4

Położenie markerów w tlenku Co_3O_4 narastającym na CoO

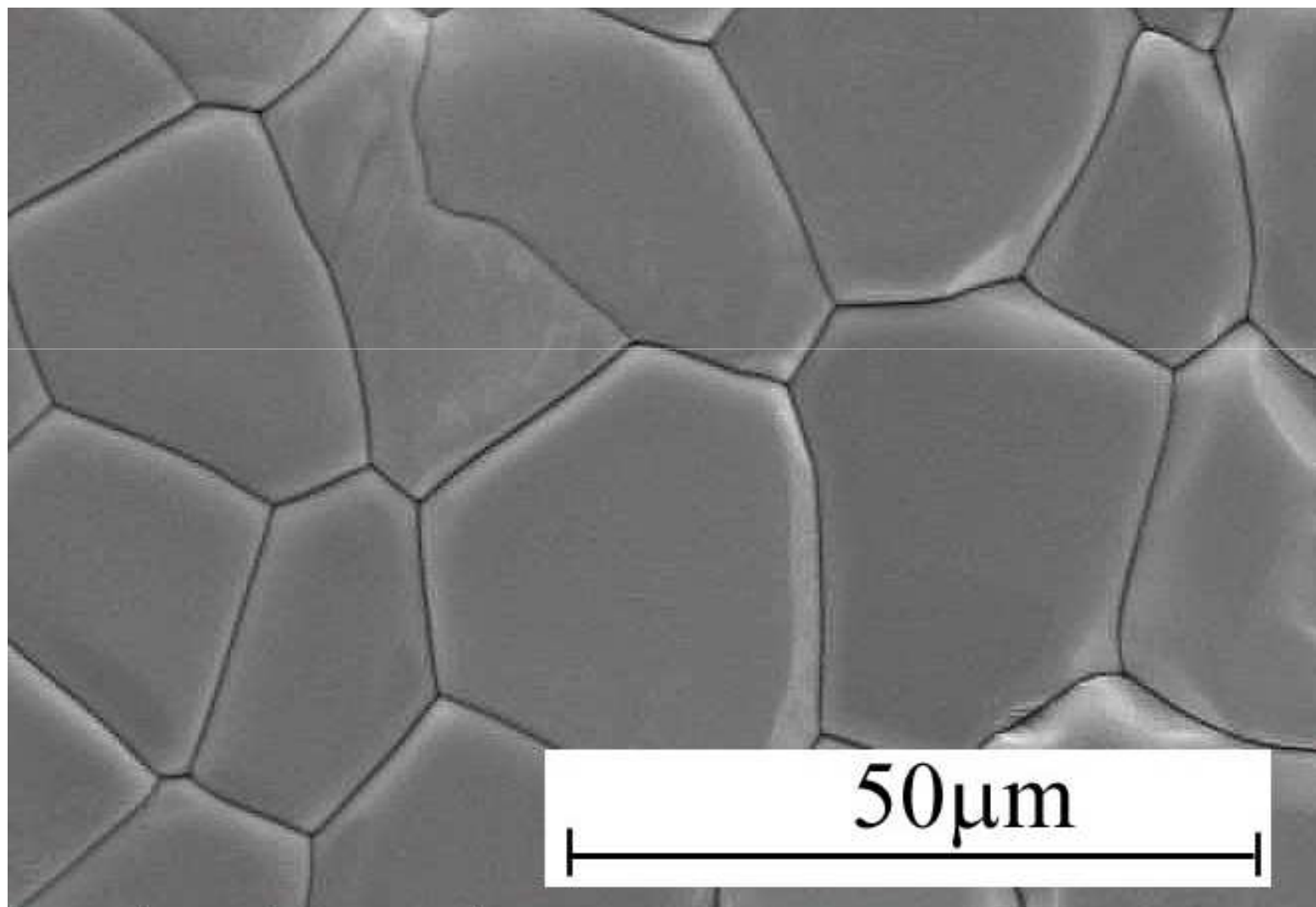

www.agh.edu.pl

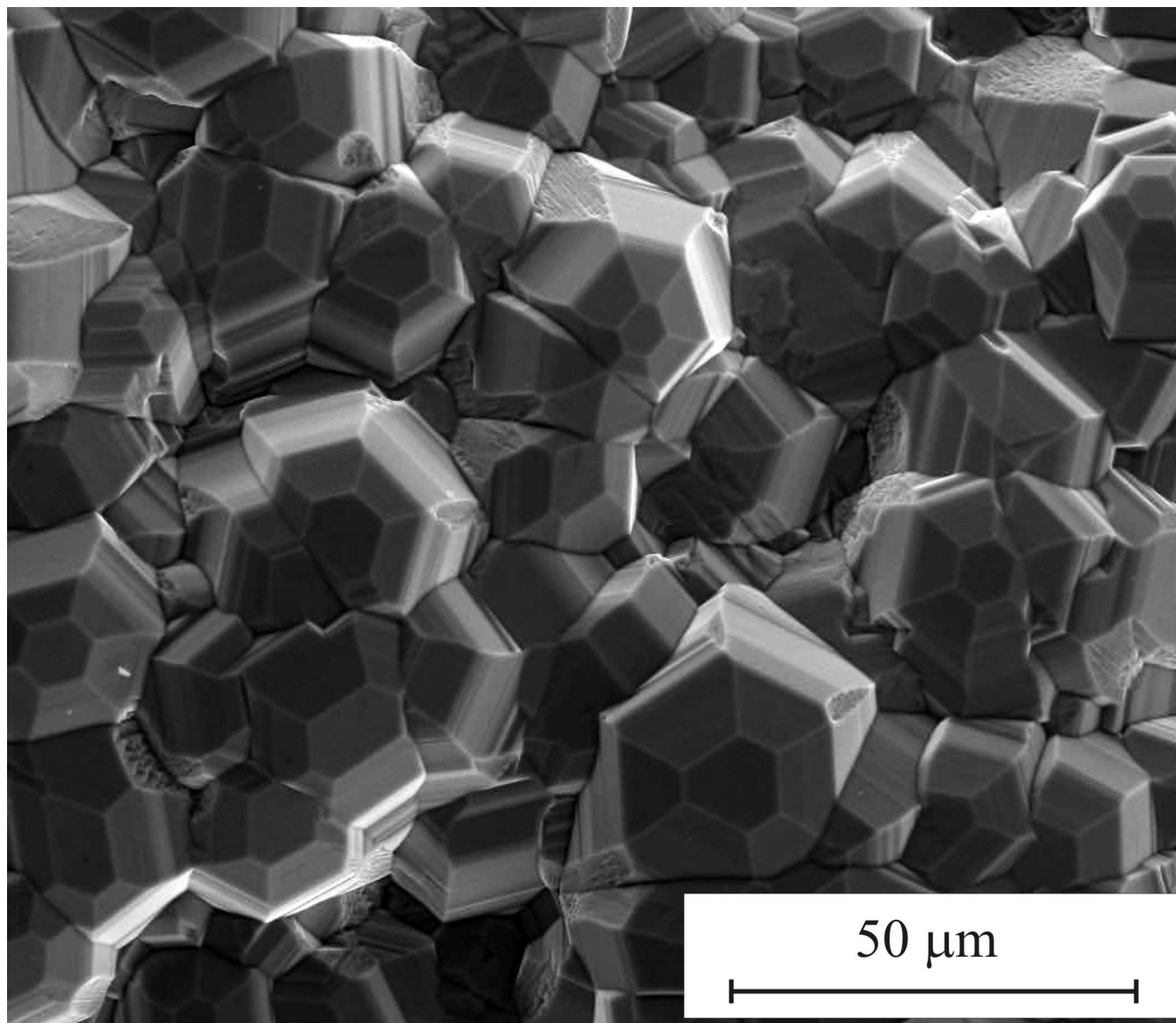

Powierzchnia CoO powstała w wyniku utleniania Co w temperaturze 900 C i przy ciśnieniu tlenu 1000 Pa

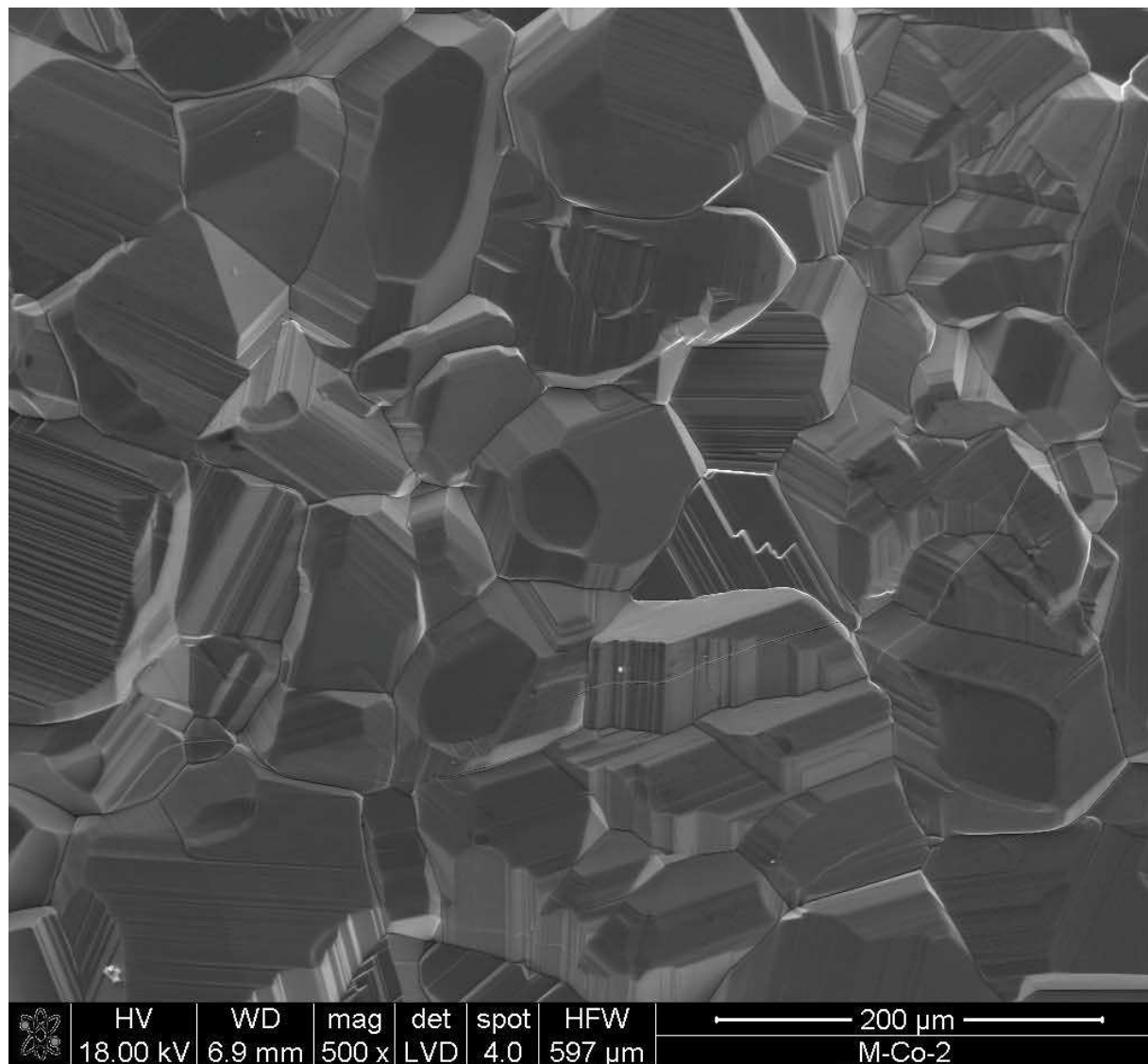

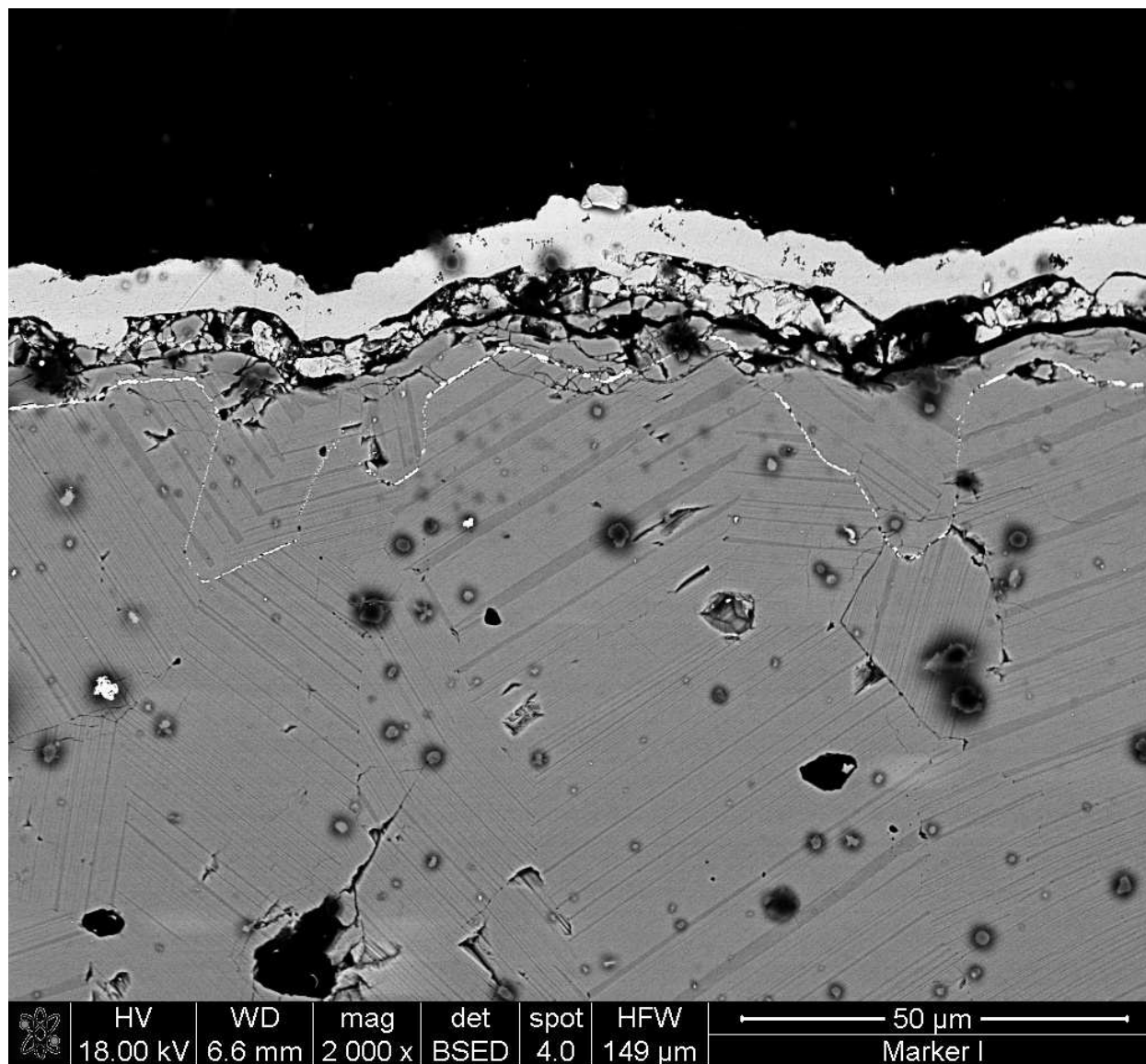
Powierzchnia NiS powstała w wyniku siarkowania Ni w temperaturze 700 C i przy ciśnieniu siarki 1000 Pa

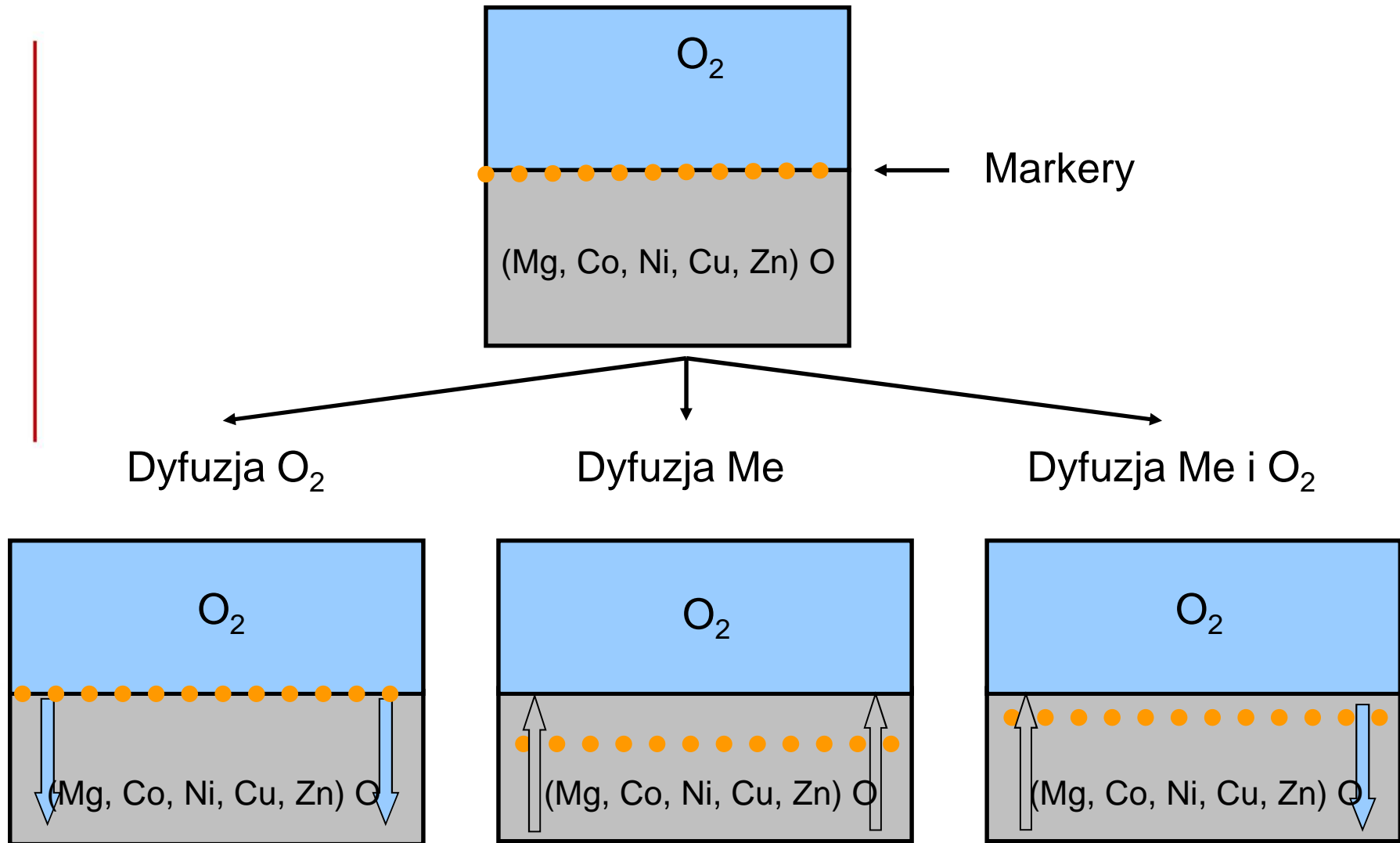
Powierzchnia CoS powstała w wyniku siarkowania Co w temperaturze 700 C i przy ciśnieniu siarki 1000 Pa

Położenie markerów na rozwiniętej powierzchni CoS

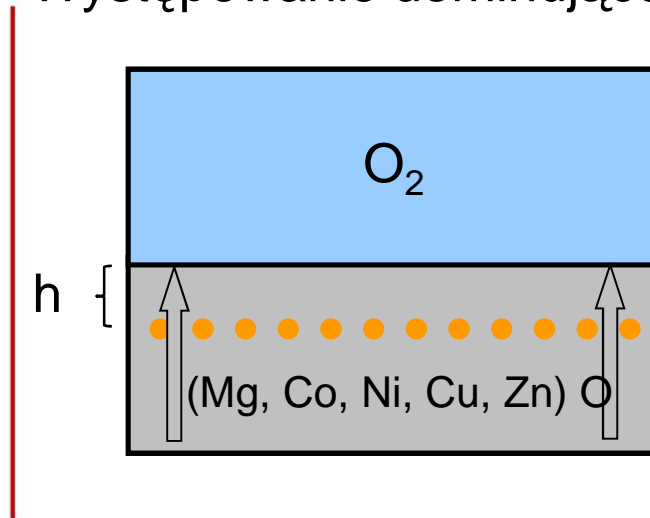

Metoda markerów – utlenianie tlenku wysokoentropowego (Mg, Co, Ni, Cu, Zn) O

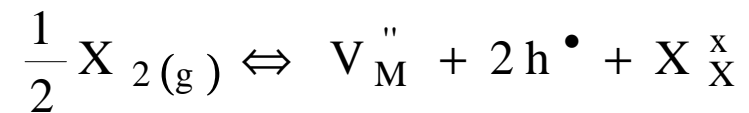
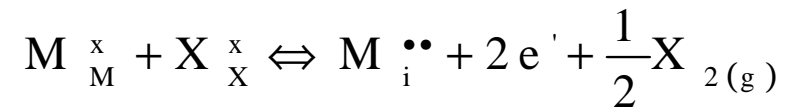

Metoda markerów – utlenianie tlenku wysokoentropowego (Mg, Co, Ni, Cu, Zn) O

Występowanie dominującego zdefektowania w obrębie podsieci kationowej

miejsce zachodzenia reakcji:

$$h = A \cdot d \cdot \Delta m$$

gdzie:

h – grubość tlenku utworzonego nad warstwą markerów

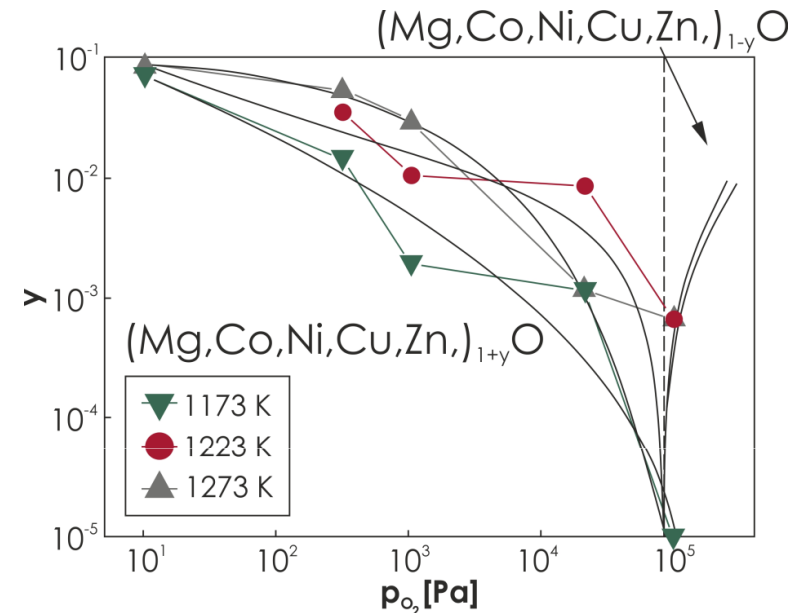
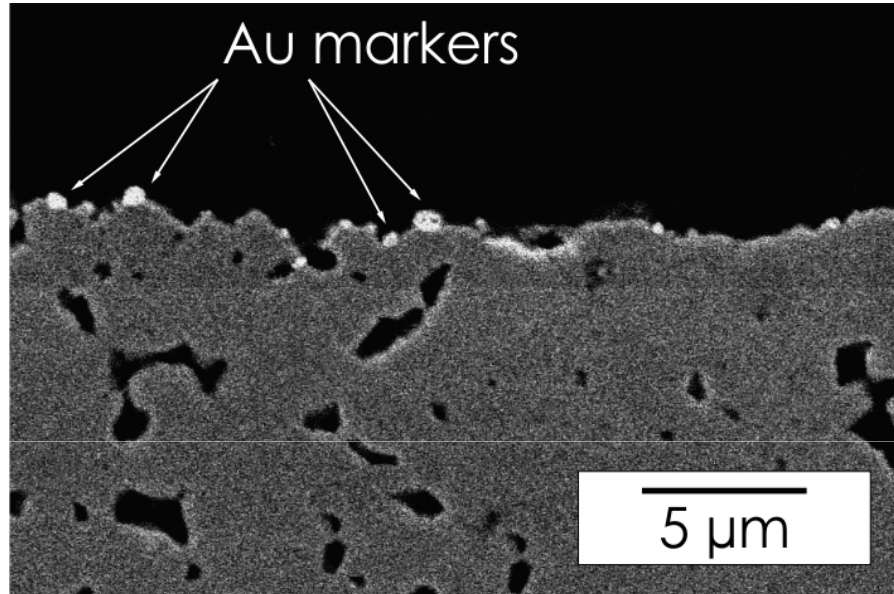
A – współczynnik proporcjonalności

d – gęstość tlenku

Δm – zmiana masy tlenku podczas zmiany ciśnienia utleniacza

Metoda markerów – utlenianie tlenku wysokoentropowego (Mg, Co, Ni, Cu, Zn) O

$h = 12 \mu\text{m}$

Wniosek:

W przypadku występowania zdefektowania dominującego w obrębie podsieci kationowej, markery powinny znajdować się 12 mikrometrów pod powierzchnią tlenku.

AGH

Warunki konieczne do uzyskania pozytywnych wyników zmodyfikowaną metodą markerów

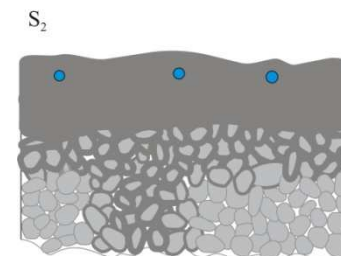
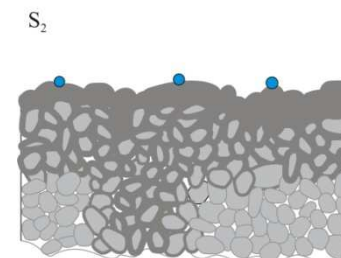
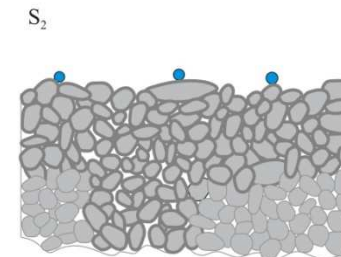
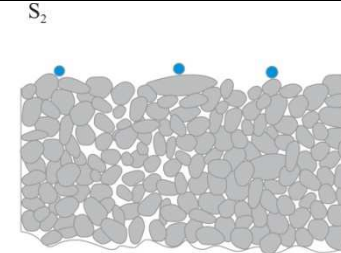
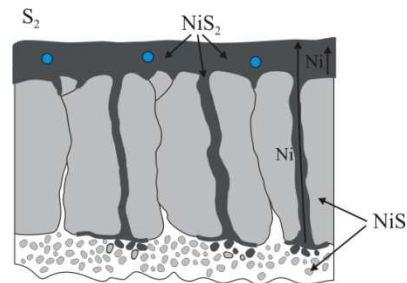
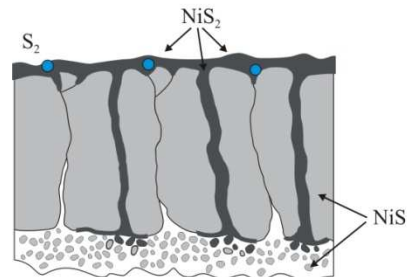
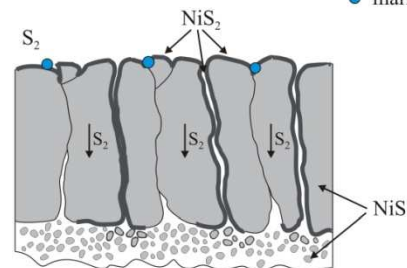
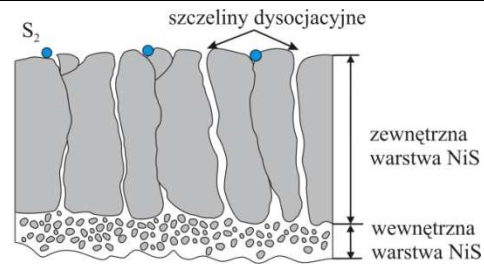

- Przed nałożeniem markerów próbka tlenku musi być wygrzewana przy mniejszym ciśnieniu tlenu od stosowanego podczas utleniania próbki pokrytej markerami.
- Zmiana odstępstwa od stechiometrii badanego tlenku podczas eksperymentu markerowego musi być duża (rzędu kilku procent).
- Grubość próbki powinna przekraczać 1 mm.
- Czas reekwilibracji stężenia defektów podczas zmiany ciśnienia tlenu powinien być wielokrotnie większy od około 1 minuty (co oznacza mały współczynnik dyfuzji chemicznej defektów i/lub dużą grubość próbki).

Wniosek:

Pełna interpretacja zmodyfikowanego eksperymentu markerowego jest możliwa po zakończeniu zarówno badań markerowych, jak i badań stężenia i ruchliwości defektów punktowych w danym tlenku.

Położenie markerów podczas utleniania porowatego substratu

- marker
- NiS
- NiS₂

Eksperyment markerowy – podsumowanie

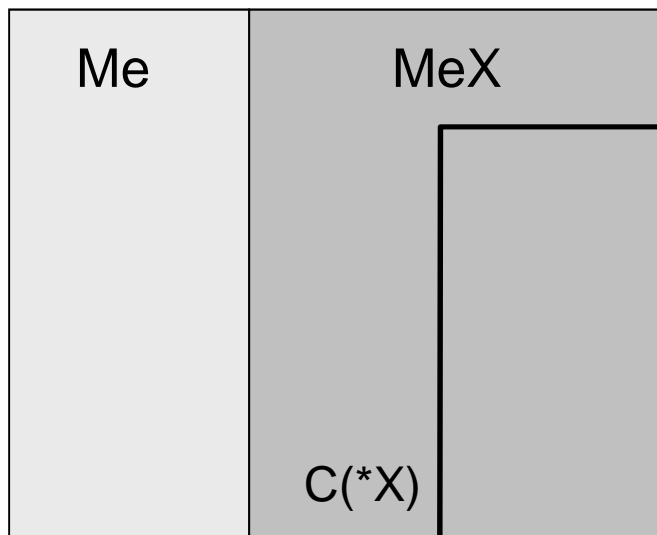

Uzyskanie racjonalnych wyników podczas badań typu dominującego zdefektowania metodą markerów w układach ceramicznych, a w szczególności w układach porowatych, jest znacznie trudniejszym zadaniem niż w układach metal-utleniacz. Do interpretacji wyników konieczna jest dokładna analiza lokalizacji powstającego produktu reakcji w substracie. W przypadku substratów ceramicznych charakteryzujących się dużym stężeniem defektów punktowych, przed procesem „markowania” powinny być one homogenizowane przy maksymalnym ciśnieniu utleniacza, przy którym związek chemiczny tworzący substrat pozostaje stabilny. W przypadku związków o dużym odstępstwie od stechiometrii, fakt ten powinien być uwzględniany przy pisaniu odpowiednich reakcji chemicznych, w oparciu o które przewiduje się położenie markerów wewnątrz produktu reakcji.

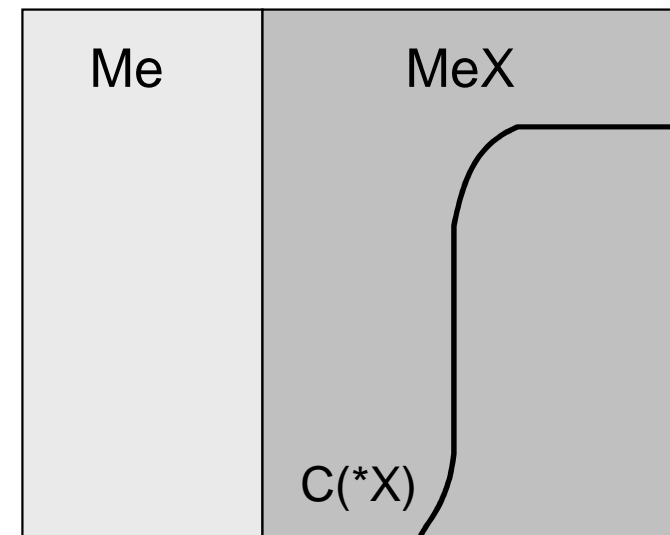
Metoda dwustopniowego utleniania

ODRDZENIOWA SIECIOWA DYFUZJA METALU

Przypadek idealny
(brak mieszania się atomów X i *X)

Przypadek rzeczywisty
(mieszanie się atomów X i *X)

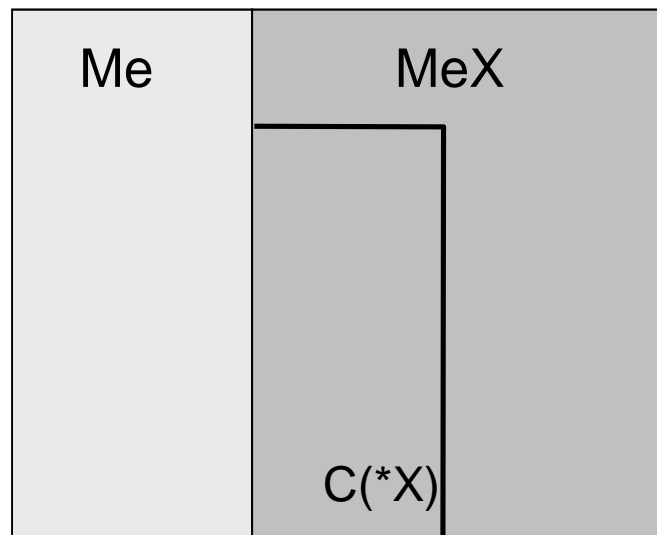

$C(*X)$ – stężenie izotopu (trasyera) utleniacza

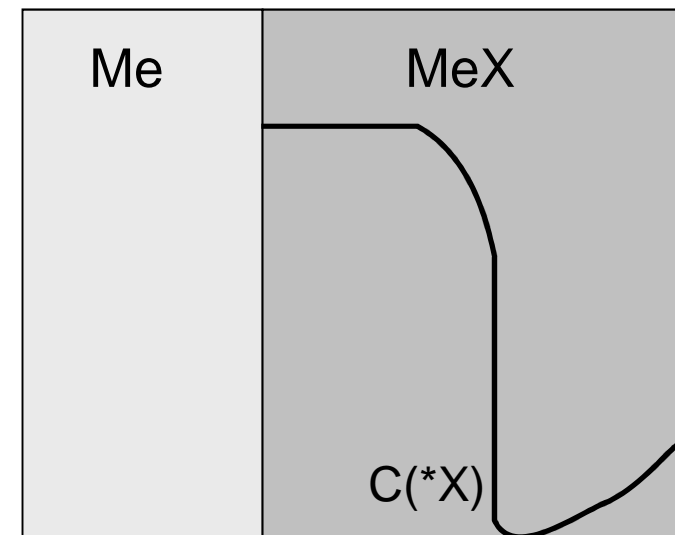
Metoda dwustopniowego utleniania

DORDZENIOWA DYFUZJA UTLENIACZA PO GRANICACH ZIARN

Przypadek idealny
(brak mieszania się atomów X i *X)

Przypadek rzeczywisty
(mieszanie się atomów X i *X)

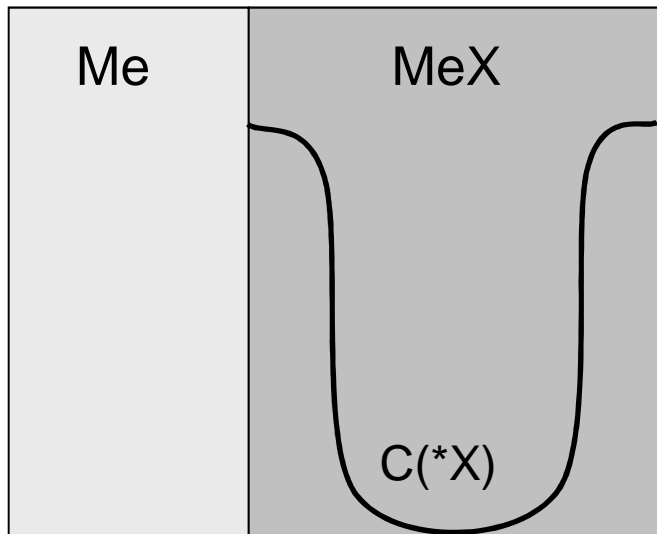

$C(*X)$ – stężenie izotopu (trasyera) utleniacza

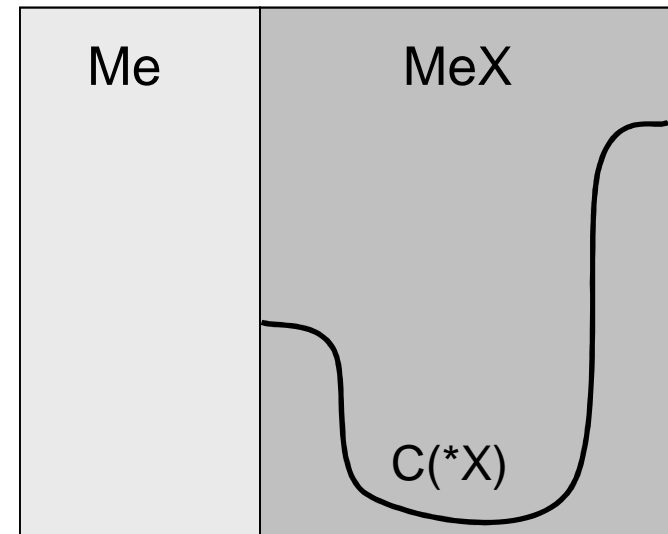
Metoda dwustopniowego utleniania

RÓWNOCZESNA DYFUZJA OBU REAGENTÓW

Powolne mieszanie się atomów X i *X

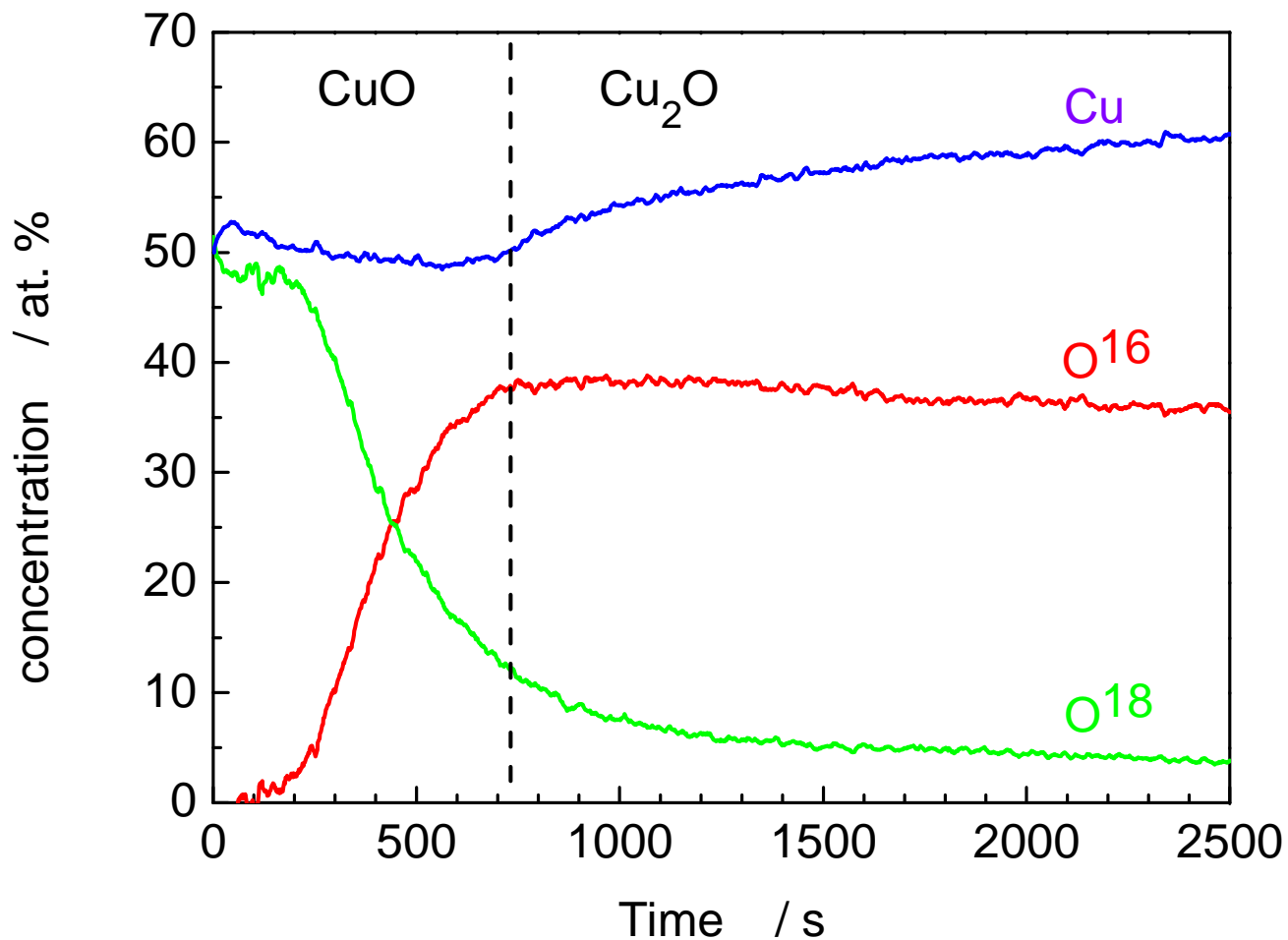

Szybkie mieszanie się atomów X i *X

$C(*X)$ – stężenie izotopu (trasera) utleniacza

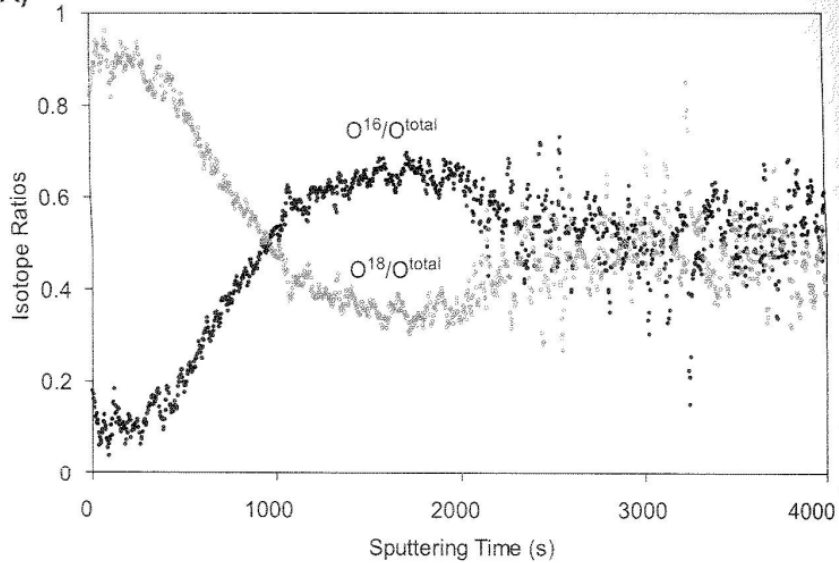
Profile stężenia Cu, O¹⁶ i O¹⁸ wewnątrz próbki, otrzymanej podczas utleniania Cu₂O w 1273 K przy ciśnieniu tlenu 10⁵ Pa

Profile stężenia O^{16} i O^{18} w próbce Ni-Cr po procesie dwuetapowego utleniania w 1323 K

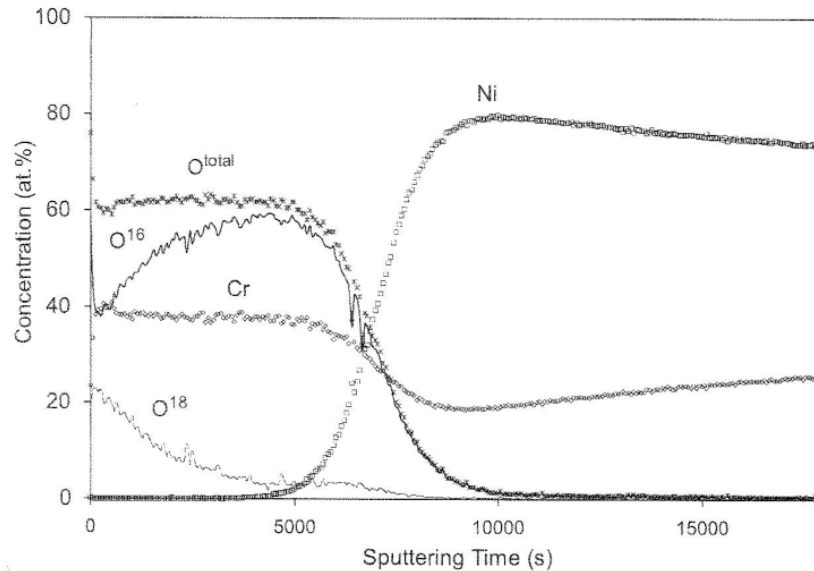

AGH (A)

I etap: Ar-20% $^{16}O_2$; 0,5 h
II etap: Ar-20% $^{18}O_2$; 2 h

(B)

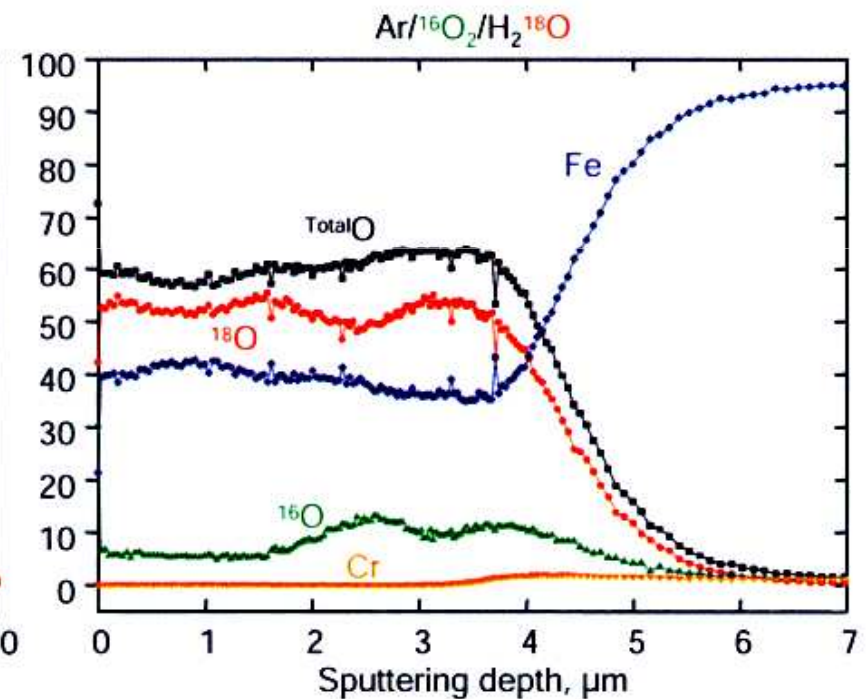
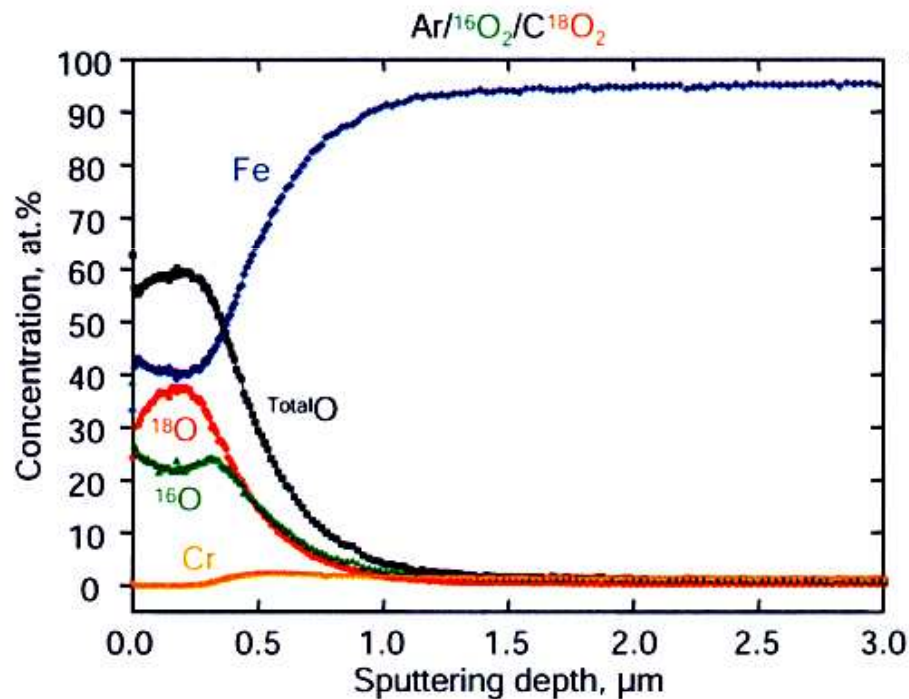
I etap: Ar-4% H_2 -2% $H_2^{16}O_2$; 0,5 h
II etap: Ar-4% H_2 -2% $H_2^{18}O_2$; 2 h

David J. Young, „High temperature oxidation and corrosion of metals”, Elsevier, Sydney 2016

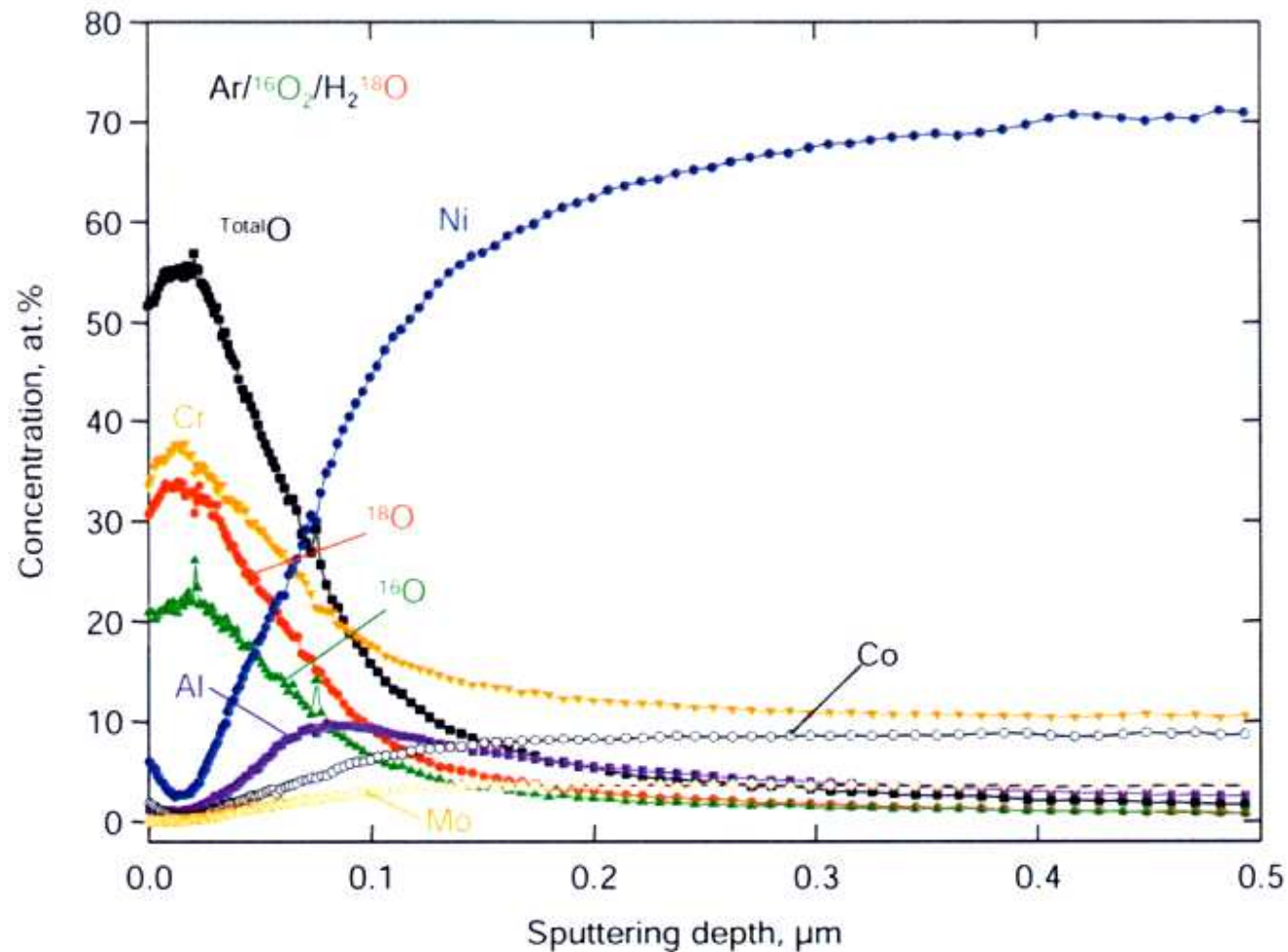
Profile stężenia Cr, Fe, O¹⁶ i O¹⁸ w próbce stali 13CrMo4-4 po procesie utleniania w 823 K

Ar / 1% ¹⁶O₂ / 1% C¹⁸O₂; 2 h

Ar / 1% ¹⁶O₂ / 2% H₂¹⁸O; 2 h

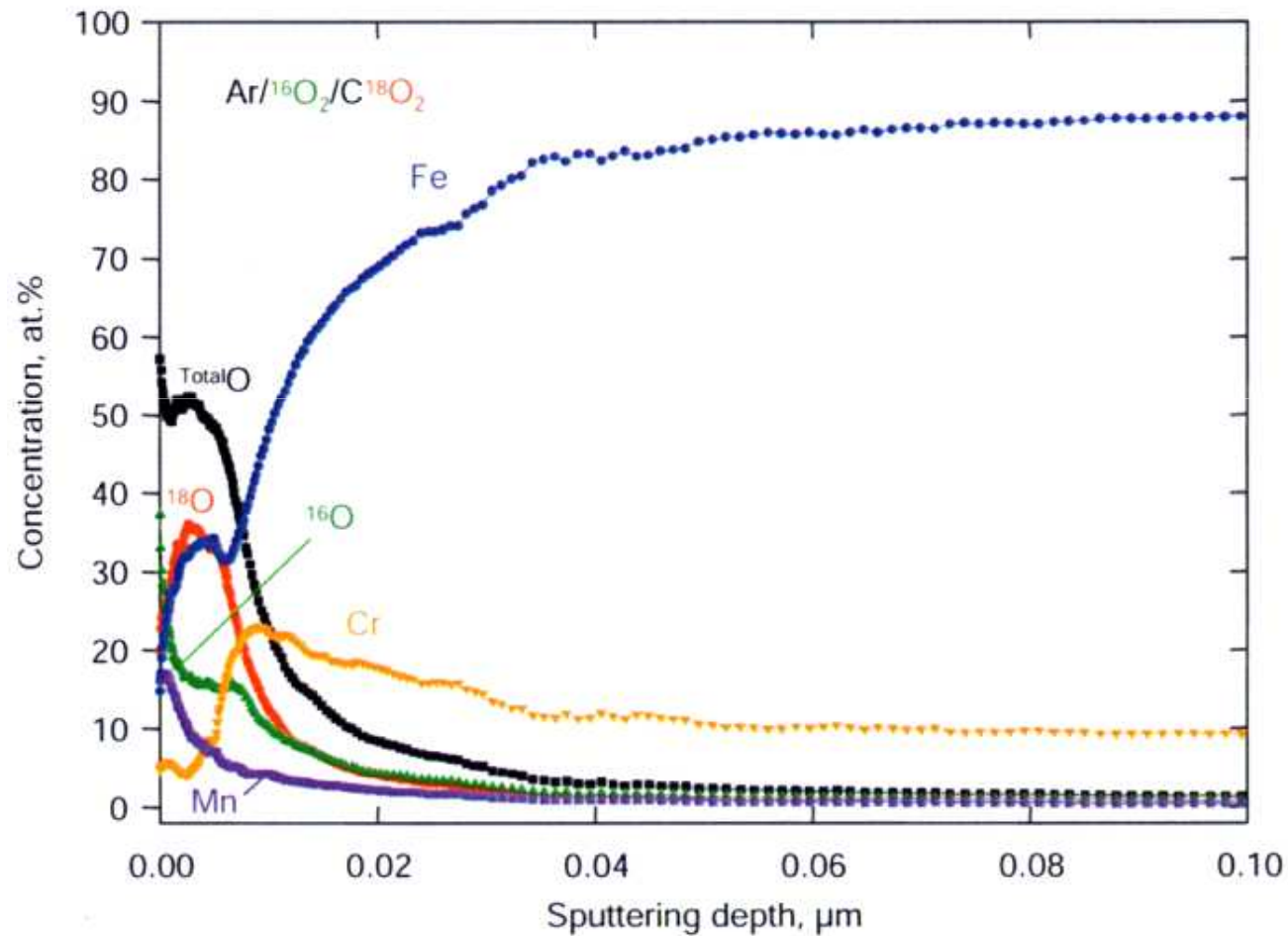
Profile stężenia pierwiastków w próbce stali P92 po procesie utleniania w atmosferze Ar / 1% $^{16}\text{O}_2$ / 1% C^{18}O_2 w 923 K

T. Olszewski, „Oxidation mechanisms of materials for heat exchanging components in $\text{CO}_2/\text{H}_2\text{O}$ -containing gases relevant to oxy-fuel environments”, Forschungszentrum Jülich GmbH, Jülich, 2012

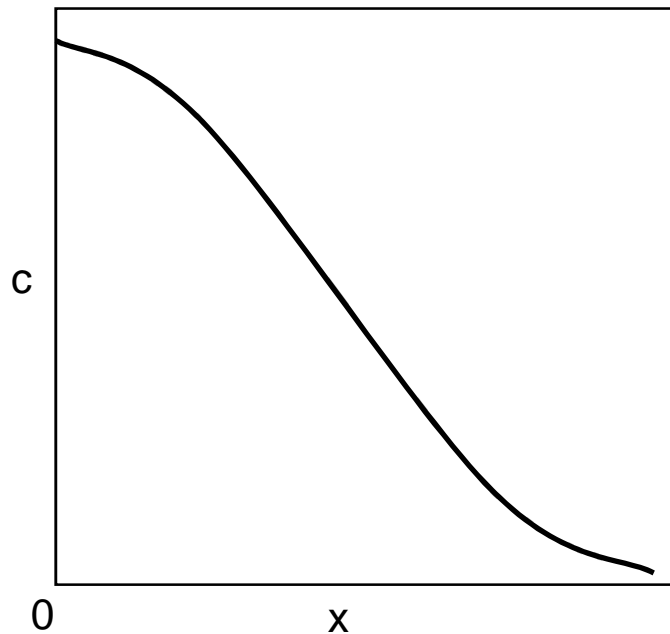

Profile stężenia pierwiastków w próbce INCONEL 617 po procesie utleniania w atmosferze Ar / 1% $^{16}\text{O}_2$ / 2% H_2^{18}O w 1173 K

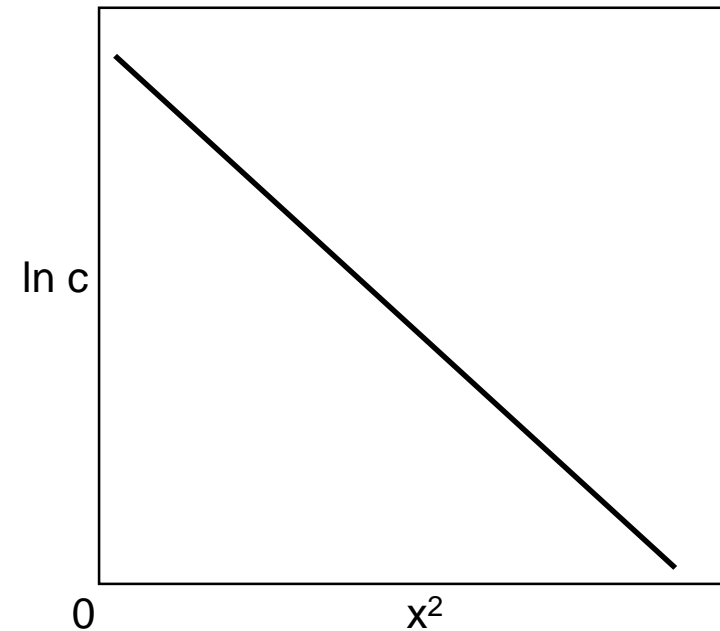

Badania współczynników dyfuzji własnej

Rozkład stężenia traseru, wprowadzonego do przypowierzchniowej warstwy kryształu MeX (dyfuzja sieciowa)

$$c = \frac{c_0}{2\sqrt{\pi Dt}} \exp\left(-\frac{x^2}{4Dt}\right)$$

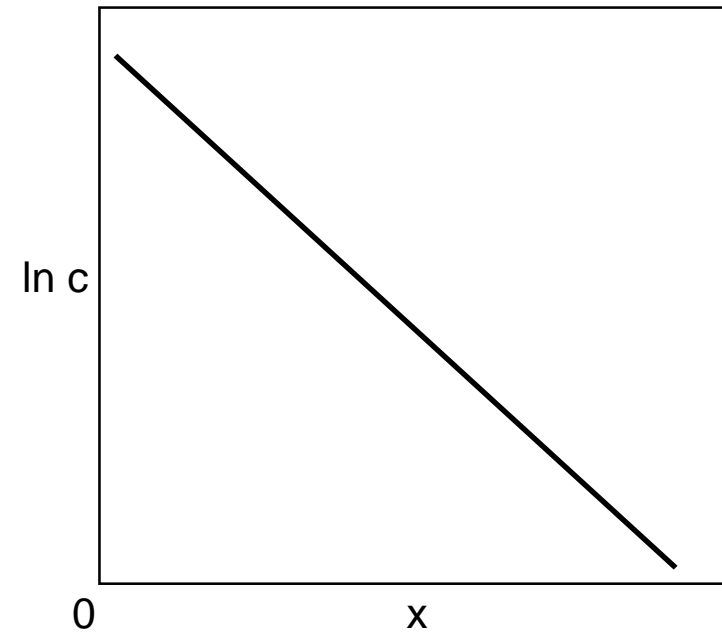
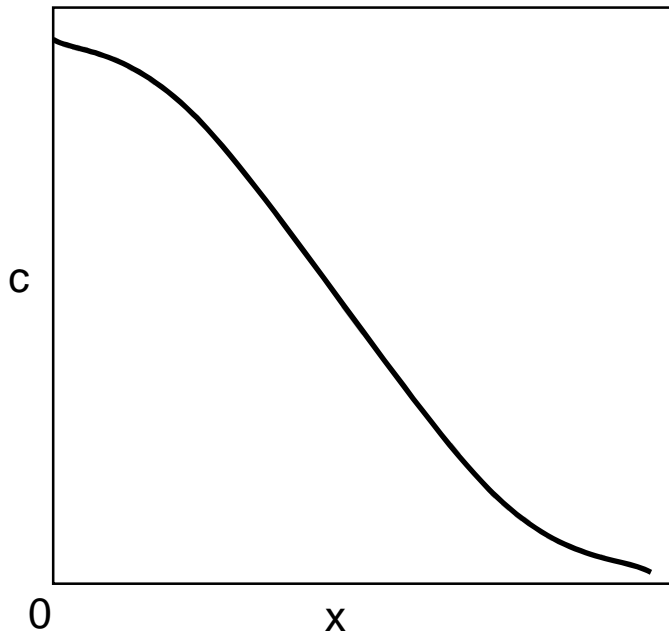

$$\ln c = \ln\left(\frac{c_0}{2\sqrt{\pi Dt}}\right) - \frac{x^2}{4Dt}$$

- c – stężenie traseru w odległości x od powierzchni kryształu,
- c_0 – stężenie traseru na powierzchni przed rozpoczęciem wygrzewania,
- t – czas wygrzewania
- D – współczynnik dyfuzji własnej (traseru)

Badania współczynników dyfuzji własnej

Rozkład stężenia traseru, wprowadzonego do przypowierzchniowej warstwy kryształu MeX (dyfuzja międzyziarnowa)

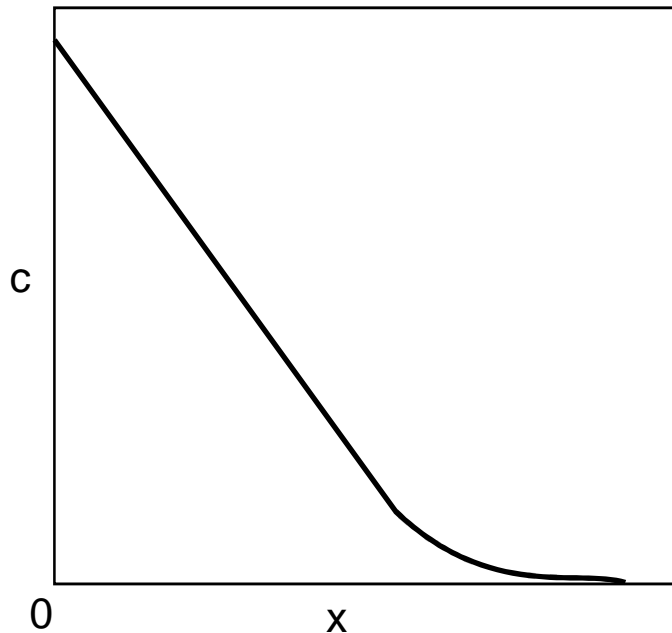

$$\ln c = - \left(\frac{2 \left(D_v / D_g \right) \sqrt{d}}{\sqrt[4]{\pi D_v t}} \right) \cdot x + \text{const}$$

- c – stężenie traseru w odległości x od powierzchni kryształu,
- t – czas wygrzewania
- D_v – współczynnik dyfuzji sieciowej
- D_g – współczynnik dyfuzji międzyziarnowej

Badania współczynników dyfuzji własnej

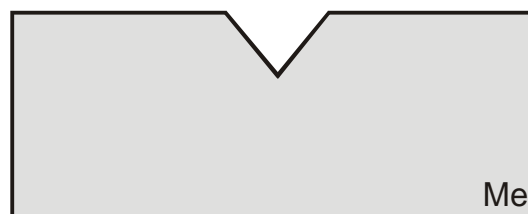
Rozkład stężenia traseru w kryształ MeX, gdy stężenie traseru na powierzchni kryształu jest stałe (dyfuzja sieciowa)

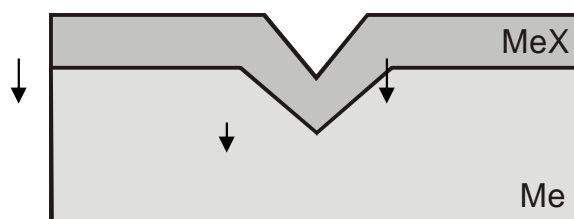
$$c = c_0 \left(1 - \operatorname{erf} \frac{x}{2\sqrt{Dt}} \right)$$

- c – stężenie traseru w odległości x od powierzchni kryształu,
- c_0 – stężenie traseru na powierzchni przed rozpoczęciem wygrzewania,
- t – czas wygrzewania
- D – współczynnik dyfuzji własnej (traseru)

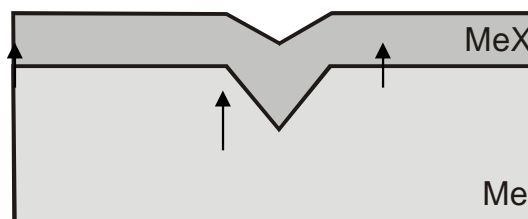
Metoda rysy

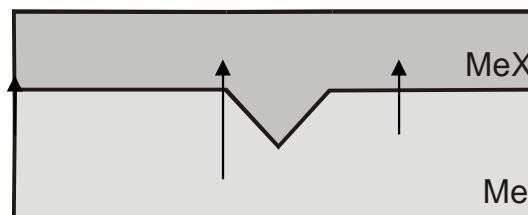
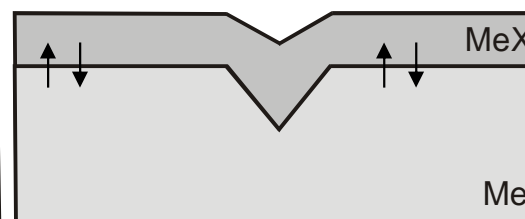
dyfuzja dordzeniowa

dyfuzja odrdzeniowa

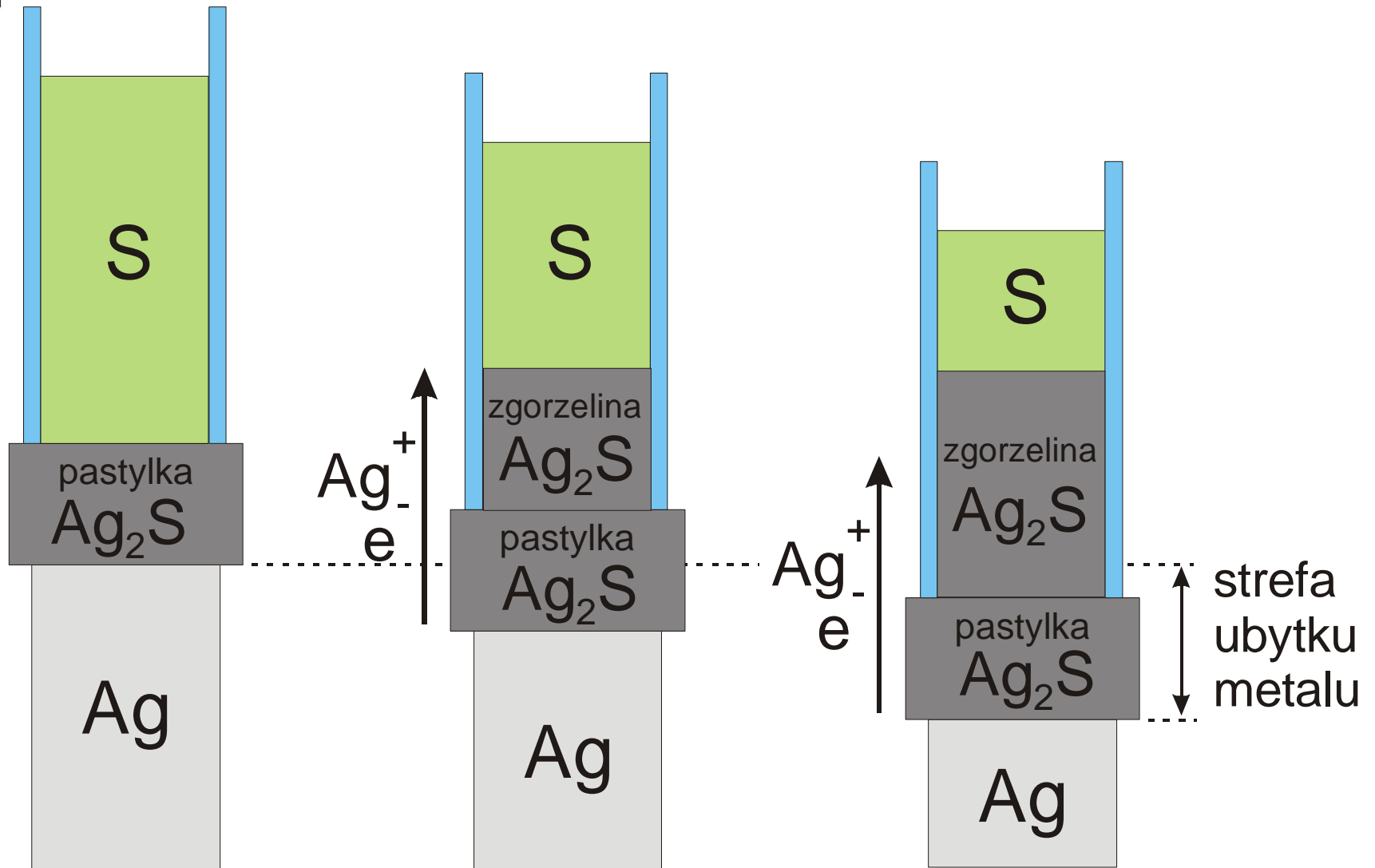
dyfuzja wzajemna

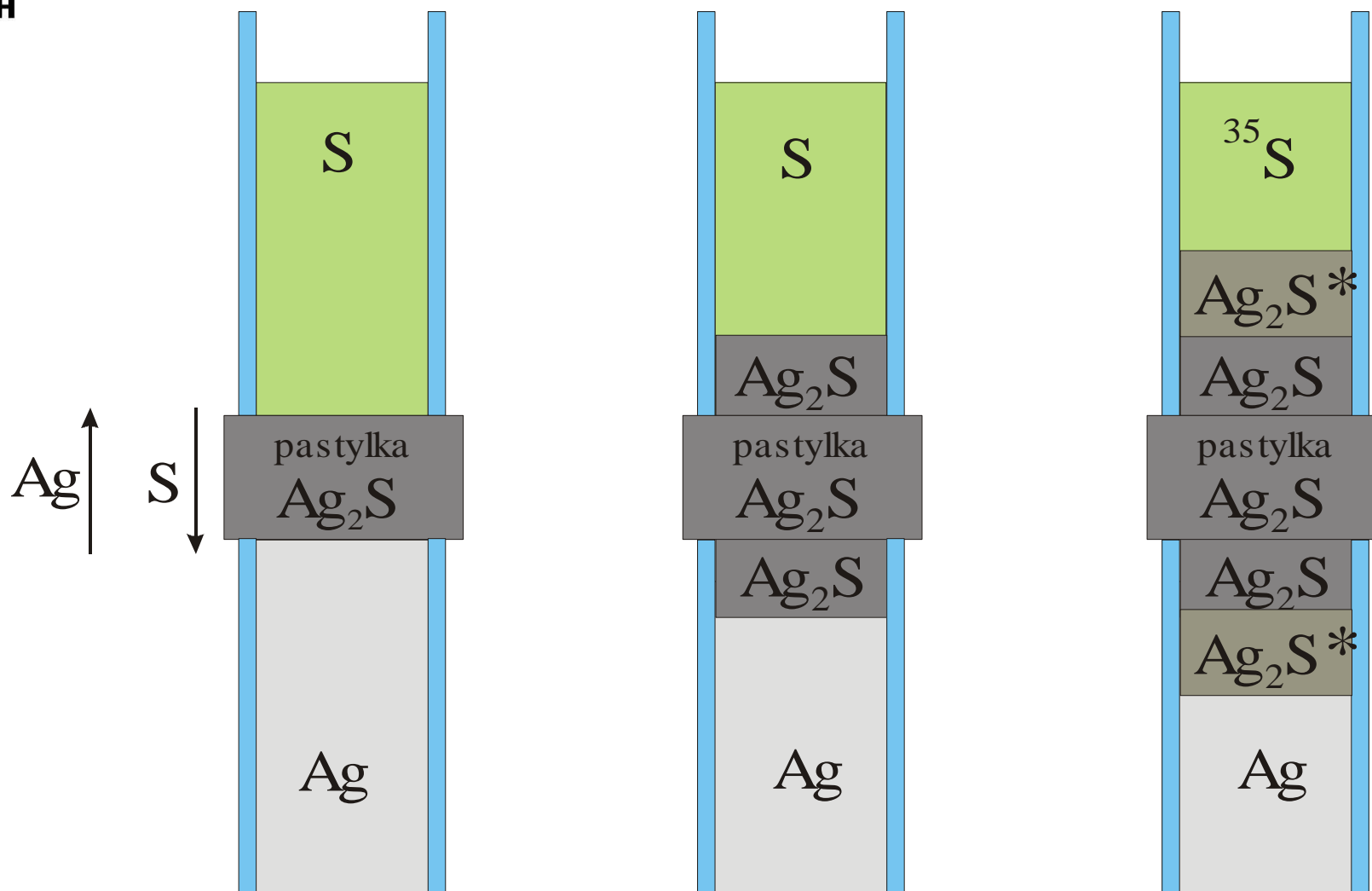
Metoda pastylkowa Wagnera

www.agh.edu.pl

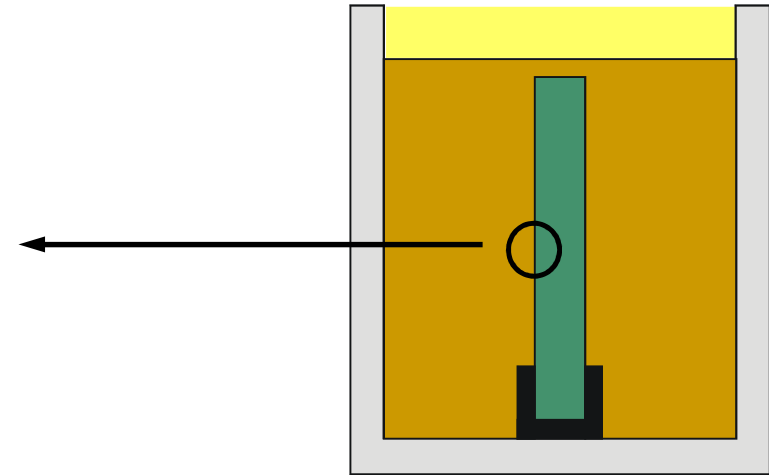
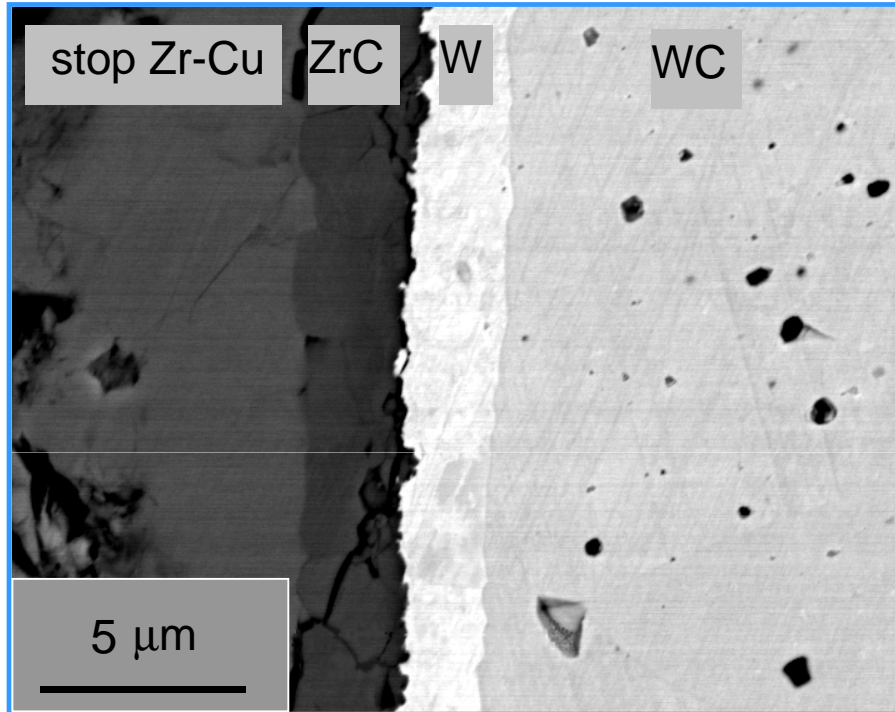

Zmodyfikowana metoda pastylkowa Wagnera

Przekrój próbki WC poddanej reakcji z Zr

temperatura: 1400 °C

czas: 1,5 h

KONIEC